

บทที่ 4
ผลการวิจัย

4.1 นโยบายและการดำเนินการแปลงนโยบายเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

โครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งบริเวณจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสประกอบด้วยโครงการต่างๆ ดังนี้

1. โครงการประมงหมู่บ้านภาคใต้ในเขตชนบทพื้นที่ที่ยากจน ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2526
2. โครงการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2529-ปัจจุบัน (2550)
3. โครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน ระยะที่ 1 ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2530-2534 และระยะที่ 2 ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2535-2539
4. โครงการฟื้นฟูทะเลไทย ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2540-2544
5. โครงการจัดการและฟื้นฟูทะเลไทย ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2545-2549
6. โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล อันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน (2550)
7. โครงการธนาคารอาหารทะเล

รายละเอียดของแผนปฏิบัติการ หลักการ วัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการของแต่ละโครงการ ดังนี้

1. โครงการประมงหมู่บ้านภาคใต้ในเขตชนบทพื้นที่ที่ยากจน ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2526

การพัฒนาหมู่บ้านประมงเป็นกิจกรรมที่กรมประมงได้ดำเนินการมายาวนาน โดยเริ่มโครงการประมงหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2525 และเริ่มโครงการประมงหมู่บ้านภาคใต้ในเขตชนบทพื้นที่ที่ยากจน ในปี พ.ศ. 2526 มุ่งเน้นการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ต่อมาคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อนุมัติให้กรมประมงดำเนินโครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ ครั้งที่ 6/2526 เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2526 และคณะรัฐมนตรีได้ลงมติอนุมัติเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2527 ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อนุมัติให้กรมประมงดำเนินโครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน โดยรวมโครงการประมงหมู่บ้านภาคใต้ในเขตชนบทพื้นที่ที่ยากจนและโครงการประมงทะเลพื้นบ้านเข้าเป็นโครงการเดียวกัน

2. โครงการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2529-ปัจจุบัน (2550)

2.1 แหล่งอาศัยสัตว์ทะเลจังหวัดปัตตานี

การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลครั้งแรกในจังหวัดปัตตานี เริ่มมีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 ภายใต้กิจกรรมการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดเล็ก (เงินงบประมาณ 500,000 บาท) ของโครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน เป็นการจัดสร้างด้วยขารถยนต์ ที่บ้านบางราฟา หมู่ที่ 5 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก การจัดสร้างครั้งที่สอง ดำเนินการในปีต่อมาที่บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก ภายใต้กิจกรรม โครงการและงบประมาณเท่าเดิม แต่ใช้แท่งคอนกรีตขนาด 0.8x1.0x1.0 ม.3 จำนวน 850 แท่ง หลังจากนั้นการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลบริเวณจังหวัดปัตตานีด้วยแท่งคอนกรีตได้ขยายพื้นที่จัดสร้างไปยังบริเวณหน้าหมู่บ้านและอำเภอต่างๆ อย่างต่อเนื่องทุกปี ยกเว้นปี พ.ศ. 2537 และ 2538 และขนาดของแท่งคอนกรีตก็เพิ่มขึ้นจากเดิมเป็น 1.0x1.0x1.0 ม.³ และ 1.5x1.5x1.5 ม.³ ตามลำดับ จำนวนแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล จังหวัดปัตตานีในระหว่างปี พ.ศ. 2529 - 2544 ภายใต้โครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน โครงการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล และโครงการฟื้นฟูทะเลไทย จำนวน 18 แห่ง และภายใต้โครงการ UNDP อีก 1 แห่ง รวมทั้งหมด มีจำนวน 19 แห่ง

ปี พ.ศ. 2544-2549 มีการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลบริเวณจังหวัดปัตตานี ภายใต้โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ประกอบด้วยการจัดสร้างด้วยตู้รถไฟ 15 แห่ง จำนวน 393 ตู้ จัดสร้างด้วยแท่งคอนกรีต 13 แห่ง จำนวน 8780 แท่ง จัดสร้างด้วย ท่อคอนกรีต 1 แห่งจำนวน 221 ท่อ และจัดสร้างด้วยรถยนต์ 2 แห่ง จำนวน 93 คัน

2.2 แหล่งอาศัยสัตว์ทะเลจังหวัดนราธิวาส

การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลครั้งแรกในจังหวัดนราธิวาส เป็นโครงการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดใหญ่ งบประมาณ 15 ล้านบาท เมื่อปี พ.ศ. 2532 จัดสร้างด้วยวัสดุแท่งคอนกรีตขนาดใหญ่ทั้งขนาด 1.0x1.0x1.0 ม.³ และขนาด 2.0x2.0x2.0 ม.³ ครอบคลุมพื้นที่ตลอดแนวชายฝั่งอำเภอเมือง และ อำเภอตากใบ จากนั้นไม่มีการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลอีก จนถึงปี พ.ศ. 2539 จึงมีการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดเล็ก ภายใต้โครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน ด้วยงบประมาณแห่งละ 1.5 ล้านบาท จำนวน 2 แห่ง ในเขตอำเภอเมือง ครั้นถึงปี พ.ศ. 2542 มีการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลภายใต้โครงการฟื้นฟูทะเลไทย ด้วยงบประมาณ แห่งละ 3 ล้านบาท การจัดสร้างในปี พ.ศ. 2542 นั้น เป็นการจัดสร้างที่มีแหล่งจัดสร้างอยู่ห่างฝั่งมากถึง 19 กิโลเมตร เมื่อเปรียบเทียบกับการจัดสร้างส่วนใหญ่ในบริเวณอ่าวไทยตอนล่างมีระยะห่างฝั่งไม่เกิน 10 กิโลเมตร การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลบริเวณจังหวัดนราธิวาสจนถึงปี พ.ศ. 2544 ทุกแห่งจัดสร้างด้วยวัสดุแท่งคอนกรีตเพียงแบบเดียว แต่มีหลายขนาด คือ ขนาด 1.0x1.0x1.0 ม.³ ขนาด 1.5x1.5x1.5 ม.³ และ ขนาด 2.0x2.0x2.0 ม.³ จำนวนกิจกรรมจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล

บริเวณจังหวัดนครราชสีมา ระหว่างปี พ.ศ. 2532-2544 รวมทั้งหมด 6 แห่ง

ปี พ.ศ. 2545-2549 มีการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลบริเวณจังหวัดนครราชสีมา ภายใต้โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ประกอบด้วยการจัดสร้างด้วยตู้รถไฟ 8 แห่ง จำนวน 215 ตู้ จัดสร้างด้วยแท่งคอนกรีต 19 แห่ง จำนวน 13,750 แท่ง จัดสร้างด้วย ท่อคอนกรีต 1 แห่งจำนวน 486 ท่อ และจัดสร้างด้วยรถยนต์ 2 แห่ง จำนวน 96 คัน

3. โครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน ระยะที่ 1 ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2530 – 2534 และ ระยะที่ 2 ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2535 - 2539

ดำเนินการเพื่อพัฒนาการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่ง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การแปรรูปสัตว์น้ำและโภชนาการ และการจัดตั้งกลุ่มชาวประมง กิจกรรมนี้ในระยะแรกได้จัดให้มีการรวมกลุ่มและฝึกอบรมชาวประมงภายใต้กิจกรรมสาธิตและส่งเสริมเครื่องมือประมง มีสมาชิกอย่างน้อยหมู่บ้านละ 30 คน มีหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการในปี พ.ศ. 2530 จำนวน 6 หมู่บ้าน และในปี พ.ศ. 2531 เพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็น 13 หมู่บ้าน จำนวนสมาชิกทั้งหมดในระหว่างปี พ.ศ. 2530-2531 มีจำนวน 570 คน กิจกรรมสาธิตและส่งเสริมเครื่องมือประมง ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุกปี หลักการและเหตุผลตลอดจนขั้นตอนการดำเนินงาน ดังภาคผนวก ถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์สำคัญคือการจัดหาเครื่องมือประมงราคาถูกให้กับชาวประมง แต่ผลการบริหารเงินกองทุนและจัดสรรรายได้ที่เพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้งานบริหารเงินกองทุนมีความสำคัญมากขึ้นด้วย จนทำให้กิจกรรมสาธิตและส่งเสริมเครื่องมือประมง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7-8 มีลักษณะการดำเนินงานเป็นกลุ่มกองทุนพัฒนาประมงทะเลพื้นบ้านมากกว่าการสาธิตและส่งเสริมเครื่องมือประมง

การจัดตั้งกลุ่มกองทุนพัฒนาประมงทะเลพื้นบ้านบริเวณอ่าวไทยตอนล่าง เริ่มดำเนินการครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จำนวน 3 กลุ่ม ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านปากบางเทพา หมู่ที่ 7 ตำบลเทพา อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา บ้านโคกอิฐ หมู่ที่ 3 ตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และบ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ภายใต้โครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้านระยะที่ 1 (2530-2534) และได้ดำเนินกิจกรรมตั้งกลุ่มกองทุนฯ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในโครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน ระยะที่ 2 (2535-2539) จนถึงโครงการฟื้นฟูทะเลไทย (2540-2544) นับเป็นเวลา 15 ปี มีจำนวนหมู่บ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมบริเวณอ่าวไทยตอนล่างทั้งหมด 72 หมู่บ้าน อยู่ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จำนวน 17 หมู่บ้าน และจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 6 หมู่บ้าน

4. โครงการฟื้นฟูทะเลไทย ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2540 - 2544

การพัฒนาการประมงของไทยได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 เป็นต้นมา มีผลให้ผลผลิตด้านการประมงทะเลเพิ่มขึ้นตามลำดับ การประมงของไทยจึงมีบทบาทอย่างยิ่ง การเพิ่มขึ้นของปริมาณสัตว์น้ำทะเลจึงทำให้ประชาชนในประเทศสามารถนำทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ได้หลากหลายรูปแบบ เพราะนอกจากจะเป็นแหล่งอาหารที่มากด้วยคุณค่าแล้ว ผลจากการพัฒนายังทำให้เกิดการสร้างงานในภาคอุตสาหกรรม อาทิ อุตสาหกรรมต่อเรือ อุตสาหกรรมห้องเย็น อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง และอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ เป็นต้น

แม้ว่าการประมงของไทยยังมีช่องทางในการพัฒนาด้านการเพาะเลี้ยง แต่การประมงทะเลที่จับจากธรรมชาติยังประสบปัญหามากมาย เนื่องจากทรัพยากรเสื่อมโทรม อันมีผลมาจากการขยายตัวของกิจการด้านการประมงออกไปเรื่อยๆ เพราะได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า นอกจากนี้ การขยายภาคอุตสาหกรรม และชุมชนที่เพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว สุดท้ายเศรษฐกิจของประเทศก็ถูกกระทบกระเทือนตามไปด้วย

ถึงแม้ว่าทรัพยากรประมงจะสามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ แต่การที่จะทำให้ประสิทธิภาพของการฟื้นฟูทรัพยากรประมงดีมากยิ่งขึ้น ต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพประมง จึงจะทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำในน่านน้ำทะเลไทยมีความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งจะต้องพัฒนาอาชีพและยกระดับฐานะของชาวประมงไทยให้มีความมั่นคงในอาชีพ และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ถือเป็นหลักการสำคัญของโครงการฟื้นฟูทะเลไทย กิจกรรมต่างๆที่ดำเนินการภายใต้โครงการนี้ได้แก่

1. โครงการการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง

1.1 กิจกรรมจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

- 1.1.1 กิจกรรมเชือกกันคลื่น
- 1.1.2 กิจกรรมท่าเทียบเรือ
- 1.1.3 กิจกรรม โรงซ่อมและเก็บเครื่องมือประมง
- 1.1.4 กิจกรรม โรงแปรรูปสัตว์น้ำ
- 1.1.5 กิจกรรมตั้งเก็บน้ำฝน

1.2 กิจกรรมเสริมสร้างรายได้และพัฒนาอาชีพ

- 1.2.1 กิจกรรมการสาธิตและส่งเสริมเครื่องมือประมง
- 1.2.2 กิจกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง
 - กิจกรรมการเลี้ยงปลาในกระชัง
 - กิจกรรมการเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง
 - กิจกรรมการเลี้ยงหอย

- กิจกรรมการเลี้ยงหอยแครง
- กิจกรรมการเลี้ยงหอยแมลงภู่
- กิจกรรมการเลี้ยงหอยนางรม

1.2.3 กิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ

1.2.4 กิจกรรมการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง

1.3 กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรประมง

1.3.1 กิจกรรมการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล

- กิจกรรมการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดเล็ก

- กิจกรรมการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดใหญ่

1.3.2 กิจกรรมเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำ

2. โครงการป้องกันแก้ไขมลพิษในทะเล และวิจัยสิ่งแวดล้อมการประมง

2.1 กิจกรรมสำรวจทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในทะเลและแม่น้ำสายหลัก

2.1.1 กิจกรรมติดตามเฝ้าระวังคุณภาพน้ำในอ่าวไทย

2.1.2 กิจกรรมพัฒนาการสำรวจทรัพยากรประมง

3. โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์ทะเล

3.1 กิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรในแหล่งประมง

3.1.1 กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรประมง (ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ)

3.2 กิจกรรมเพาะพันธุ์ปลาทะเลหายาก (รวบรวมพ่อแม่พันธุ์และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ)

5. โครงการจัดการและฟื้นฟูทะเลไทย ระยะเวลาโครงการ ปี พ.ศ. 2545 - 2549

5.1. หลักการและเหตุผล

จากสาเหตุที่ทรัพยากรสัตว์น้ำลดน้อยลงเนื่องจากการใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำมากเกินไป จนเกินอัตราการกำลังการผลิตตามธรรมชาติ มีจำนวนเครื่องมือประมงมากเกินไป และสภาพแวดล้อมของแหล่งประมงเสื่อมโทรม ตลอดจนพื้นที่ชายฝั่งซึ่งเป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ในระยะเวลาอันสั้นของสัตว์น้ำ มีสภาพไม่เหมาะสม เพราะการดำเนินกิจกรรมหลายประเภท เช่น การขยายตัวของชุมชน อุตสาหกรรม การพัฒนาการท่องเที่ยว และการเกษตร ทำให้ชาวประมงทะเลพื้นบ้าน ซึ่งทำการประมงบริเวณชายฝั่งจับสัตว์น้ำได้น้อยลง ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีการแก่งแย่งสัตว์น้ำชนิดเดียวกันในพื้นที่ทำการประมงเดียวกันกับเรือประมงขนาดใหญ่ซึ่งทำการประมงเชิงพาณิชย์ นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐเองมีอัตราการกำลังและงบประมาณไม่เพียงพอในการดูแลรักษากฎหมาย และอนุรักษ์ทรัพยากรประมงให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่ตลอดแนวชายฝั่งทะเลได้ การดูแลรักษาทรัพยากรประมงจึงควรเป็นหน้าที่ของผู้ใช้ทรัพยากรที่มีพร้อมทั้งจำนวนคน ประสบการณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบกับรัฐธรรมนูญส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลและจัดการ

ทรัพยากรในพื้นที่ด้วยตัวเอง ดังนั้นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรสัตว์น้ำในขอบเขตพื้นที่ของชุมชน น่าจะเป็นหนทางที่ดีในการลดข้อขัดแย้งในการใช้ ทรัพยากรสัตว์น้ำและสามารถฟื้นฟูให้ทรัพยากรสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ได้

นอกจากนี้บริเวณชายฝั่งอำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่จัดสร้างแหล่ง อาศัยสัตว์ทะเลด้วยตู้รถไฟและทำซั้งแบบภูมิปัญญาประมงทะเลพื้นบ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2545 ภายใต้ โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส จึง ควรหาหนทางในการจัดการทรัพยากรประมงที่เพิ่มขึ้นจากการฟื้นฟูทรัพยากรด้วยกิจกรรมที่ผ่าน มา และกิจกรรมใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้น ให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ด้วยความร่วมมือของ องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชนประมง

5.2. วัตถุประสงค์

5.2.1 ศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน บริเวณอ่าวไทยตอนล่าง

5.2.2 เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำและฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณชายฝั่งที่มีผลต่อสัตว์น้ำ

5.2.3 เพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างถูกต้องและคุ้มค่า ที่สุด

ค้นหาแนวทางการจัดการทรัพยากรประมง โดยชุมชนจากชาวประมงทะเลพื้นบ้าน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยมีส่วนร่วมในการ วางแผนและจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เมื่อชุมชนร่วมมือกัน รวมกลุ่มกันในการจัดการทรัพยากรอย่าง ยั่งยืน มาตรการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรจะสอดคล้องกับความเป็นจริงของวิถีชีวิตของคนใน ชุมชน และเกิดการยอมรับอย่างมีจิตสำนึกที่แท้จริง ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้นและมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนประมง และแปรรูปสัตว์ น้ำตลอดจนมีรายได้จากอาชีพเสริม

5.3 สถานที่ดำเนินการ

พื้นที่ดำเนินการ อำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย 3 ตำบล 8 หมู่บ้าน คือ

1. ตำบลตะลุบัน ได้แก่ บ้านปาตาติมอ, บ้านบางตาหยาด, บ้านอุเมะและบ้านรา เมาะ

2. ตำบลบางเก่า พื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านบางเก่าทะเล

3. ตำบลปะเสยะวอ ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านปาตาบาระ, หมู่ที่ 2 บ้านบน และหมู่ที่ 7 บ้านลุ่ม

5.4. ระยะเวลาดำเนินการ

ระยะเวลาของกิจกรรม 4 ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2545 ถึงเดือนกันยายน 2549 แผนปฏิบัติการแบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นเวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2545 ถึงเดือนกันยายน 2546 ดำเนินการสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรชายฝั่ง มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม จัดประชุมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการฟื้นฟูทรัพยากรประมง สร้างจิตสำนึกในการฟื้นฟูและใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างถูกต้อง กิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้ทันทีในปีแรกเป็นกิจกรรมที่ชุมชนประมงมีความพร้อมและมีประสบการณ์แล้วคือ การรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชน การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดเล็ก การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การทำซั้งแบบภูมิปัญญาประมงทะเลพื้นบ้าน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประมง กิจกรรมต่อเนื่องจากโครงการฟื้นฟูทะเลไทย และติดตามผลการจัดวางตู้รถไฟ ท่อคอนกรีต และซั้งแบบภูมิปัญญาประมงทะเลพื้นบ้าน สำหรับข้อมูลพื้นฐานในปีแรกจะใช้วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข เพื่อพัฒนาปรับปรุงแผนการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนในระยะที่ 2 และเพื่อการประเมินผล

ระยะที่ 2 เป็นเวลา 3 ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2546 – กันยายน 2549 การประชาสัมพันธ์โครงการ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการและปรับปรุงแล้วจากปีแรกยังคงดำเนินต่อไป กิจกรรมที่เพิ่มขึ้นในระยะที่ 2 เป็นไปตามความคิดเห็นของชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ความก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อเสริมภูมิปัญญาของชุมชนประมงมากขึ้น เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินกิจกรรมได้เดินทางไปดูงานปีละครั้งที่จังหวัดชุมพร (การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง) จังหวัดนครศรีธรรมราช (การจัดการชุมชนบ้านคีรีวง) และจังหวัดสมุทรสงคราม (โฮมสเตย์ตำบลปลายโพรงนาง) และจัดให้ผู้นำกลุ่มในชุมชนได้เดินทางไปดูงานการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนบริเวณอ่าวพังงา

5.5. เป้าหมายของโครงการ

พบแนวทางการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนสอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมและการประกอบอาชีพของชุมชนประมงทะเลพื้นบ้านบริเวณชายฝั่งอำเภอสาขานูรี จังหวัดปัตตานี ทั้งนี้ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลางจะมีหน้าที่สนับสนุน ประชาสัมพันธ์ จัดประชุมถ่ายทอดเทคโนโลยี ติดตามและประเมินผล โครงการ เป้าหมายสำคัญมีดังนี้

1. สำรวจพื้นที่ และข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญต่อการจัดการทรัพยากรประมงเดือนละ 1 ครั้ง
2. จัดตั้งองค์กรชาวประมงเพื่อจัดการทรัพยากรประมง 2 กลุ่ม
3. ประชุมชี้แจงและร่วมวางแผนการจัดการทรัพยากรประมงที่ถูกต้องปีละ 10 ครั้ง
4. ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประมง 2 แห่ง

5. ทำซั้งแบบภูมิปัญญาประมงทะเลพื้นบ้าน ปีละ 1200 ชุด

6. ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงในแหล่งประมงปีละ 100,000 ตัว

7. ก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน 2 แห่ง

ความก้าวหน้าของโครงการในแต่ละปี ชีวีวัดได้จากจำนวนกลุ่มชาวประมง จำนวนหมู่บ้านและสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนจำนวนและชนิดสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น

5.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

5.6.1 การใช้ทรัพยากรประมงเป็นไปอย่างยั่งยืน และชุมชนร่วมกันจัดการเครื่องมือประมงที่มีลักษณะทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำมิให้ใช้ทำการประมงในพื้นที่แหล่งประมงที่ได้รับการฟื้นฟูแล้ว เช่น อวนหมึก อวนลาก อวนรุนและอวนล้อมในแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลและเขตวางซั้ง อีกทั้งเพื่อลดข้อขัดแย้งในการทำการประมงด้วย

5.6.2 เพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำ พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประมง และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนประมง เมื่อดำเนินการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนแล้วจะส่งผลให้จับสัตว์น้ำได้มากขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาการใช้ทรัพยากรประมงของชุมชนได้

5.6.3 เสริมสร้างศักยภาพในการจัดการโดยชุมชน จะช่วยพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรประมงทำให้องค์กรท้องถิ่นและชุมชนเข้มแข็ง

5.6.4 ผลสำเร็จของโครงการฯ จะเป็นตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน บริเวณอ่าวไทยตอนล่าง

5.7 แผนการปฏิบัติงาน

แนวทางที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ประกอบด้วย การประยุกต์ใช้หลักการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนและการจัดการร่วมระหว่างรัฐและชุมชน การฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ กำหนดพื้นที่อนุรักษ์และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การสร้างอาชีพเสริมและแปรรูปสัตว์น้ำ ทุกแนวทางจะประกอบด้วย การจัดตั้งกลุ่ม และชุมชนมีส่วนร่วม หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมประมง ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง สำนักงานประมงจังหวัด องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์การบริหารส่วนตำบล แผนปฏิบัติการประกอบด้วย 6 กิจกรรม ดังนี้

5.7.1. งานบริหารโครงการฯ

5.7.1.1 การประชาสัมพันธ์โครงการ

จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน อื่นๆ และแนะนำเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในโครงการฯ ตลอดจนจัดตั้งโครงการฯ ในเดือนมีนาคม 2546 จากนั้น จัดทำเอกสาร และสื่อชนิดต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรประมงทะเล และ

ปลูกจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรประมงให้กับชาวประมงและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่โครงการฯ โดยมุ่งเน้นในเรื่องข้อตกลงด้านการประมงของชุมชน แผนการจัดการทรัพยากรประมง และการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

1) จัดทำโปสเตอร์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร

2) จัดทำแผ่นพับเพื่อเผยแพร่กิจกรรมในโครงการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรประมงทะเล

5.7.1.2 การประสานงาน

ทำหน้าที่ประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรประมงทั้งภาครัฐและเอกชน

5.7.1.3 การติดตามและประเมินผล

จัดทำรายงานความก้าวหน้า ระหว่างเดือนกรกฎาคม - กันยายน ปี 46 - 48 และรายงานฉบับสมบูรณ์ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2549

5.7.1.4 การพัฒนาความสามารถของเจ้าหน้าที่โครงการฯ

เสริมสร้างประสบการณ์และทักษะในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในโครงการฯ โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่จำนวน 15 ท่าน เดินทางไปดูงานในเดือนเมษายน - พฤษภาคม ของทุกปี โดยดูงานกลุ่มออมทรัพย์ ในจังหวัดสงขลาในปี พ.ศ. 2546 ดูงานการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร การจัดการชุมชนของบ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช และการจัดการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ที่อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

5.7.2 กิจกรรมการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล

5.7.2.1 การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดเล็ก

5.7.2.2 การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดใหญ่

5.7.2.3 การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดเล็กต่อเนื่องจากปีที่ผ่านมา

สำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและการประมงบริเวณที่จะจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล จากนั้นจัดประชุมให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันวางแผน ออกแบบการจัดวางแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล ระหว่างเดือนตุลาคม - ธันวาคม และจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลระหว่างเดือนมกราคม - กันยายน ของทุกปี

5.7.3 กิจกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรประมงในแหล่งประมง

5.7.3.1 สำรวจแหล่งประมงและแหล่งปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ครอบคลุมข้อมูลด้านทรัพยากรสัตว์น้ำ ระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม เก็บข้อมูลทั้งทางด้านกายภาพ เคมี และชีวภาพในพื้นที่โครงการฯ โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทุก 2 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม 2546

เป็นต้นไป เพื่อใช้เป็นข้อมูลในกิจกรรมการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และกำหนดเขตอนุรักษ์ทรัพยากรประมงทะเล

5.7.3.2 ประชุมชี้แจงสภาวะทรัพยากรและสร้างจิตสำนึกที่ดีในเดือนมีนาคม 2546

5.7.3.3 กำหนดเขตและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในเดือนเมษายน-พฤษภาคม (2546-2549)

5.7.3.4 ติดตามผลการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและประชุมปรับแผนการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม (2547-2549)

5.7.4. กิจกรรมการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน

5.7.4.1 สำรวจข้อมูลพื้นฐานทางสังคม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรชายฝั่ง

5.7.4.2 จัดตั้งกลุ่มจัดการทรัพยากรประมงในชุมชน

ในระยะที่ 1 มีการส่งเสริมให้ชาวประมงรวมกลุ่มกันวางแผน อนุรักษ์และจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมง โดยเจ้าหน้าที่โครงการฯ จะสนับสนุนข้อมูลพื้นฐานและจัดประชุมชี้แจง ให้ความรู้ด้านหลักการ และวิธีการจัดการทรัพยากรประมง ตลอดจนสถานการณ์ประมงในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนร่วมเข้าใจหลักการการจัดการทรัพยากรประมงมากขึ้น ส่วนในระยะที่ 2 จัดให้ผู้นำกลุ่มของชุมชนประมงเดินทางไปดูงานที่จังหวัดพังงา ซึ่งมีตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน เพื่อให้ผู้นำกลุ่มมีแนวคิดที่จะเผยแพร่ความรู้สู่ผู้อื่นต่อไป

5.7.4.3 กิจกรรมการจัดทำซั้งแบบภูมิปัญญาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน

ส่งเสริมให้สมาชิกของชุมชนรวมกลุ่มกันฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง และจัดการการใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำในแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล โดยการทำซั้งแบบภูมิปัญญาประมงทะเลพื้นบ้าน ซึ่ง ชาวประมงทะเลพื้นบ้านมีความรู้ความชำนาญในการจัดทำซั้งที่ใช้วัสดุลำไม้ไผ่และใบมะพร้าวเนื้ออยู่แล้ว แต่ยังคงขาดประสิทธิภาพในการรวมกลุ่มกันจัดการทรัพยากร กิจกรรมนี้ เจ้าหน้าที่โครงการฯ จะสนับสนุนข้อมูลและให้ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรประมง จัดการประชุม ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำการประมง เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรและลดการทำลายทรัพยากรชายฝั่ง แก้ปัญหาข้อขัดแย้งในการประกอบอาชีพ และอื่นๆ

การดำเนินกิจกรรมนั้น ชาวประมงจะช่วยกันเตรียมวัสดุทำซั้งในวันศุกร์ (วันทำพิธีทางศาสนาอิสลาม ชาวประมงหยุดทำการประมง) แล้วลำเลียงวัสดุไปจัดวางในเช้าวันเสาร์ ในแต่ละปีของโครงการให้ชาวประมงอย่างน้อย 2 กลุ่ม ร่วมมือกันทำซั้งจำนวน 1,200 ซุง ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน ในระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม การเบิกค่าใช้จ่ายในกิจกรรมนี้เป็นค่าวัสดุเพียงอย่างเดียว ซึ่งประกอบด้วยทางมะพร้าว ลำไม้ไผ่ กระจอบ เชือกและอื่นๆ

5.7.4.4 กิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประมง

ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนประมง ส่งเสริมการตลาด การท่องเที่ยวและการจำหน่ายของที่ระลึก รวมทั้งการสร้างอาชีพเสริมด้วย การพัฒนาผลผลิตท้องถิ่น ส่งเสริมโดยการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการจากเจ้าหน้าที่ของโครงการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดย วิทยากรจากชุมชนใกล้เคียง ให้แม่บ้านในชุมชนประมงได้ทราบหรือพัฒนาความรู้เดิมเพื่อผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน สนองตอบนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หลักสูตรการฝึกอบรมแม่บ้านในชุมชนประมง อำเภอสาบบุรี มี 2 หลักสูตร คือ

1. หลักสูตรการแปรรูปสัตว์น้ำ

สัตว์น้ำเป็นผลผลิตทางการประมงที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง โดยเฉพาะโปรตีนที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย จึงต้องนำเอาเทคโนโลยีด้านการแปรรูปและการถนอมอาหารมาใช้ เพื่อยืดระยะเวลาในการนำสินค้าออกสู่ตลาด และแปรรูปสัตว์น้ำให้เก็บไว้ได้นานมากขึ้นเพื่อการบริโภคและการจำหน่าย

2. หลักสูตรการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประมง

มุ่งส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนประมง และการตลาด ให้แม่บ้านในชุมชนประมงได้พัฒนาความรู้เดิมเพื่อผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ดีขึ้น เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากหลักสูตรที่ 1

5.8. การบริหาร โครงการ

5.8.1 คณะกรรมการบริหาร

คณะกรรมการบริหาร โครงการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรประมงทะเลเป็นผู้ตรวจสอบและให้คำแนะนำแนวทางดำเนินงานของโครงการฯ โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

5.8.1.1 กำหนดนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของโครงการฯ

5.8.1.2 เสนอแนะปรับปรุงแผนปฏิบัติงาน และงบประมาณ

5.8.1.3 ตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานตามโครงการฯ

5.8.2 คณะกรรมการดำเนินงาน

คณะกรรมการดำเนินงานจะประสานงานระหว่างการปฏิบัติงานในพื้นที่กับสถาบันวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีประมงทะเล ซึ่งหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงาน ดังนี้

5.8.2.1 จัดทำแผนปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับงบประมาณ

5.8.2.2 อำนวยความสะดวกและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.8.2.3 ติดตามและประเมินผลโครงการ

6. โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล อันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส
ระยะเวลาโครงการปี พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน (2550)

6.1 ตามรอยพระราชดำริ

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นต่อพสกนิกรในชุมชนประมง ตลอดแนวชายฝั่งของ
จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระ
ราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระราชทานโครงการ
ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ณ บ้านละเวง
หมู่ที่ 3 ตำบลคอนทราย อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2544 เป็นจุดเริ่มต้นให้
ราษฎร ส่วนราชการ และหน่วยงานต่างๆ ได้สนองพระราชดำริหาหนทางฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง
ทะเลให้อุดมสมบูรณ์ ต่อมาเมื่อมีการประชุมคณะกรรมการบริหาร โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง
ทะเล อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ครั้งที่ 1/2545 เมื่อวันที่ 2 มกราคม
2545 ณ ห้องประชุมชั้น 3 สำนักงานคณะกรรมการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ จึงได้วางแผนงานของโครงการอันประกอบด้วย พื้นที่ดำเนินการ วัตถุประสงค์
เป้าหมายการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ได้รับ หน่วยงานดำเนินการ และอื่นๆ ดังนี้

6.2 พื้นที่ดำเนินการ

6.2.1 พื้นที่จังหวัดปัตตานีตลอดแนวชายฝั่งทะเล 116.40 กิโลเมตร ครอบคลุม
หมู่บ้านประมง 50หมู่บ้าน 18 ตำบล 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอหนองจิก อำเภอเมืองปัตตานี
อำเภอยะหริ่ง อำเภอป่านาระ อำเภอสายบุรี และอำเภอมะนัง

6.2.2 พื้นที่จังหวัดนราธิวาส ตลอดแนวชายฝั่งทะเล 80 กิโลเมตร ครอบคลุมหมู่บ้าน
ประมง 22 หมู่บ้าน 9 ตำบล 2 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองนราธิวาสและอำเภอตากใบ

6.3 วัตถุประสงค์

6.3.1 เพื่อพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎร ในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัด
ปัตตานีและนราธิวาส

6.3.2 เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งทะเลตลอดจน
บริเวณแหล่งน้ำภายในลากูน (lagoon) ที่เชื่อมโยงกับชายฝั่งทะเลของจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส
ได้แก่ การฟื้นฟูป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ และแนวหญ้าทะเล

6.3.3 เพื่อเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำโดยการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำชนิดต่างๆ ที่เหมาะสมปล่อย
ลงสู่ชายฝั่งทะเล และแหล่งน้ำภายในเพื่อให้แพร่ขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ

6.3.4 เพื่อสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลและซั้งให้เป็นที่อยู่อาศัยและหลบภัยของสัตว์น้ำ และเป็นแหล่งทำประมงพื้นบ้านที่อนุญาตให้ใช้เครื่องมือประมงบางชนิดทำประมงได้

6.3.5 เพื่อเผยแพร่ความรู้การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการทำประมงในเชิงอนุรักษ์ ทรัพยากรสัตว์น้ำ รวมถึงการแปรรูปสัตว์น้ำให้แก่ชาวประมงและผู้สนใจในพื้นที่

6.4 เป้าหมายการดำเนินงาน

6.4.1 คริวเรือนประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้านในเขตจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส ประกอบด้วย 8 อำเภอ 61 หมู่บ้าน ประมาณ 7,900 คริวเรือน มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

6.4.2 ระบบนิเวศชายฝั่งทะเล เช่น ป่าชายเลน แนวหญ้าทะเล และพื้นที่ชุ่มน้ำในเขตจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาสจำนวนไม่ต่ำกว่า 500,000 ไร่ ได้รับการฟื้นฟูให้มีศักยภาพเป็นแหล่งเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำตามธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.4.3 สร้างแหล่งอาศัยสัตว์น้ำทะเลหรือปะการังเทียมให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ และแหล่งทำการประมงชายฝั่งไม่น้อยกว่า 100 ตารางกิโลเมตร

6.4.4 จัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งทะเลในเขตจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาสโดยให้ชาวประมงและประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในพื้นที่ที่มอบหมาย

6.4.5 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริเวณแหล่งประมง ให้นักท่องเที่ยวได้ดำน้ำดูปะการัง ตกปลา ชาวประมงจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการให้เช่าเหมาเรือ การนำเที่ยว การขายของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ประมง

6.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.5.1 ทรัพยากรประมงชายฝั่งบริเวณจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาสได้รับการฟื้นฟู

6.5.2 ชาวประมงทะเลพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส สามารถประกอบอาชีพประมงชายฝั่งได้อย่างถาวรและต่อเนื่อง

6.5.3 ชาวประมงมีรายได้จากการทำประมงมากขึ้น รวมถึงมีรายได้ต่อเนื่องจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปสัตว์น้ำ และการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ

6.5.4 เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของนักตกปลา นักดำน้ำและนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

6.5.5 เป็นโครงการตัวอย่างฟื้นฟูทรัพยากรประมงทะเล ในลักษณะการร่วมกันดำเนินการระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชน

6.6 หน่วยงานดำเนินการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) กรมประมง กรมป่าไม้ กรมชลประทาน จังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส กรมนาวิกโยธิน ค่ายจุฬารักษ์ กองทัพเรือ กรมเจ้าท่า และกรมทางหลวง สำหรับกิจกรรมในส่วนของกรมประมงได้วางแผนและดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความต้องการของราษฎรโดยได้ดำเนินกิจกรรมการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล กลุ่มจัดการประมงโดยชุมชน กลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประมง กลุ่มเที่ยวบ้านปลานราทานี และการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ (ภาคผนวก)

7. โครงการธนาคารอาหารทะเล (Sea Food Bank)

7.1 เหตุผลและความจำเป็น

7.1.1 ประเทศไทยมีผลผลิตสัตว์น้ำในแต่ละปี ประมาณ 3.7 ล้านตัน ส่วนใหญ่ได้มาจากการจับจากทะเล คิดเป็นร้อยละ 76 รองลงมาได้จากการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง คิดเป็นร้อยละ 12

7.1.2 ความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำทะเลในแหล่งประมงของไทยได้ลดลงเป็นลำดับเนื่องจากใช้ทรัพยากรมากเกินไปจนเกินศักยภาพการผลิตจากธรรมชาติชาวประมงต้องลงทุนมากขึ้นเป็น 10 เท่า ของเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา และที่จับได้เปลี่ยนแปลงไป

7.1.3 มีความจำเป็นต้องพัฒนาฐานการผลิตอาหารทะเลของประเทศ (Sea Food Ban) แหล่งใหม่ขึ้นทดแทนจากธรรมชาติ เพื่อให้คนไทยได้มีผลผลิตสัตว์น้ำจากทะเลบริเวณในราคาที่ต่ำและไม่สูงจนเกินไป

7.1.4 การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นทางเลือกหนึ่งในการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำของประเทศ ซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิตทั้งในด้านทรัพยากรและเทคโนโลยี จึงเห็นควรที่จะกำหนดยุทธศาสตร์การเพิ่มผลผลิตจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยขยายการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ที่มีศักยภาพ ซึ่งปัจจุบันมีพื้นที่น้ำในแหล่งธรรมชาติต่างๆ อีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์น้ำ

7.1.5 ประเทศไทยมีพื้นที่น้ำจืดเป็นพื้นที่ทะเลประมาณ 420,280 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 262.68 ล้านไร่ ปัจจุบันได้มีการเพาะเลี้ยงสัตว์ทะเลจำพวกหอยชนิดต่างๆ ได้แก่ หอยแมลงภู่ หอยนางรม หอยแครง และปลาน้ำกร่อย ได้แก่ ปลากระพง ปลากระรัง ประมาณ 130,106 ไร่ ซึ่งยังมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งอยู่อีกประมาณ 154,386 ไร่

7.1.6 รัฐบาลมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมดไปภายในระยะเวลา 6 ปี หากนำพื้นที่น้ำที่มีศักยภาพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำดังกล่าวข้างต้นนำมาจัดสรรสิทธิให้แก่

ประชาชนที่ยากจนและได้ขึ้นทะเบียนไว้กับทางราชการเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำ และฐานในการผลิตอาหารให้แก่ประเทศอีกด้วย

7.2 วัตถุประสงค์

- 7.2.1 เพื่อจัดที่ทำกินให้แก่ประชาชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน
- 7.2.2 เพื่อสร้างฐานการผลิตอาหารทะเลทดแทนการจับจากธรรมชาติ
- 7.2.3 เพื่อสร้างระบบการผลิตอาหารทะเลที่มีความปลอดภัยตามมาตรฐานสากล
- 7.2.4 เพื่อจัดระบบการผลิตสัตว์น้ำที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

7.3 เป้าหมาย

- 7.3.1 จัดสรรพื้นที่และรับรองสิทธิการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย จำนวนประมาณ 284,000 ไร่ ให้แล้วเสร็จภายในปี 2551
- 7.3.2 จัดการฝึกอบรมเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ตามมาตรฐานการผลิต GAP และ CoC ให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายทุกรายก่อนได้รับเอกสารสิทธิ
- 7.3.3 จัดทำระบบการเลี้ยงตามมาตรฐานฟาร์มสำหรับเกษตรกรทุกราย
- 7.3.4 จัดระบบ Contract Farming เพื่อสนับสนุนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ แก่กลุ่มเป้าหมาย
- 7.3.5 ให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงแหล่งทุนในลักษณะการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน

7.4 วิธีการดำเนินการ

- 7.4.1 การจัดทำใบรับรองสิทธิในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้
 - ศึกษาการจัดทำแผนที่ทางทะเล เพื่อจัดทำใบรับรองสิทธิในการใช้พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
 - การจัดทำการสำรวจ-รับวัด พื้นที่อนุญาตเดิม พื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำปัจจุบัน และพื้นที่ที่มีศักยภาพการผลิตสัตว์น้ำ จำนวน 284,000 ไร่
 - จัดทำแผนที่ Digital mapping โดยใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือภาพถ่ายดาวเทียมตามความเหมาะสม
 - การสอบสวนสิทธิที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการจัดสรรพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
 - ดำเนินการนำพื้นที่น้ำที่มีศักยภาพการเพาะเลี้ยงชายฝั่งประมาณ 284,000 ไร่ มาออกใบอนุญาตเลี้ยงสัตว์น้ำตามกระบวนการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- การรับรองสิทธิ กรรมประมงเป็นผู้รับรองสิทธิการใช้ประโยชน์พื้นที่ โดยการ จัดทะเบียนและออกใบรับรองสิทธิให้กับผู้เข้าร่วม โครงการ ตามหลักเกณฑ์ที่กรมประมงกำหนด ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ ตามหลักเกณฑ์ที่กรมประมงกำหนด

- การจัดทำใบรับรองสิทธิในการเลี้ยงสัตว์น้ำรายพื้นที่ โดยให้สิทธิแก่ประชาชน กลุ่มเป้าหมายผ่านองค์การชุมชน เช่น ประชาคม สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน ให้สามารถให้เป็นที่ทำ กิน โดยกำหนดให้มีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปีขึ้นไป

7.4.2 การคัดเลือกประชาชนกลุ่มเป้าหมาย มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

- กลุ่มประชาชนที่เป็นเป้าหมายลำดับแรกได้แก่ประชาชนที่ขึ้นทะเบียนคนจนกับ กระทรวงมหาดไทย ซึ่งต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาความจนในทุกจังหวัด และมีความประสงค์ ที่จะทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตามเงื่อนไขที่กรมประมงกำหนด นอกจากนี้ผู้เลี้ยงสัตว์น้ำรายเดิม ยังคงได้รับสิทธิในพื้นที่เดิมอยู่แต่ต้องมีการปรับขนาดพื้นที่ลงตามเงื่อนไข ที่กรมประมงกำหนด

7.4.3 การให้สิทธิ

- ให้ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ประสงค์จะประกอบอาชีพ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตามเงื่อนไขที่กรมประมงกำหนด ทั้งในกลุ่มที่จะเลี้ยงใหม่และกลุ่มที่เลี้ยงอยู่ เดิม โดยผ่านกลไกในรูปคณะกรรมการจากตัวแทนทุกฝ่าย

- กลุ่มเป้าหมายต้องรวมกลุ่มเป็นประชาคม สหกรณ์ หรือวิสาหกิจชุมชน มีกระ บวนการที่จัดตั้งขึ้นเป็นผู้ดำเนินการ

- เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามหลักสูตรที่กรมประมงกำหนด

- กรมประมงสามารถยกเลิกสิทธิการใช้พื้นที่น้ำเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หาก ประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด เช่น ไม่ประกอบเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ภายใน 1 ปี ทำให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งเลี้ยงทำการเลี้ยงไม่เป็นไปตามมาตรฐานการ ผลิตที่กำหนด เป็นต้น

7.4.4 การอบรม

จัดทำหลักสูตรในการอบรม ดังนี้

1. เทคนิคการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเบื้องต้น
2. เทคนิคการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำรายชนิด
3. เทคนิคการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ตามมาตรฐานสุขอนามัยฟาร์มสิ่งแวดล้อม
4. การจัดทำบัญชีฟาร์ม
5. การเขียน โครงการ (Project loan)

ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการคัดเลือกเข้ารับการฝึกอบรมตามชนิดสัตว์น้ำที่เลี้ยง โดยกรมประมงเป็นผู้จัดขึ้นภายในจังหวัดที่มีการให้เอกสารสิทธิ

7.4.5 การจัดทำระบบ Contract Farming มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

- องค์การสะพานปลาอาจจะจัดตั้งบริษัท ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ เพื่อบริหารโครงการในส่วนที่จะทำสัญญา (Contract Farming) กับกลุ่ม ประชาชนเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการตามเขตพื้นที่การผลิตในการสนับสนุนปัจจัยการผลิต รับซื้อ ผลผลิตจากประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ประสงค์จะทำสัญญากับบริษัท รวมถึง การจัดทำตลาดซื้อ ขายล่วงหน้า ระบบประกันราคา การให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ กับประชคมคู่สัญญา

- บริษัททำสัญญากับแหล่งทุนเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับสินเชื่อและร่วมกับกรม ประมง ประชาคม และแหล่งทุน ในการประเมินมูลค่าใบรับรองสิทธิเพื่อแปลงเป็นทุน

- สำหรับประชาชนรายใดที่ไม่ประสงค์จะทำสัญญากับบริษัทก็สามารถที่จะจัดหา ปัจจัยการผลิตและดำเนินการทางตลาดของตนเองได้

7.4.6 การเข้าสู่แหล่งทุนและการประเมินมูลค่า

อบรมประมง อบรมเกษตรกร และให้ใบรับรองผ่านการอบรม หลักสูตร เกษตรกรจัดทำ เอกสาร โครงการเพื่อขอสินเชื่อ โดยเจ้าหน้าที่เป็นที่เล็ง เกษตรกรนำหลักฐานได้แก่

1. ใบอนุญาตเลี้ยงสัตว์น้ำ
2. ใบรับรองสิทธิ
3. ใบรับรองการอบรม
4. โครงการ

เป็นเอกสารนำไปเข้าสู่แหล่งทุน

- แบ่งการเข้าสู่แหล่งทุนเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ประชาคมกลุ่มเป้าหมายผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ไม่ร่วมทำสัญญากับบริษัท จัดทำโครงการ เสนอขอสนับสนุนเงินลงทุน (Project loan) เสนอให้แก่แหล่งทุน พิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน ให้การสนับสนุนโดยมีเอกสารต่าง ๆ และต้องผ่านการอบรมการเลี้ยงสัตว์น้ำและการจัดทำบัญชี ฟาร์ม ตามเงื่อนไขที่กรมประมงกำหนด

2. ประชาคมกลุ่มเป้าหมายผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ร่วมทำสัญญากับบริษัท จัดทำโครงการ เสนอขอสนับสนุนเงินลงทุน (Project loan) เสนอให้แก่บริษัทพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนให้ เสนอแหล่งทุนพิจารณาสนับสนุนโดยมีเอกสารต่าง ๆ และต้องผ่านการอบรมการเลี้ยงสัตว์น้ำและ การจัดทำบัญชีฟาร์ม ตามเงื่อนไขที่กรมประมงกำหนด

- กรมประมง สถาบันการเงิน ประชาคม และองค์การสะพานปลา ร่วมเป็นผู้ประเมิน มูลค่าของใบรับรองสิทธิ

- การประเมินใช้วิธีวิเคราะห์จากราคาตลาดของผลผลิตที่จะเกิดขึ้น ในพื้นที่นั้นๆ วงเงินกู้ จะไม่เกินมูลค่าในสิทธิของผู้กู้โดยสถาบันการเงินจะพิจารณาเป็นราย ๆ ไป

- การเข้าสู่แหล่งทุนเกษตรกรจะต้องมีเอกสารใบอนุญาต ใบรับรองสิทธิ ใบรับรองการ ผ่านการอบรมจากกรมประมง เอกสารโครงการ (Project loan) และเอกสารรับรองจาก ประชาคม

- สถาบันการเงินจัดสรรเงินให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ขอรับการสนับสนุนเงินทุนผ่านบริษัทร่วมทุน ฯ
- การชำระหนี้บริษัทร่วมทุน ฯ จะหักจากมูลค่าการจำหน่ายผลผลิตสัตว์น้ำ

8.4.7 การระงับข้อพิพาทก่อนถึงกระบวนการศาล (Clearing House)

กรมประมงและกรมการปกครองเป็นหน่วยงานหลักในการระงับข้อพิพาท ซึ่งมี 2 แนวทางตามการเข้าสู่แหล่งทุน ได้แก่

1) กรณีพิพาทในการชำระหนี้สินกับแหล่งทุนระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ร่วมเป็นคู่สัญญากับบริษัทกับสถาบันการเงิน กรมประมง กรมการปกครอง กับประชาคม สหกรณ์ ฯลฯ เป็นผู้ระงับข้อพิพาท

- อาจมีการเพิกถอนสิทธิ-ใบอนุญาต ตามแต่กรณี
- มีการทำความตกลงต่างๆ เช่น การประเมินราคาสัตว์น้ำที่มีอยู่เพื่อชำระหนี้และหาผู้ดำเนินการรายใหม่ โดยประชาคมคัดเลือก

2) กรณีพิพาทในการชำระหนี้สินกับแหล่งทุนระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่ร่วมเป็นคู่สัญญากับบริษัทกับสถาบันการเงิน กรมประมง กรมการปกครอง กับบริษัท เป็นผู้ระงับข้อพิพาท

- อาจมีการเพิกถอนสิทธิ-ใบอนุญาต ตามแต่กรณี
- มีการทำความตกลงต่าง ๆ เช่น การประเมินราคาสัตว์น้ำที่มีอยู่เพื่อชำระหนี้และหาผู้ดำเนินการรายใหม่โดยประชาคมที่เป็นคู่สัญญากับบริษัทเป็นผู้คัดเลือก

8.4.8 การสนับสนุนการผลิตของกรมประมง

มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

- ให้คำแนะนำในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย
- ให้บริการในการตรวจสอบเฝ้าระวังคุณภาพการปนเปื้อนด้านสุขอนามัยและสารตกค้างจำพวกโลหะหนักของผลผลิตจากฟาร์มเพาะเลี้ยง

8.4.9 การจัดแหล่งพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำจำพวกหอยในธรรมชาติ

(Seedbed) มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

- ในแต่ละแหล่งส่งเสริมการเพาะเลี้ยงหอย ได้แก่ หอยแครง หอยแมลงภู่ และหอยนางรม จำเป็นต้องจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งสำหรับจัดทำเป็นแหล่งพ่อแม่พันธุ์ในธรรมชาติ เพื่อสร้างเชื้อพันธุ์สัตว์น้ำให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ตามขนาดพื้นที่ที่เหมาะสมในเขตพื้นที่การเลี้ยง
- ให้มีการควบคุมพื้นที่แหล่งพ่อแม่พันธุ์หอยในธรรมชาติ และป้องกันการขัดแย้งของผู้เลี้ยงในพื้นที่

8.5 ระยะเวลาดำเนินงานโครงการ

4 ปี (2548-2551)

ปี 2548

- ดำเนินการจัดทำเอกสารสิทธิการใช้ประโยชน์พื้นที่น้ำเพื่อการเพาะเลี้ยงให้แล้วเสร็จ จำนวน 284,000 ไร่
- ดำเนินการฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์น้ำให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย แยกตามชนิดสัตว์น้ำ
- ออกใบรับรองสิทธิการใช้ประโยชน์พื้นที่น้ำให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย แยกตามชนิดสัตว์น้ำ

ปี 2548-2551

- ดำเนินการฝึกอบรมการผลิตสัตว์น้ำมาตรฐานให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายทุกราย
- จัดทำแหล่งพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำ
- ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่โครงการ ฯ ทั้งหมด

8.6 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ใช้อำนาจของรัฐมนตรีตามมาตรา 16 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ในการกำหนดให้การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่สาธารณะประโยชน์ปฏิบัติตาม โดยกำหนดให้การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำบางประเภทต้องได้รับอนุญาต ซึ่งเป็นการจัดระเบียบการประกอบอาชีพอย่างหนึ่งตามรัฐธรรมนูญ ปัจจุบันมีการออกประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดให้ผู้ที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชังต้องได้รับอนุญาตก่อนดำเนินการ ซึ่งต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไขดังกล่าวให้การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำประเภทต่าง ๆ ตามที่จะกำหนดขึ้นต้องได้รับการอนุญาตก่อนเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเลี้ยงปลาในกระชังซึ่งกำหนดไว้แล้ว เพื่อให้ครอบคลุมถึงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำประเภทอื่น ๆ ด้วย และต้องมีการออกเอกสารหนังสือสำคัญให้กับผู้เข้าร่วมโครงการนำไปใช้ในการแปลงสิทธิให้เป็นทุนด้วยซึ่งเป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้ที่ได้รับอนุญาตในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ซึ่งได้รับอนุญาตนั้น ผู้ฝ่าฝืนมีโทษตามกฎหมาย

นอกจากนี้ต้องมีการกำหนดเงื่อนไขในการให้สิทธิดังกล่าวสามารถโอนทางมรดกได้และทางราชการสามารถเพิกถอนสิทธิดังกล่าวนำไปจัดให้แก่ผู้อื่น หากมีการกระทำผิดเงื่อนไขตามที่กำหนด

8.7 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

หน่วยงานหลัก

- 8.7.1 กรมประมง
- 8.7.2 กรมการปกครอง
- 8.7.3 องค์การสะพานปลา
- 8.7.4 สำนักงานแปลงสินทรัพย์เป็นทุน
- 8.7.5 ธนาคารเพื่อพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย
- 8.7.6 สถาบันการเงินอื่น ๆ

หน่วยงานสนับสนุน

- 8.7.7 กรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือ

8.8 ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

8.8.1 สามารถจัดที่ทำกินให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ ฯ ไม่ต่ำกว่า 100,000 ราย เพื่อประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่มั่นคงและสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ โดยมีรายได้สุทธิไม่น้อยกว่า 10,000 บาทต่อเดือนต่อราย คิดเป็นรายได้รวมปีละไม่น้อยกว่า 12,800 ล้านบาท

8.8.2 สามารถผลิตสัตว์น้ำที่มีคุณภาพตามมาตรฐานรวมทั้งสิ้นประมาณ 1.04 ล้านตันต่อปี มูลค่า 14,000 ล้านบาท

8.8.3 มีผลผลิตสัตว์น้ำที่ได้มาตรฐานเพื่อการบริโภคและการส่งออก

ตารางที่ 10 สรุปพื้นที่จัดสรรเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งสำหรับ โครงการ Sea Food Bank

หน่วย : ไร่

รวมจัดสรรทั้งสิ้น	พื้นที่ที่มีศักยภาพ	เลี้ยงแล้ว	ขยายได้
	ทั้งหมด		
	284,492	130,106	154,386
หอนแครง	120,945	55,826	65,119
หอยแมลงภู่	113,872	57,223	56,649
หอยนางรม	45,966	16,346	29,620
ปลากะพง	2542	563	1,979
ปลากะรัง	1,167	148	1,020

พื้นที่ทะเลทั้งสิ้น 262,680,000 ไร่ (พื้นที่จัดสรรคิดเป็นร้อยละ 0.11%)

ที่มา : การสำรวจของสำนักวิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

4.2 การศึกษาองค์กรท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการประมงชายฝั่ง (ปัตตานีและนราธิวาส)

1. ในการจัดกลุ่มหรือประเภทขององค์กรในการศึกษาองค์กรท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการประมงชายฝั่งในพื้นที่จังหวัดปัตตานีและนราธิวาสนั้นพบว่ามีความยุ่งยากและซับซ้อนในการจัด เนื่องจากแต่ละองค์กรที่ศึกษามีลักษณะเงื่อนไขในการเป็นองค์กรที่ทับซ้อนมาก ดังนั้นจึงเลือกใช้เกณฑ์ในการจัดแบ่งกลุ่มหรือประเภทขององค์กรที่สามารถลดความยุ่งยากลง คือ สามารถแบ่งกลุ่มองค์กรได้ 4 กลุ่มหลัก คือ 1) องค์กรภาครัฐ คือองค์กรที่บริหารจัดการและดำเนินงานภายใต้กรอบนโยบายและงบประมาณจากภาครัฐ 2) องค์กรชาวบ้าน คือองค์กรที่มีการบริหารจัดการและดำเนินงานด้วยคนในชุมชนหรือชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน คือองค์กรที่มีการบริหารจัดการและดำเนินงานภายใต้กรอบนโยบายของตนเองและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรอื่นๆ ที่ไม่ใช่รัฐบาล ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานภายใต้โครงการในรูปแบบต่างๆ เพราะฉะนั้นการมีอยู่และหมดไปของตัวองค์กรจึงขึ้นอยู่กับการมีอยู่และหมดไปของโครงการเช่นเดียวกัน โดยแต่ละโครงการจะมีอยู่หรือหมดไปขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนของแหล่งทุน 4) องค์กรอื่นๆ คือองค์กรอิสระหรือองค์กรอื่นที่นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น ซึ่งข้อมูลองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการประมงชายฝั่งในพื้นที่จังหวัดปัตตานีและนราธิวาสที่ได้ทำการศึกษา มีดังนี้

ส่วนที่ 1 แสดงรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับองค์กรที่ศึกษา ได้แก่ ชื่อองค์กร ที่ตั้ง วัตถุประสงค์ในการทำงาน และพื้นที่ดำเนินงาน ในส่วนของโครงสร้างขององค์กรจะเน้น โครงสร้างขององค์กรที่มีบทบาทหลักในการจัดการทรัพยากรประมงและมีความสัมพันธ์กับพื้นที่สูง ได้แก่ 1) สำนักงานประมงจังหวัด 2) องค์กรบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) 3) สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ และ 4) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

จากการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้พบองค์กรที่มีบทบาทเกี่ยวกับการบริหารจัดการประมงชายฝั่งในด้านต่างๆ จำนวน 23 องค์กร ดังนี้

1. องค์กรภาครัฐ

1) สำนักงานประมงจังหวัด

ที่ตั้ง ศาลากลางจังหวัดปัตตานี อ.เมือง จ.ปัตตานี และ อ.เมือง จ.นราธิวาส

วัตถุประสงค์ เป็นหน่วยงานย่อยของกรมประมงซึ่งเป็นองค์กรหลักในการวิจัยและพัฒนาด้านการประมง เพื่อการจัดการทรัพยากรประมง และการผลิตสัตว์น้ำให้เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ และพัฒนาเป็นสินค้าส่งออกที่มีคุณภาพ ในลักษณะการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

พื้นที่ดำเนินงาน สำนักงานประมงจังหวัดจะทำหน้าที่ดำเนินงานและดูแลพื้นที่ในจังหวัดที่สังกัด และมีหน่วยงานย่อยคือสำนักงานประมงอำเภอ ซึ่งจะทำหน้าที่ดูแลและดำเนินการเฉพาะพื้นที่เขตอำเภอที่รับผิดชอบ

โครงสร้างองค์กร การบริหารและการทำงานของสำนักงานประมงจังหวัดแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป มีหน้าที่จัดทำแผนงาน โครงการด้านการประมงและโครงการพิเศษต่างๆ งานงบประมาณ การเงินและบัญชี พัสดุ งานบุคคล ติดตามผลและงานธุรการทั่วไป รวมทั้งการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูล กิจกรรมของกรมประมงและจังหวัด

2. ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการประมง มีหน้าที่ศึกษา วิเคราะห์วิจัย และประเมินเทคโนโลยีการประมงภายในจังหวัด กำหนดแนวทางการถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง ดำเนินการตรวจสอบ ติดตาม และควบคุมกระบวนการผลิตสัตว์น้ำและปัจจัยการผลิตให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลทะเบียนผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ฟาร์มเพาะพันธุ์ และอนุบาลสัตว์น้ำ ผลผลิตสัตว์น้ำ การออกหนังสือกำกับและการออกใบอนุญาตตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้บริการวิชาการ ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการประมงและการแก้ไขปัญหาทางการประมง และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

3. ฝ่ายบริหารจัดการด้านการประมง มีหน้าที่ควบคุม กำกับ ดูแลการประมงภายในจังหวัดให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการประมงและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้คำปรึกษาและสนับสนุนด้านการบริหารจัดการทรัพยากรประมง รวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลด้านการประมง เครื่องมือการประมง แหล่งน้ำ สถิติการประมง ทะเบียนต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประมง และอื่นๆ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

2) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

ที่ตั้ง อ.เมือง จ.ปัตตานี (ต.หนองจิกและยะหริ่ง) และ อ.เมือง จ.นราธิวาส (ต.โคกเคียน)

วัตถุประสงค์ เป็นหน่วยงานย่อยของกรมการปกครอง ดูแลและดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในระดับจังหวัด (อบจ.) และระดับตำบล (อบต.) เพื่อผลประ โยชน์สู่ชุมชน เน้นการพัฒนาแบบยั่งยืน กระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม สร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง โดยดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล

พื้นที่ดำเนินงาน อบจ. จะทำหน้าที่ดำเนินงานและดูแลพื้นที่ในจังหวัดที่สังกัด และมีหน่วยงานย่อยคือ อบต. ซึ่งจะทำหน้าที่ดูแลและดำเนินการเฉพาะเขตตำบลที่รับผิดชอบ

โครงสร้างองค์กร การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและตำบลสามารถออกเป็น 6 ฝ่าย ดังนี้ 1) ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานีและสำนักปลัด อบจ. 2) กองกิจการสภา อบจ. 3) กองแผนและงบประมาณ 4) กองคลัง 5) กองช่าง และ 6) หน่วยตรวจสอบภายใน

3) สถานีตำรวจน้ำ 2 กองกำกับการ 7 กองบังคับการตำรวจน้ำ

ที่ตั้ง อ.เมือง จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เป็นหน่วยงานย่อยของกองบังคับการตำรวจน้ำ มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องการบังคับใช้ตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อปกป้องคุ้มครอง ดูแล กิจการที่เป็นรายได้และผลประโยชน์ของชาติทางทะเล ชายฝั่งทะเล และท่าเรือ โดยทำงานประสานกับทุกส่วน ทั้งภาครัฐราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

อย่างมีทิศทางและเป้าหมายร่วมกัน และจะทำงานตอบสนองต่อนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาลอย่างจริงจัง

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่ทะเลและแม่น้ำ ตั้งแต่เขตแม่น้ำเทพาถึงเขตแม่น้ำสาบบุรี อำเภอสาบบุรี จังหวัดปัตตานี

4) หน่วยป้องกันและปราบปรามประมงทะเล จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ศูนย์ป้องกันและปราบปรามประมงทะเลภาคใต้ตอนล่าง จังหวัดสงขลา ส่วนบริหารจัดการประมงทะเล สจป.

ที่ตั้ง อ.เมือง จ.ปัตตานี และอ.เมือง จ.นราธิวาส

วัตถุประสงค์ เป็นหน่วยงานย่อยของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รับผิดชอบเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อปกป้อง คุ้มครอง ดูแล กิจกรรมที่เป็นรายได้และผลประโยชน์ของชาติทางทะเล ชายฝั่งทะเล และทำเรือ โดยทำงานประสานกับทุกส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อย่างมีทิศทางและเป้าหมายร่วมกัน และจะทำงานตอบสนองต่อนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาลอย่างจริงจัง

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่ทะเลของจังหวัดที่ดูแลรับผิดชอบ คือ จังหวัดปัตตานีและนราธิวาส

5) ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง จังหวัดสงขลา

ที่ตั้ง 79/1 ถนนวิเชียรชม ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา รหัสไปรษณีย์ 90000

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจศึกษา ค้นคว้าทดลองและวิจัยทรัพยากรด้านทะเล การทำการประมง แหล่งประมง และสิ่งแวดล้อมทางการประมงทะเล เพื่อประโยชน์ในการบริหารและจัดการทรัพยากรทะเลสูงและยั่งยืน

2. พัฒนาแหล่งประมง เพื่อเพิ่มผลผลิตและฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์ทะเล ไม่ให้อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม พัฒนาการจัดการประมงชายฝั่ง ให้มีการทำประมงอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ทำลายพันธุ์สัตว์ทะเลและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่รับผิดชอบ เป็นหน่วยงานย่อยของกรมประมง มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องการจัดทำแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลหรือปะการังเทียม

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่รับผิดชอบเขตชายฝั่งทะเลยาว 555 กิโลเมตร บริเวณ 4 จังหวัดภาคใต้ คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส พื้นที่ทั้งหมด 60,000 ตารางกิโลเมตร

2. องค์กรชาวบ้าน

1) สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้

ที่ตั้ง (สำนักงานเลขานุการ) 83 ถนนโคกขัน ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง 92000

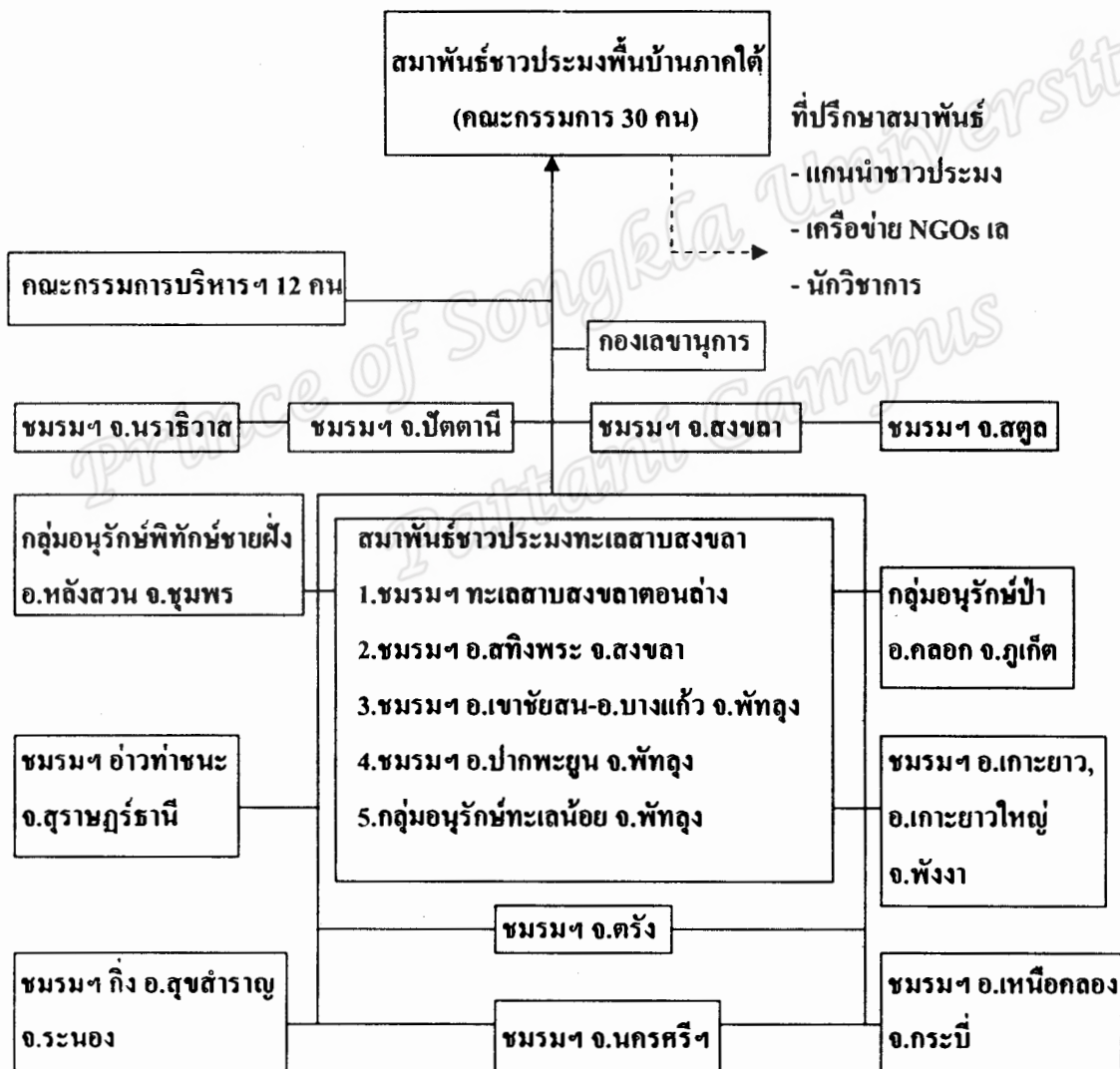
วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาองค์กรเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน ทั้งในระดับตัวสมาชิก ครอบครัว กลุ่มชมรม ไปจนถึงเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านระดับภาคได้ ให้เป็นองค์กรประชาชนที่เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคต

2. เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง อันเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการประกอบอาชีพของชุมชนประมงพื้นบ้านให้อุดมสมบูรณ์ มีการบริหารจัดการที่ดีสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ งานวิชาการในการหนุนช่วยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง ตลอดจนทำข้อเสนอทางนโยบายต่อหน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง

พื้นที่ดำเนินงาน 13 จังหวัดของภาคใต้

ภาพที่ 2 โครงสร้างองค์กรชาวบ้าน

2) ชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี เครือข่ายของสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ระดับจังหวัด

ที่ตั้ง ชุมชนเครือข่าย จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เพื่อแก้ปัญหาคความยากจนของชาวประมงพื้นบ้านด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การรณรงค์ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง การจัดทำปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน (ซั้ง) การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่ชายฝั่งของจังหวัดปัตตานี 20 หมู่บ้าน 6 อำเภอ ประกอบด้วย หนองจิก ยะหริ่ง เมืองปัตตานี ปะนาเระ ไม้แก่น และสายบุรี

3) ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดนราธิวาส เครือข่ายของสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ระดับจังหวัด

ที่ตั้ง ชุมชนเครือข่าย จ.นราธิวาส

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นตัวแทนของชาวประมงพื้นบ้าน จ.นราธิวาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อผู้เคลื่อนไหวเพื่อให้ชาวประมงพื้นบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข

2. เพื่อเป็นเวทีของการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชนหรือผู้นำชาวประมง เพื่อเป็นแกนนำในการทำงานด้านพัฒนา

3. เพื่อเป็นตัวแทนในการประสานงานกับองค์กรภายนอกทั้งที่เอกชน และรัฐ เพื่อจัดประชุมร่วมกันหรือการทำกิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ

4. เพื่อเป็นองค์กรที่ปรึกษาให้กับกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ส่งเสริมการก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมในชุมชน เพื่อพัฒนาให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง ได้แก่ การจัดการกองทุนหมุนเวียนในการซื้อเครื่องมือประมง

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่ชายฝั่ง โดยเฉพาะชุมชนเครือข่าย ชุมชนเครือข่ายบ้านทอนจะคูแลและดำเนินงานในพื้นที่ประมงของชุมชน

4) เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ที่ตั้ง ชุมชนรอบพื้นที่อ่าวปัตตานี จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เพื่อร่วมมือกับสมาชิกกลุ่มเครือข่ายในการแก้ปัญหาและฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งของชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีเพื่อการแก้ปัญหาระบบชายฝั่งอย่างจริงจัง ทั้งยังทำงานร่วมมือและประสานกับหน่วยงานรัฐ ตัวอย่างการดำเนินงาน เช่น การจัดตั้งป่าชุมชน การอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเล การปลูกป่าชายเลนและป่าสนชุมชน การปล่อยและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การทำปะการังเทียมเพื่อเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ การสำรวจทรัพยากรชายฝั่ง งานวิจัยของชุมชนด้าน

ทรัพยากรและชุมชน งานพัฒนาเด็กและเยาวชน งานรณรงค์เผยแพร่ งานพัฒนาอาชีพของชุมชน งานพัฒนา ศักยภาพองค์กรชุมชน งานดูแลปกป้องการละเมิดกฎหมายเรืออวนลาก อวนรุน และงานต่อสู้เกี่ยวกับความ เป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรทั้งภายในเครือข่ายและพื้นที่อื่นๆ

พื้นที่ดำเนินงาน เป็นกลุ่มเครือข่ายของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี จังหวัด ปัตตานี โดยพื้นที่ดำเนินงานหลักคืออ่าวปัตตานีและชุมชนชายฝั่ง และอาจดำเนินการในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ตามการตกลงของเครือข่าย

5) กลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านบางตาเว เป็นสมาชิกของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและสมาพันธ์ ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ระดับหมู่บ้าน

ที่ตั้ง บ้านบางตาเว อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เพื่อร่วมมือกับสมาชิกกลุ่มเครือข่ายในการแก้ปัญหาและฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งของ ชาวประมงพื้นบ้านในระดับกว้าง (ตำบล อำเภอ จังหวัด อ่าว และระดับชายฝั่ง) เช่น เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ ป่าชายเลนในอ่าวปัตตานี การดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นการร่วมกันรณรงค์ผลักดันนโยบายของ จังหวัดและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อการแก้ปัญหาทรัพยากรชายฝั่งอย่างจริงจัง เน้นการร่วมมือ และประสานงานกับหน่วยงานรัฐและแสดงออกถึงความพยายามในการสนองตอบนโยบายรัฐ

พื้นที่ดำเนินงาน เป็นกลุ่มเครือข่ายของชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี โดยพื้นที่ดำเนินงาน หลักคือในชุมชนบางตาเวเอง และอาจดำเนินการในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ตามการตกลงของเครือข่าย

6) กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านคาโตะ เป็นสมาชิกของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและสมาพันธ์ ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ระดับหมู่บ้าน

ที่ตั้ง บ้านคาโตะ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เพื่อร่วมมือกับสมาชิกกลุ่มเครือข่ายในการแก้ปัญหาและฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งของ ชาวประมงพื้นบ้านในระดับกว้าง (ตำบล อำเภอ จังหวัด อ่าว และระดับชายฝั่ง) เช่น เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ ป่าชายเลนในอ่าวปัตตานี การดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นการร่วมกันรณรงค์ผลักดันนโยบายของ จังหวัดและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อการแก้ปัญหาทรัพยากรชายฝั่งอย่างจริงจัง เน้นการร่วมมือ และประสานงานกับหน่วยงานรัฐและแสดงออกถึงความพยายามในการสนองตอบนโยบายรัฐ

พื้นที่ดำเนินงาน เป็นกลุ่มเครือข่ายของชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี โดยพื้นที่ดำเนินงาน หลักคือในชุมชนคาโตะเอง และอาจดำเนินการในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ตามการตกลงของเครือข่าย

7) กลุ่มอนุรักษ์ทะเลบ้านเรา (สำนักรักบ้านเกิด) หรือ กลุ่มศิลปินพื้นบ้านบางตาเว “วงคีเฑษฐุแหลม ทราย”

ที่ตั้ง บ้านบางตาเว อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่บทเพลงที่การสะท้อนชีวิต ความเป็นจริงให้กับสังคม เพื่อสร้างจิตสำนึก รักและหวงแหนบ้านเกิดและชุมชนของตนเอง และคิดทำอะไรดีๆ ให้กับชุมชน ตามหลักการและความเชื่อทางศาสนาที่ว่า “พระเจ้าจะตอบแทนและทดแทนในสิ่งที่ขาดหายไปกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง เพื่อให้ชุมชนมีความสุขเหมือนกับที่เคยได้มีมาเมื่อครั้งในอดีตที่ผ่านมา”

พื้นที่ดำเนินงาน เผยแพร่บทเพลงให้กับสังคม ในหลายพื้นที่ที่เกือบทุกจังหวัดในภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคเหนือ

8) กลุ่มลาดตระเวน ดูแลทรัพยากร (เครือข่ายอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งอ่าวปัตตานี)

ที่ตั้ง บ้านบางดาวา อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เพื่อทำกิจกรรมที่เน้นเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง เฉพาะในพื้นที่ชายฝั่งของชุมชนบางดาวา

พื้นที่ดำเนินงาน ออกลาดตระเวนจับกุมเรืออวนลาก อวนรุน ที่รุกล้ำเข้ามาในเขต 3,000 เมตร หรือการทำประมงที่ผิดกฎหมายอื่นๆ ในพื้นที่ชายฝั่งของชุมชนบางดาวาร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบของรัฐ

9) กลุ่มประมงทะเลพื้นบ้านเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ต.โคกเคียน

ที่ตั้ง บ้านทอน ต.โคกเคียน อ.เมือง จ.นราธิวาส

วัตถุประสงค์

1. เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรประมง
2. ฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของชาวประมงพื้นบ้าน
3. รู้จักการทำงานเป็นกลุ่มเรียนรู้การทำงานแบบบริหารจัดการเป็นทีม

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่ของเครือข่าย โดยเฉพาะชุมชนบ้านทอน

10) กลุ่มทำข้าวเกรียบบ้านดาโต๊ะ

ที่ตั้ง บ้านดาโต๊ะ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เพื่อแก้ปัญหาการขาดรายได้ในครัวเรือนด้วยการทำข้าวเกรียบเป็นอาชีพเสริม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. เป็นการรวมคนในชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ
2. ทำให้ชุมชนมีรายได้มากขึ้น
3. สามารถขยายการผลิตสินค้าให้มากขึ้น
4. เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ในชุมชนแก่ผู้ที่สนใจ (เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชน)
5. สามารถขยายการตลาดในระดับต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง

6. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครัวเรือนที่ยากจนตามเกณฑ์ จปฐ. มีรายได้น้อยกว่า 20,000 บาท/คน/ปี เข้ามาเป็นสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้มีรายได้อีกเพิ่มขึ้น

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่ทำการผลิตข้าวเกรียบคือที่บ้านคาโตะตั้งแต่พื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์หลักคือ จังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง เช่น นราธิวาส ยะลา เป็นต้น ข้าวเกรียบปลาบ้านคาโตะได้รับเลือกเป็น ผลิตภัณฑ์ดีเด่นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลแหลมโพธิ์ และได้รับรางวัลอาหารดีเมืองตานีประจำปี 2544

11) กลุ่มแม่บ้านฝักอาชีพต่างๆ

ที่ตั้ง บ้านคาโตะ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เพื่อแก้ปัญหาการขาดรายได้ในครัวเรือนด้วยการทำอาชีพเสริม เช่น ทำขนมและตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่ผลิตและพื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์หลักคือในชุมชน

12) กลุ่มกระชูดบ้านทอนอามาน

ที่ตั้ง บ้านทอน อ.เมือง จ.นราธิวาส

วัตถุประสงค์ เพื่อแก้ปัญหาการขาดรายได้ในครัวเรือนด้วยการทำอาชีพเสริม เช่น เย็บและปักผ้าคลุมหม ทำเสื้อกระชูด เป็นต้น

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่ผลิตและพื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์หลักคือในชุมชน

13) กลุ่มเยาวชนทำเรือกอและจำลอง

ที่ตั้ง บ้านทอน อ.เมือง จ.นราธิวาส

วัตถุประสงค์ เพื่อแก้ปัญหาการว่างงานและการมั่วสุมของวัยรุ่นด้วยการทำเรือกอและจำลองเพื่อหารายได้

พื้นที่ดำเนินงาน พื้นที่ผลิตคือที่ชุมชนบ้านทอน และพื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์หลักคือภายในจังหวัดนราธิวาสและพื้นที่ใกล้เคียง

3. องค์กรพัฒนาเอกชน

ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 ชุมชน ไม่พบข้อมูลขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ถาวรในพื้นที่ แต่พบการดำเนินงานขององค์กรเอกชนในรูปแบบของโครงการต่างๆ ตัวอย่างเช่น โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้ โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ ดับบ้านดับบ้าน: เรียนรู้ยู่ดีที่ปากใต้ โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ โครงการ SIF (กองทุนชุมชน) เป็นต้น

4. องค์กรอื่นๆ

1) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พอช.

ที่ตั้ง 2044/28-33 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมการจัดการตนเองเพื่อให้เกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิตของชุมชนเมืองและชนบท
2. สนับสนุนการสร้างความสามารถขององค์กรชุมชนและเครือข่าย
3. สนับสนุนการขยายฐานเครือข่ายชุมชนและการเชื่อมโยงภาคีพัฒนาอย่างบูรณาการ
4. สนับสนุนการจัดการระบบข้อมูลและการจัดการความรู้ ทั้งระดับท้องถิ่นและสากล ตลอดจนการ

เชื่อมโยงสู่นโยบาย

5. สนับสนุนการสื่อสาร เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกันของทุกภาคส่วน ทุกระดับในสังคม
6. เสริมสร้างวัฒนธรรมและความสามารถในการบริหารจัดการของ พอช. ให้เอื้อต่อการดำเนินการ

ตามยุทธศาสตร์และกลยุทธ์

พื้นที่ดำเนินงาน ทุกภาคทั่วประเทศไทย

2) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ที่ตั้ง 979/116-120 ชั้น 34 อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

วัตถุประสงค์ มุ่งหวังเป็นหน่วยงานขนาดเล็กที่ปฏิบัติงานใหญ่ให้เกิดผลกระทบระดับคุณภาพชีวิต ของประชาชนชาวไทยให้ดีขึ้น ด้วยการปฏิบัติงานท่ามกลางเครือข่ายโยงใยของกลไกหลายส่วน ที่อยู่นอกองค์กร สสส. ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็น “ระบบสุขภาพไทย” ที่ครอบคลุมไปถึงหน่วยงาน ส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรสาธารณประโยชน์ และหน่วยงานเอกชน

พื้นที่ดำเนินงาน ทุกภาคทั่วประเทศไทย

3) กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ที่ตั้ง 422 อาคาร ปปง. ถ.พญาไท(เชิงสะพานหัวช้าง) เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

วัตถุประสงค์ เสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนให้เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย ให้มีความ เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ และมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสิทธิมนุษยชนในประเทศและระหว่าง ประเทศ

พื้นที่ดำเนินงาน ทุกภาคทั่วประเทศไทย

4) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ที่ตั้ง 181 ถ.เจริญประดิษฐ์ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์

1. สร้างองค์ความรู้จากสภาพปัญหาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อขยายผลไปสู่ระดับชาติและนานาชาติ
2. บูรณาการความรู้ประยุกต์สู่การสอนเพื่อสร้างปัญญาสมรรถนะ จริยธรรมและโลกทัศน์สากลให้แก่บัณฑิต

3. ส่งเสริมการผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาอย่างมีคุณภาพในระดับสากล
4. พัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้
5. ส่งเสริมการวิจัยเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคม
6. ส่งเสริมและพัฒนาความพร้อมเพื่อความเป็นนานาชาติภายในปี 2555

พื้นที่ดำเนินงาน ทุกจังหวัดทั่วภาคใต้

โครงสร้างองค์กร แบ่งการดำเนินงานดังนี้

ภาพที่ 3 โครงสร้างองค์กรของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

5) กรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส

ที่ตั้ง อ.เมือง จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์ เพื่อให้คำปรึกษาข้อสงสัยในหลักการทางศาสนา และให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

พื้นที่ดำเนินงาน ในพื้นที่จังหวัดที่รับผิดชอบ

6) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน (โฮมเน็ต)

ที่ตั้ง 386/59 ซ. รัชดาภิเษก 42 ถ. รัชดาภิเษก แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพของแรงงานนอกระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการผลิต การตลาด ตลอดจนการบริหารจัดการ

2. เพื่อส่งเสริมให้เกิดองค์กรของแรงงานนอกระบบ

3. เพื่อส่งเสริมให้เกิดระบบการคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการ ตลอดจนสภาพการทำงานที่ถูกต้อง สุขลักษณะและปลอดภัยของ แรงงานนอกระบบ

4. เพื่อรณรงค์ให้เกิดนโยบายที่เหมาะสมในระดับชาติสำหรับแรงงานนอกระบบ

พื้นที่ดำเนินงาน ทุกภาคทั่วประเทศ

7) สมาคมประมงจังหวัดปัตตานี

ที่ตั้ง อ.เมือง จ.ปัตตานี

วัตถุประสงค์

1. ร่วมมือกับรัฐส่งเสริมอาชีพการประมงและมาตรฐานการครองชีพของชาวประมง

2. เสนอความคิดเห็นและข้อเท็จจริง

3. ส่งเสริมความสามัคคีและประสานงานระหว่างสมาคมการประมงทั่วราชอาณาจักร

4. ส่งเสริมฐานะและรักษาเกียรติของสมาคมการประมงซึ่งเป็นตัวแทนสมาชิก

5. เผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้และการปฏิบัติงานอาชีพการประมง

6. ร่วมมือกับทางราชการฝึกอบรมวิชาชีพการประมง

7. ร่วมมือกับทางราชการในด้านสวัสดิการประมง

8. ช่วยเหลือกิจการอันเป็นประโยชน์ร่วมกัน เช่น การกุศลและกิจการสาธารณประโยชน์

พื้นที่ดำเนินงาน จังหวัดปัตตานี

2. โดยเมื่อวิเคราะห์ถึงการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการประมงชายฝั่งในพื้นที่ศึกษา คือ บ้านบางดาวาและบ้านคาโตะ จังหวัดปัตตานี และบ้านทอน จังหวัดนราธิวาส นั้นพบว่าในแต่ละพื้นที่ โดยประเด็นในการศึกษาและวิเคราะห์ตัวองค์กรด้านบทบาทและการดำเนินการในพื้นที่ มีดังนี้

จังหวัดปัตตานี

มีพื้นที่ศึกษา จำนวน 2 พื้นที่ คือ บ้านบางดาวา ตำบลบางดาวา อำเภอหนองจิก และบ้านคาโตะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง มีองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการประมงชายฝั่งทั้ง 2 พื้นที่ ดังนี้

สำนักงานประมงจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประมงชายฝั่ง

ในการดำเนินงานในเขตอำเภอนั้นจะมีองค์กรย่อยสังกัดสำนักงานประมงจังหวัดปัตตานีประจำในแต่ละอำเภอ ในพื้นที่ศึกษาจังหวัดปัตตานีคือสำนักงานประมงอำเภอหนองจิกและสำนักงานประมงอำเภอยะหริ่ง ซึ่งจะมิบทบาทและดำเนินงานตามแนวทางของกรมประมงและสำนักงานประมงจังหวัดปัตตานีเป็นลำดับ

1. การวางแผนงานและ โครงการจัดการประมงชายฝั่งภายในจังหวัดปัตตานี

เดิมแผนงานจะลงกำหนดโดยส่วนกลาง โดยที่มิวิชาการลงมาสำรวจแล้วกลับไปร่างโครงการจากส่วนกลางมาให้ แต่ช่วงหลังๆ พ.ศ.2549-2547 เริ่มมีแผนงานเอง เช่น ที่แหลมโพธิ์ ทำโครงการปล่อยกุ้งปล่อยปูม้า โดยซื้อลูกปูจากชาวบ้านที่ยะหริ่งและคาโตะ เป็นแผน 5 ปี และชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แผนงานนั้นชาวบ้านควรเป็นผู้ทำลงมือทำอากร่วมกับ อบต. หรือประมงก็ได้ และประมงมีหน้าที่ให้คำแนะนำ ค่อยไปนโยบายต้องมาจากพื้นที่จากหน่วยงานและชาวบ้าน

รวมถึงการทำฐานข้อมูลด้านต่าง เพื่อแก้ปัญหาเรื่องการรับเงิน และเตรียมมาตรการเพื่อจัดการไม่ให้ต้องไปเสียบกับกลุ่มคนเหล่านี้ อีกส่วนหนึ่งโครงการที่ทำแล้วไม่ได้ผลเพราะขาดความต่อเนื่อง สามารถแก้ปัญหา โดยให้มีกลุ่มชาวบ้านเป็นประมงอาสาช่วยประมงอำเภอในการดำเนินงาน โครงการต่อ

2. การควบคุมการทำประมงผิดกฎหมาย

การควบคุมและกำจัดเรือประมงพาณิชย์ที่ใช้อวนลากจาก 60ลำ ตอนนี้เหลือประมาณ 20 ลำ เวลาทำการยึดเรือคือแจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดก่อนแล้วแจ้งสารวัตรตำรวจน้ำ เรือที่จับได้จะจอดไว้ที่ตำรวจน้ำ และรอการตัดสินใจของศาล ศาลการณั้ว่าประมาณ 2 ปี เรือเหล่านี้จะหมดไป เรือประมงพาณิชย์ที่ถูกกฎหมายนั้นมีการประสานกับประเทศอินโดนีเซียซึ่งต้องการให้ไปทำการประมง โดยทำหนังสือให้ผู้ว่า และสถานทูต

รวมทั้งมีข้อตกลงกับประมงพื้นบ้านที่ใช้อุปกรณ์ทำประมงผิดกฎหมาย ว่าถ้าประมงกำจัดอวนรุนอวนลากได้ เรือประมงพื้นบ้านที่ใช้อวนลากข้าง (รูปแบบคล้ายอวนลาก) ต้องหยุดด้วย ซึ่งเขตรอบต่อระหว่างตำบลบางปลาหมอกกับหนองจิกนั้นใช้อวนลากข้างจำนวนมาก และชาวบ้านบางปลาหมอกบางส่วนอยากจะทำปลาหมอกหรือการขอเปลี่ยนเป็นเครื่องมือที่ถูกต้อง

กฎหมายได้ทำการของบหมุนเวียนสำหรับซื้ออุปกรณ์ประมงที่อื่นมาช่วย โดยมอบให้กลุ่มเขาจัดการ ส่วนการสอบสวนนั้นให้ อบจ. และอบต. มีส่วนร่วมในการจัดการ .

การซื้อขายพื้นที่ในทะเลของกลุ่มผู้มีอิทธิพลนั้น ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และเรื่องพื้นที่การเลี้ยงหอยแครงที่แหลมนก ชาวบ้านที่ย้ายมาขออนุญาตทำพื้นที่เลี้ยงหอยแครง ผิดที่น โยบาย ต่อมามีการอนุญาตโดยเปิดพื้นที่ให้ประมาณ 3,000 ไร่ โดยไม่มีการขออนุญาต

องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการประมงชายฝั่ง

มีการทำแผนระยะ 5 ปี โดยจะทำใหม่ทุก 3 ปี และการจัดทำแผนจะผ่านการทำประชาคม ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ และลักษณะ โครงการที่ปรากฏในแผนที่เกี่ยวกับเรื่องประมงชายฝั่ง คือ การขุดลอกทะเลที่ตื้นเขิน ทำเขื่อนกัน การเช่าฟุ้งของชายฝั่ง ที่ทำไปแล้ว คือ ที่บางควา และการพัฒนาอาชีพ

นอกจากงานตามแผน ยังมีงานจร คือ การขอความช่วยเหลือเฉพาะหน้า ส่วนใหญ่จะสามารถทำได้ทันทีในกรอบอำนาจหน้าที่ของนายก อบจ. ส่วนงานที่เคยดำเนินการ คือ ให้เรือตรวจการพร้อมคนขับเรือ แก่ อ.ยะหริ่งและสายบุรี อำเภอละ 1 ลำ โดยมอบให้เป็นภารกิจของอำเภอในการจัดการ ดูแล ค่าน้ำมัน การบำรุงรักษา แต่ทางอบจ. ไม่เคยได้ติดตามผลการทำงานว่าเป็นอย่างไร และอบจ.เองรู้ว่าชาวประมงมีปัญหาเรื่องอวนรุน อวนลาก แต่ไม่ทราบจะหาข้อตกลงอย่างไร ที่ผ่านมาก็ให้ตกลงพูดคุยกันเอง และเรื่องทรัพยากรลดลง แต่ไม่ทราบสาเหตุเป็นเพราะอะไร

คณะกรรมการชุดปัจจุบันมีความพึงพอใจในรูปแบบการบริหารงานของ อบจ. เนื่องจากมีความอิสระในการทำงาน การบริหาร และประชาชนให้ความร่วมมือดี แต่งบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากรัฐลดลง จาก 35 เปอร์เซ็นต์ เป็น 25 เปอร์เซ็นต์

สถานีตำรวจน้ำ 2 กองกำกับการ 7 กองบังคับการตำรวจน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการประมงชายฝั่ง

ตำรวจน้ำมีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเหมือนหน้าที่ของตำรวจโดยทั่วไป เมื่อพบเห็นการกระทำความผิดแล้วไม่จับกุมถือว่าละเว้นหน้าที่ แต่มีพื้นที่รับผิดชอบเพิ่มมากขึ้นคือพื้นที่ทางน้ำ ทั้งในแม่น้ำและทะเล โดยอำนาจหน้าที่ของตำรวจน้ำตาม กฎหมาย กฎกระทรวง พ.ร.บ.ประมง พ.ร.บ.ป่าไม้ และ พ.ร.บ.ที่เกี่ยวข้อง และจาก พรบ.เพิ่มอำนาจตำรวจน้ำ ปี พ.ศ.2546 ทำให้ตำรวจน้ำสามารถขึ้นเรือเพื่อตรวจเรือได้ทุกเมื่อโดยไม่ต้องมีหมายจับ เป็นการดำเนินงานตามกฎหมายเพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศ เช่น การตรวจจับคนต่างด้าว เป็นต้น

สถานีตำรวจน้ำ 2 จังหวัดปัตตานี ทำงานครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งตั้งแต่ปากน้ำเทพาจนถึงอำเภอสายบุรี เป็นองค์กรที่ทำงานสัมพันธ์กับประมงพื้นบ้านโดยตรงในเรื่องของการตรวจตราและจับกุมเรือที่กระทำความผิดกฎหมาย โดยเฉพาะเรือพาณิชย์ที่รุกล้ำพื้นที่ในเขตประมาณ 10 ไมล์ทะเล (3,000 เมตรจากชายฝั่ง) ตามประกาศของกรมประมงในปี พ.ศ.2541 ในเขตพื้นที่ดูแลรับผิดชอบดังกล่าว

นโยบายเพื่อดำเนินงานในปัจจุบัน พ.ศ. 2550 ได้เริ่มให้ความสนใจดูแลการทำประมงชายฝั่ง โดยมีการดำเนินงาน 1) สำรวจข้อมูลพื้นฐานการทำประมงชายฝั่ง และ 2) ดูแลการทำประมงที่ผิดกฎหมายในพื้นที่ชายฝั่ง โดยเฉพาะการทำประมงของเรืออวนลากข้างหรืออวนลากแคระที่มีจำนวนมากกว่า 200 ลำในปัจจุบัน

ข้อจำกัดหรือปัญหาในการทำงานของตำรวจน้ำในพื้นที่คือ กำลังคน เครื่องมือและอุปกรณ์เฉพาะสำหรับการทำงานทางน้ำ มีไม่เพียงพอ เช่น เรือตรวจการณ์ และภารกิจที่หลากหลาย เหล่านี้ทำให้การดูแลการดูแลการกระทำผิดทางน้ำ โดยเฉพาะการเฝ้าระวังและจับกุมเรืออวนลาก อวนรุนขนาดใหญ่ที่รุกล้ำเข้ามาจับสัตว์น้ำในเขตพื้นที่ห้ามจับยังไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง จังหวัดสงขลา

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง ทางศูนย์ได้จัดทำแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลในพื้นที่ จ. ปัตตานี รายละเอียดดังตาราง

ตาราง 11 ข้อมูลการจัดทำแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำหรือปะการังเทียมของศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง จังหวัดสงขลา ในพื้นที่จังหวัดปัตตานีช่วงปี พ.ศ. 2529-2544

ปี พ.ศ.	พื้นที่จัดสร้าง	ชนิดวัสดุ	พื้นที่(ตร.กม.)	ความลึก (เมตร)	ห่างจากฝั่ง (กม)
2529	พื้นที่บ้าน 2529 บ.บางราพา ม.5 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี	ยางรถยนต์	13.7(1.85*7.4)	4-6	1.5-3.5
2530	พื้นที่บ้าน 2530 บ.คันหยงเปาว์ ม.4 ต.ท่า กำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี	แผ่นคอนกรีต	8.1(1.8*4.5)	4-6	1.5-4
2531	พื้นที่บ้าน 2531 บ.ปาดานูดี ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	8.1(1.8*4.5)	4-7	1-3
2532	พื้นที่บ้าน 1/2532 บ.บางราพา ม.5 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	6(1.5*4.0)	4-6	1.5-3.5

ตาราง 11 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	พื้นที่จัดสร้าง	ชนิดวัสดุ	พื้นที่(ตร.กม.)	ความลึก (เมตร)	ห่างจากฝั่ง (กม)
2532	พื้นที่บ้าน 2/2532 บ.ตะโล๊ะสะมิแล ม.2 อ.ยะ หริ่ง จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	4(1.0*4.0)	4-8	1.5-2.5
2533	พื้นที่บ้าน 1/2533 บ.คาโต๊ะ ม.4 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	3(1.0*3.0)	6-10	2-3
	พื้นที่บ้าน 2/2533 บ.ป่าตาบาระ ม.1 ต.ปะเสยะ วอ อ.สาขบุรี จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	3(1.0*3.0)	10-15	3-4
2534	พื้นที่บ้าน 2534 บ.ป่าตา ม.1 ต.คาโล๊ะกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	3(1.0*3.0)	5-9	1-2
2535	โครงการพัฒนาจังหวัด จังหวัด 1/25355 ค.บางเขา อ.หนองจิก จ. ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	4(1.0*4.0)	5	2-3
	จังหวัด 2/2535 ค.ปะนาระ อ.ปะนาระ จ. ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	3(1.0*3.0)	5-12	2-3
	จังหวัด 3/2535 ค.บ้านกลาง อ.ปะนาระ จ. ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	3(1.0*3.0)	7-13	2-3
	จังหวัด 4/2535 ค.บางเก่า อ.สาขบุรี จ. ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	3(1.0*3.0)	10-12	2-3
	พื้นที่บ้าน 1/2535 บ.น้ำบ่อ ม.2 ค.น้ำบ่อ อ.ปะ นาระ จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	3(1.0*3.0)	11-14	2-3
	พื้นที่บ้าน 2/2535 บ.บน ม.2 ค.ปะเสยะวอ อ. สาขบุรี จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	3(1.0*3.0)	8-13	2-3

ตาราง 11 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	พื้นที่จัดสร้าง	ชนิดวัสดุ	พื้นที่(ตร.กม.)	ความลึก (เมตร)	ห่างจากฝั่ง (กม)
2536	แหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดใหญ่ ปิดตानी 1 บ.ตะโล๊ะกาโปร้ ต.ตะโล๊ะกา โปร้ อ.ยะหริ่ง - เขามะรวด ต.บ้านกลาง อ.ปะนาระะ จ. ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	32(2.0*16.0)	7.5-18.0	3-5
	ปิดตानी 2 เขามะรวด ต.บ้านกลาง อ.ปะ นาระะ - จุดเรือแตก ใกล้บ้าน บางเก่า อ.สาขุนรี (ยังอยู่ใน เขตปะนาระะ) จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	20(2.0*10.0)	13-21	3-5
	แหล่งทำการประมงปิดตानी 1 ต.บ้านกลาง อ.ปะนาระะ จ. ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	0.0784(0.28*0.28)	32	10
	แหล่งทำการประมงปิดตानी 2 ต.บ้านกลาง อ.ปะนาระะ จ. ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	0.0784(0.28*0.28)	31	10
	แหล่งทำการประมงปิดตानी 3 ต.บ้านน้ำบ่อ อ.ปะนาระะ จ. ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	0.0784(0.28*0.28)	29	10
	แหล่งทำการประมงปิดตानी 4 ต.บางเก่า อ.สาขุนรี จ. ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	0.0784(0.28*0.28)	25	10
2539	พื้นบ้าน 1/2539 บ.คาโต ม.5 ต.ปะนาระะ อ. ปะนาระะ จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	0.01(0.1*0.1)	15	5.1

ตาราง 11 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	พื้นที่จัดสร้าง	ชนิดวัสดุ	พื้นที่(ตร.กม.)	ความลึก (เมตร)	ห่างจากฝั่ง (กม)
2539	พื้นที่บ้าน 2/2539 บ.บางมะรวด ม.1 ต.บ้าน กลาง อ.ปะนาระ จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	0.5(0.5*1.0)	23-25	8-8.5
	พื้นที่บ้าน 3/2539 บ.ละเวง ม.3 ต.คอนทราย อ. ไม้แก่น จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	0.16(0.4*0.4)	12-14	3-3.4
2541	พื้นที่ทะเลไทย 2541 บ.บางตาหยาด ต.ตะลุบัน อ. สายบุรี จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	1(0.5*2.0)	27-28	11.5-12.0
2542	พื้นที่ทะเลไทย 2542 บ.ป่าตาคีมอ ต.ตะลุบัน อ. สายบุรี จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	1(0.5*2.0)	28-29	11.5-12.0
2543	พื้นที่ทะเลไทย 2543 บ.ป่าตาบาระ ม.1 ต.ปะเสยา วอ อ.สายบุรี จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	1(0.5*2.0)	20-25	7.9
	UNDP/2543 อ.สายบุรี จ.ปัตตานี	แท่งคอนกรีต	0.75(0.5*1.5)	29	11.5-12.0

สมพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

บทบาทของสมพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านที่ผ่านมา มีดังนี้

1. สมพันธ์มีบทบาทเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยน ทั้งด้านประสบการณ์การทำงาน สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ เช่น ประสบการณ์ ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนความสำเร็จในการบริหารจัดการองค์กรหรือกลุ่มของแต่ละที่ในเครือข่ายด้วยกัน วิธีการทำงานและเทคนิคในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายของแต่ละที่ เพื่อให้ชมรมหรือกลุ่มในเครือข่ายได้เรียนรู้ แนะนำ และหนุนช่วยซึ่งกันและกัน เป็นเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจกันและกัน ในกรณีที่มีปัญหาเร่งด่วนหรือการหนุนช่วยกันระหว่างพื้นที่ ตัวอย่างเช่น กรณีชาวประมงพื้นบ้านที่เกาะไม้ไผ่ถูกเผาที่พัทลุง กรณีชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสงขลาได้รับความเดือดร้อนจากเรือปั่นไฟปลากะตัก กรณีผู้นำ (นายจรินทร์ ราชพล) ถูกลอบยิง หรือ การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนกันระหว่างพื้นที่ เป็นต้น

2. การติดตามข้อมูลข่าวสารทั้งระหว่างพื้นที่ ตลอดจนเข้าไปมีบทบาทในการขยายข้อมูลสู่ภาคส่วนอื่นๆ ในสังคมเพื่อสร้างความเข้าใจ การจัดทำเอกสารข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเผยแพร่ไปยังชมรมหรือกลุ่ม เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ เอกสารรณรงค์ ฯลฯ

3. การจัดตั้ง “กองทุนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้” เพื่อสนับสนุนการทำงานของเครือข่ายสมาชิกทางด้านอาชีพเสริม อาชีพทางเลือก หรือกองทุนหมุนเวียนภายในชุมชน

4. เป็นองค์กรตัวแทนของชาวประมงพื้นบ้านในการประสานงานกับภาครัฐและสาธารณชนในเรื่องต่างๆ ตลอดจนการผลักดันแก้ไขปรับปรุงและการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายสาธารณะของรัฐ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและปัญหาของชาวประมงพื้นบ้าน เช่น การแก้ไขปฏิรูปกฎหมายการประมงใหม่ ผลักดันพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2540 ให้ออกมาตรงตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของประชาชน ผลักดันรณรงค์แก้ไขปรับปรุง กฎหมายอุทยานแห่งชาติ กฎหมายป่าไม้ของรัฐ ผลักดันนโยบายผลกระทบจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งของรัฐที่มีต่อชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน เช่น โครงการโรงไฟฟ้าที่กระบี่ โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน (Sea Food Bank) โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลย์ เชื้อนก้นทะเลสาบสงขลา โครงการทำเรื่อน้ำลึกจังหวัดสงขลา เป็นต้น

ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประมงชายฝั่ง

กิจกรรมที่ผ่านมาของชมรมคือ

1. การรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะชนเพื่อผลักดันให้มีการยกเลิกเครื่องมืออวนรุน โดยการออกเดินสายรณรงค์ในจังหวัดปัตตานีและพื้นที่ใกล้เคียง

2. การจัดซื้อเรือตรวจการณ์ของโครงการนำร่องฯ เพื่อใช้ในการออกลาดตระเวนป้องกันปราบปรามและตรวจจับเครื่องมือที่ทำลายล้าง

3. ประสานงานกับหน่วยงานรัฐ เพื่อให้มีการบังคับใช้ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เรื่องห้ามมิให้ใช้เครื่องมืออวนรุนประกอบเรือยนต์ในท้องที่จังหวัดปัตตานี

เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประมงชายฝั่ง

จากวิกฤติปัญหาทรัพยากรลดลงอย่างรวดเร็วที่เกิดขึ้นในอ่าวปัตตานี ชาวบ้านรอบอ่าวได้พยายามรวมตัวกันเพื่อสร้างพลังในการต่อสู้และปกป้องอ่าวปัตตานีจากการรุกรานของนายทุนต่างชาติและโครงการต่างๆ ของรัฐที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบนิเวศอ่าวปัตตานีอย่างเพียงพอ ในปี พ.ศ. 2535 ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีและบริเวณใกล้เคียงได้รวมตัวกันจัดตั้ง กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีขึ้น โดยจัดตั้งโครงการเชิงอนุรักษ์เป็นโครงการแรกในหมู่บ้านคาโต๊ะ ชื่อโครงการปลูกป่าในหัวใจคน มีชาวบ้านจากบ้านคาโต๊ะร่วมกับชาวบ้านตำบลแหลมโพธิ์อีก 3 หมู่บ้าน คือ บ้านตะโละสมิแล บ้านบุติก่าปาง สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดปัตตานีและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีต่อมาได้ขยายเครือข่ายออกไปยัง

อำเภอปะนาเระ อำเภอหนองจิก และอำเภอเมือง ในปี พ.ศ. 2537 จนถึงปัจจุบันมีเครือข่ายประมาณ 3,000 คน ใน 13 หมู่บ้าน คือ บ้านคาโต๊ะ บ้านตะโละสมิแล บ้านนุคิถัมปง บ้านปาตาบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ บ้านตะโละอาโฮอร์ ตำบลตะโละกะโปร์ บ้านเทียรยา ตำบลตาแกะ อำเภอยะหริ่ง บ้านบางดาวา บ้านปากบางดาวา ตำบลบางดาวา บ้านท่ากำชำ ตำบลทากำชำ บ้านโคกม่วง ตำบลคุดยง อำเภอหนองจิก บ้านตันหยงลูโละ บ้านปาตา ตำบลตันหยงลูโละ บ้านบางปลาหม้อ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี

นอกจากนี้กลุ่มอนุรักษ์อ่าวฯ ยังทำงานร่วมกับองค์กรพิทักษ์ลุ่มน้ำสาขานูรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นด้วยวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน มีสมาชิกจำนวน 13 หมู่บ้านในเขตอำเภอสาขานูรี การทำงานของเครือข่ายทั้งหมดมีโครงการวิจัยพืชที่ชุ่มน้ำ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีเป็นองค์กรที่เลี้ยง

กิจกรรมที่ผ่านมาของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี คือ การปลูกป่าชายเลนและป่าสนชุมชน การจัดตั้งป่าชุมชน การปล่อยพันธ์สัตว์น้ำและการอนุรักษ์พันธ์สัตว์น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเล การทำปะการังเทียมเพื่อเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ การสำรวจทรัพยากรชายฝั่ง งานวิจัยของชุมชน งานพัฒนาเด็กและเยาวชน งานรณรงค์เผยแพร่ งานพัฒนาอาชีพของชุมชน งานพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชน งานดูแลปกป้องการละเมิดกฎหมายเรืออวนลากอวนรุน และงานต่อสู้เกี่ยวกับความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งภายในเครือข่ายและพื้นที่อื่นๆ

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดปัตตานี ป่าไม้เขตจังหวัด มหาวิทยาลัยและหน่วยงานของรัฐ รวมถึงงานทุนจากต่างประเทศปี พ.ศ. 2538-2540 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาอ่าวปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี และได้รับเงินสนับสนุนจากสถานทูตออสเตรเลียในนามโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งจังหวัดปัตตานี และโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพป่าสนทรายเทียรยาปี พ.ศ. 2541 ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากประชาคมยุโรปและองค์กรพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติในนามโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนในพื้นที่ภาคใต้ของไทยเขตอ่าวปัตตานี จนกระทั่งปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานียังคงดำเนินโครงการต่างๆ ต่อมาเพื่อดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

สร้างองค์ความรู้จากสภาพปัญหาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ โดยเฉพาะ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่งเสริมการวิจัยเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชน ดังมีตัวอย่างดังนี้

1. งานงานวิจัย
 - งานพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง
 - งานพัฒนาความเข้มแข็งและการสร้างเครือข่ายประมงชายฝั่ง

- งานถอดบทเรียนและเก็บข้อมูลในพื้นที่ เช่น โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ โครงการ SIF (กองทุนชุมชน) เป็นต้น
- 2. งานการเรียนการสอนเพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้
 - สร้างองค์ความรู้จากชุมชนท้องถิ่นและถ่ายทอดให้นักศึกษาและผู้สนใจ
 - สร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา กับท้องถิ่น เพื่อให้นักศึกษาเกิดความตระหนักและสำนึกถึงท้องถิ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชา
 - ถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาประมงชายฝั่ง

สมาคมประมงจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

1. ต้นทุนประมง

สมาคมได้ผลักดันให้มีน้ำมันราคาถูก เพราะค่าน้ำมันคือร้อยละ 70 ของต้นทุนการประมง สภาพะน้ำมันขึ้นราคา ทำให้มีต้นทุนสูงขึ้น ทางสมาคมได้ช่วยเหลือประสานให้มีการเติมน้ำมันเขียว ซึ่งเป็นน้ำมันที่ได้รับการยกเว้น สนับสนุน น้ำแข็งและอุปกรณ์การประมงเพื่อลดต้นทุนการผลิต

2. ราคาสินค้าสัตว์น้ำ

เนื่องจากต้นทุนในการทำประมงสูงขึ้น แต่ราคาสินค้าสัตว์น้ำที่ขึ้นอยู่กับกลไกการตลาดนั้นไม่สามารถปรับราคาขึ้นตามต้นทุนได้ ดังนั้นสมาคมจึงประสานงานกับกระทรวงพาณิชย์เพื่อช่วย ดูแลราคาปลา รวมถึงการกำหนดความีและจำกัดการนำเข้าปลาป่น

3. แรงงาน

ช่วงปี พ.ศ.2535-2536 มีการขยายเขตอุตสาหกรรม ทำให้มีความต้องการใช้แรงงานเพิ่มมากขึ้นในอุตสาหกรรม เป็นการเพิ่มโอกาสทางเลือกในการทำงานแก่แรงงานไทย ส่งผลให้เกิดความขาดแคลนแรงงานไทยในการทำประมง ทำให้มีการพึ่งพาแรงงานต่างด้าวมากขึ้น ซึ่งแรงงานต่างด้าวเองก็มีความตั้งใจในการทำงาน เพราะตั้งใจจะมาทำงานหาเงินจริงๆ อาจจะมีปัญหาบ้างในเรื่องการติดต่อสื่อสารในช่วงแรก แต่ก็ไม่ได้เป็นปัญหาในระยะยาว และอาจมีแรงงานต่างด้าวบางส่วน (ส่วนน้อย) ที่ก่อปัญหาบ้าง

โดยสมาคมจะทำการดูแลด้านการประสานการจัดทำประวัติน้ำมันและขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวในพื้นที่ที่ทำการประมง เมื่อพิจารณาจากเรือประมงทั้งหมดในประเทศไทยมีประมาณ 60,000 ลำ แต่เรือที่ได้รับอนุญาตถูกต้องตามกฎหมายมีประมาณ 17,000 ลำ ซึ่งพอดีกับขนาดของทะเลไทย ทำให้ต้องออกไปจับสัตว์น้ำต่างประเทศ และทำให้เกิดปัญหาตามมา ทั้งนี้ประเทศอินโดนีเซียเป็นแหล่งประมงสำคัญแหล่งใหญ่ที่สุดในน่านน้ำต่างประเทศที่ประมงไทยเข้าไปจับสัตว์น้ำ สมาคมจึงเข้ามาดูแลการประสานงานกับต่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกแก่เรือประมง

4. การฟื้นฟูทรัพยากร

ต้องเพิ่มจำนวนประชากรสัตว์น้ำให้เหมาะสมกับจำนวนเรือประมงปริมาณสัตว์น้ำไม่ได้ลดลงจากอดีต แต่การเพิ่มปริมาณเรือที่เพิ่มขึ้น ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ต่อลำเรือต่อชั่วโมงการจับลดลงจากในอดีต ใช้ข้อมูลปริมาณสัตว์น้ำจากกรมประมงและปริมาณสัตว์น้ำจากเรือที่ขึ้นทางเรือเอกชน

สมาคมจะสร้างทัศนคติให้มีการจับสัตว์น้ำในเชิงอนุรักษ์ พิจารณาขนาดและตาอวน ฤดูกาล และการทำประมงที่ยั่งยืน ประมงพื้นบ้านมีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล เนื่องจากช่วยดูแลการรุกรานของเรืออวนลาก อวนรุน

โดยมีแนวทางการแก้ปัญหา คือ การทำฐานข้อมูลการประมง การทำนิรโทษภัย ยกเลิกเครื่องมือประมงอวนลากอวนรุน โดยกำหนดเวลายกเลิกหรือทำการรับซื้อคืน ทั้งให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลในระดับจังหวัด เช่น การเป็นคณะอนุกรรมการจังหวัดและมีส่วนร่วมในการกำหนดเขตประมง

นอกจากนี้ยังมีองค์กรที่ทำงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการประมงชายฝั่งเฉพาะในพื้นที่ศึกษา คือ 1) บ้านบางตาควา ตำบลบางตาควา อำเภอหนองจิก มีองค์กรท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการประมงชายฝั่งที่เกี่ยวข้องดังนี้

กลุ่มประมงพื้นบ้านบางตาควา

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประมงชายฝั่ง

เป็นภาคีของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนในรอบอ่าวปัตตานีเพื่อสร้างพลังในการต่อสู้และปกป้องอ่าวปัตตานีจากการรุกรานของนายทุนต่างถิ่นและโครงการต่างๆ ปกป้องป่าชายเลนและป่าสนชุมชน การจัดตั้งป่าชุมชน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเล การทำปะการังเทียมเพื่อเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ การสำรวจทรัพยากรชายฝั่ง รวมทั้งการฝึกทำงานวิจัยของชุมชนจากโครงการวิจัยชุมชนของหน่วยงานต่างๆ เช่น โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และงานด้านอื่นๆ เช่น งานพัฒนาเด็กและเยาวชน งานรณรงค์เผยแพร่ งานพัฒนาอาชีพของชุมชน

กลุ่มอนุรักษ์ทะเลบ้านเราหรือวงคีเกฮูลูแหลมทราย

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประมงชายฝั่ง

กิจกรรมที่ทำมาของวงคีเกฮูลู “สำนึกรักบ้านเกิด” ก็ไปเพื่อเผยแพร่บทเพลงให้กับสังคม ในหลายๆ พื้นที่เกือบทุกจังหวัด ทั้งในพื้นที่ภาคใต้เอง ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคเหนือ พวกเรากลัวพอที่จะแสดงและถ่ายทอดเสียงเพลงให้กับสังคม โดยเดิมทีวงคีเกฮูลูมักจะมีเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คือ เป็นเนื้อเพลงที่ถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาท้องถิ่นมลายู แต่ปัจจุบันวงแหลมทรายได้มีการพัฒนายกระดับขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาของสังคมที่ยอมรับวงแหลมทรายออกมาเป็นเนื้อเพลงภาษาไทย เพื่อเป็นการง่ายต่อการสื่อสารบทเพลงทุกๆ เพลงที่วงแหลมทรายสื่อออกไป ซึ่งเป็นการสะท้อนชีวิต ความเป็นจริงให้กับสังคมให้มีความสำนึก และหวงแหนบ้านเกิด หันมามองชุมชนตัวเอง และทำอะไรที่ดี ๆ ให้กับ

สภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเอง เพื่อพระเจ้าจะได้ตอบแทนและทดแทนในสิ่งที่ขาดหายไปกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความสุขเหมือนกับที่เคยได้มีมาเมื่อครั้งในอดีตที่ผ่านมา

ปัจจุบันวงแหลมทรายก็ยังคงอยู่กับสังคมตลอด แต่ในช่วงหลังๆ นี้ไม่ค่อยได้ออกไปแสดงมากเท่าที่ควรไม่เหมือนกับเมื่อก่อน

การสื่อสารบทเพลงทุกๆ เพลงที่วงแหลมทรายสื่อออกไป มีผลต่อคนในชุมชน ซึ่งเป็นการสะท้อนชีวิตความเป็นจริงให้กับสังคมให้มีความสำนึกรัก และห่วงแหนบ้านเกิด หันมามองชุมชนตัวเองอย่างตั้งใจ และทำอะไรที่ดี ๆ ให้กับสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเอง เพื่อพระเจ้าจะได้ตอบแทนและทดแทนในสิ่งที่ขาดหายไปกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความสุขเหมือนกับที่เคยได้มีมาเมื่อครั้งในอดีตที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะไม่บรรลุตามเป้าหมาย คือชุมชนทั้งหมดก็ตาม อย่างน้อยก็มียุคกลุ่มคนที่ให้ความสำคัญกับเสียงเพลงดีเกอสูง นั่นคือความหวังของวงแหลมทรายที่จะต้องยังคงอยู่ต่อไป

และมืองค์กรที่ทำงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการประมงชายฝั่งเฉพาะในพื้นที่ศึกษา คือ 2) บ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง มืองค์กรท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการประมงชายฝั่งที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านดาโต๊ะ

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

ได้รวมตัวกับชุมชนต่างๆ รอบพื้นที่อ่าวปัตตานีเพื่อสร้างพลังในการต่อสู้และปกป้องอ่าวปัตตานีจากการรุกรานของนายทุนต่างถิ่นและโครงการต่างๆ ของรัฐที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบนิเวศอ่าวปัตตานีอย่างเพียงพอ และจัดตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี” ขึ้นในปี พ.ศ. 2535 โดยจัดทำโครงการเชิงอนุรักษ์เป็นโครงการแรกในหมู่บ้านดาโต๊ะ ชื่อโครงการ “ปลูกป่าในหัวใจคน” มีชาวบ้านจากบ้านดาโต๊ะร่วมกับชาวบ้านตำบลแหลมโพธิ์อีก 3 หมู่บ้าน คือ บ้านตะโละสมิแล บ้านบุคิกำปง สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดปัตตานีและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีต่อมาได้ขยายเครือข่ายออกไปยังอำเภอปะนาเระ อำเภอหนองจิก และอำเภอเมือง ในปี พ.ศ. 2537 จนถึงปัจจุบันมีเครือข่ายประมาณ 3,000 คน ใน 13 หมู่บ้าน คือ บ้านดาโต๊ะ บ้านตะโละสมิแล บ้านบุคิกำปง บ้านปาดานูดี ตำบลแหลมโพธิ์ บ้านตะโละอาโหร์ ตำบลตะโละกะโปร์ บ้านเทียรยา ตำบลตาแกะ อำเภอยะหริ่ง บ้านบางควา บ้านปากบางควา ตำบลบางควา บ้านท่ากำชำ ตำบลท่ากำชำ บ้านโคกม่วง ตำบลศูยง อำเภอหนองจิก บ้านตันหยงลูโละ บ้านปาดา ตำบลตันหยงลูโละ บ้านบางปลาหมอ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี

มีการทำงานในโครงการวิจัยพืชที่ชุ่มน้ำ โดยมีนักวิชาการและอาจารย์จากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานีเป็นที่เลี้ยง

กลุ่มทำข้าวเกรียบดาโต๊ะ

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

จากการรวมกลุ่มเพื่อผลิตข้าวเกรียบเป็นอาชีพเสริมรายได้จากอาชีพหลักของคนในชุมชนคือการทำประมงพื้นบ้าน แต่ปัจจุบันการทำข้าวเกรียบที่บ้านดาโต๊ะ ได้กลายเป็นอาชีพหลักของคนบ้านดาโต๊ะ บางครัวเรือนเลิกอาชีพประมงเพื่อทำข้าวเกรียบขายเป็นอาชีพหลัก

จังหวัดนราธิวาส

มีพื้นที่ศึกษา จำนวน 1 พื้นที่ คือ บ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง มีองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการประมงชายฝั่งที่มีการดำเนินงานคล้ายคลึงกับองค์กรเดียวกันที่มีหน้าที่รับผิดชอบในเขตจังหวัดปัตตานี ได้แก่ สำนักงานตำรวจน้ำซึ่งมีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดทางน้ำโดยเน้นที่เรือประมงพาณิชย์ กลุ่มเรืออวนลาก อวนรุน และเรือปั่นไฟปลากะตัก ส่วนการดำเนินงานของสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้นั้นมีการดำเนินงานลักษณะเดียวกันกับการดำเนินงานที่พบในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และมีการดำเนินงานผ่านทางสมาชิกเครือข่าย คือชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดนราธิวาส รายละเอียดการดำเนินงานขององค์กรอื่นๆ ในพื้นที่ชุมชนบ้านทอน มีดังนี้

สำนักงานประมงจังหวัดนราธิวาส

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

1. ช่วยเหลือเครื่องมือประมงแก่ครอบครัวที่ยากจน คือให้อวนปู
 2. ให้ทุนสนับสนุนเรื่องการทำขัง เป็นบางครั้งแต่ไม่ได้ประสานกับชมรมประมงพื้นบ้าน จ. นราธิวาส ผ่านรายปีแจกบุคคล
 3. สนับสนุนปรับปรุงก่วงดึงเรือ จากการใช้แรงคนเป็นการใช้เครื่องจักรในบางส่วน อยู่ที่หมู่ที่ 10 ซึ่งส่วนใหญ่ที่มีอยู่ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการเอง
 4. ให้เรือตรวจการพร้อมเครื่องยนต์ 1 ลำ ประจำอยู่ที่ม.10 ทางชมรมฯและส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมใช้ประโยชน์
 5. ชดเชยดอกเบี้ยเงินกู้ ซึ่งผู้คนเห็นด้วย แต่ระยะเวลาการชำระคืนเร็วเกินไป คือภายใน 5 ปี จากเงินกู้ทั้งหมด 60,000 บาท และต่อมาก็ต้องจ่ายดอกเบี้ยเช่นเดิม
 6. อาคารโรงเรือนเครื่องมือ ปัจจุบันไม่ได้ใช้ประโยชน์ อยู่ในสภาพที่พัง ทุรุดโทรม ทางชมรมฯเคยขอใช้เป็นที่ทำการชมรมฯแต่ไม่ได้การอนุญาต
 7. การปล่อยพันธุ์กุ้ง ปีละ 1 ครั้ง ช่วงเดือนกรกฎาคม ปริมาณการปล่อยประมาณ 1 ล้านตัว แต่โอกาสรอดน้อยมาก (10 เปอร์เซ็นต์) ชาวบ้านมีความคิดเห็นว่าควรอนุบาลกุ้งในทะเลก่อนปล่อยจริงอย่างน้อย 5 ชั่วโมง ถึง 1 วัน เพื่อให้ลูกกุ้งได้ปรับตัว และควรจะมีการประเมินผล
- ประเมินบทบาทการทำงานของประมงจังหวัด ชุมชนมีความเห็นว่าขาดการบริหารจัดการที่ดี และแนะนำว่าควรมีการประเมินผลการทำงานด้วยอย่างต่อเนื่อง

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

ช่วยเหลืองบประมาณเรื่องน้ำมันเมื่อชาวบ้านร้องขอในการออกจับเรืออวนลากของชาวบ้าน แต่ไม่ติดตามและผลักดันให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่อง สามารถแบ่งการดำเนินงานเป็น 2 แบบ คือ

1. งานตามแผน โครงการสร้างเขื่อนกันคลื่น
2. งานแก้ปัญหาการประมงเฉพาะหน้าตามการร้องขอ เช่น สนับสนุนน้ำมันเพื่อตรวจการณ์ประมงและมิงงานเฉพาะหน้ามากกว่างานในแผนดำเนินการประจำปี 5 ปี

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง จังหวัดสงขลา

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

จัดทำแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลในพื้นที่ ต. โลกเขียน รายละเอียดดังตารางข้างล่าง

ตาราง 12 แสดงข้อมูลการจัดทำแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำหรือปะการังเทียมของศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง จังหวัดสงขลา ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาช่วงปี พ.ศ. 2532-2544

ปี พ.ศ.	พื้นที่จัดสร้าง	ชนิดวัสดุ	พื้นที่(ตร.กม.)	ความลึก (เมตร)	ห่างจากฝั่ง (กม)
2532	แหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาด ใหญ่ นครราชสีมา บ.บือราเป๊ะ-บ. โลกเขียน ต. โลกเขียน อ.เมือง	แท่งคอนกรีต	9.6(2.4*4.0)	9-14	2.0-4.5
	แหล่งทำการประมงนราฯ1 บ.บือราเป๊ะ ต.โลกเขียน	แท่งคอนกรีต	0.0784(0.28*0.28)	19	10
	แหล่งทำการประมงนราฯ2 บ.โลกเขียน ต.โลกเขียน	แท่งคอนกรีต	0.0784(0.28*0.28)	21	11
	แหล่งทำการประมงนราฯ3 บ.ใหม่ ต.กะลุวอเหนือ	แท่งคอนกรีต	0.0784(0.28*0.28)	22	11
2539	พื้นที่บ้าน 2539/1 บ.ทอน ม.5 ต.โลกเขียน	แท่งคอนกรีต	0.5(0.5*1.0)	11-13	3.2-4.2

ตาราง 12 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	พื้นที่จัดสร้าง	ชนิดวัสดุ	พื้นที่(ตร.กม.)	ความลึก (เมตร)	ห่างจากฝั่ง (กม)
2539	พื้นที่บ้าน 2539/2 บ. โลกพะยอม ม.5 ต. โลก เคียน	แท่งคอนกรีต	0.5(0.5*1.0)	7-9	1-2
2542	พื้นที่พุททะเลไทย 2542 บ.บางมะนาว ม.1 ต.กะลุวอ เหนือ	แท่งคอนกรีต	1.0(1.0*1.0)	29-30	16-17
2544	พื้นที่พุททะเลไทย 2544 บ.ทอนฮีเล ม.10 ต. โลกเคียน	แท่งคอนกรีต	1.0(0.5*2.0)	13-16	4.2-6.2

การทิ้งปะการังดังกล่าวชาวบ้านสะท้อนถึง การไม่รับรู้ข้อมูลในช่วงแรก และการไม่ได้รับผลประโยชน์ อีกทั้งก่อให้เกิดความเสียหาย ทำลายเครื่องมือของชาวบ้าน เนื่องจากการไม่รู้และไม่มีสัญลักษณ์บอกตำแหน่งการทิ้งดังกล่าว

ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดนราธิวาส

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

กิจกรรมที่ได้ดำเนินการแล้วมีดังนี้

1. การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง โดยการจัดสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำ ประสานภาครัฐออกตรวจและป้องกันปราบปรามการกระทำผิดทางทะเล จัดทำแนวเขตอนุรักษ์ 3,000 เมตร และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ
2. หมุนเวียนเครื่องมือประมง ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนในการดำเนินงานในรูปแบบการให้เปล่า โดยกองทุนเพื่อสังคม (SIF)
3. กลุ่มสตรี โดยลักษณะการดำเนินกิจกรรมเป็นไปในรูปแบบการออมทรัพย์ การแปรรูปสัตว์น้ำ
4. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน
5. ประสานภาครัฐเพื่อผลักดันการแก้ปัญหาเรืออวนลากอวนรุนในเขต 3,000 เมตร และการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล

กลุ่มประมงทะเลพื้นบ้านเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ต.โลกเคียน

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

กิจกรรมที่ได้ดำเนินการแล้วมีดังนี้

1. จับเรือใหญ่
2. ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

3. นำเสนอปัญหาของโครงการต่อหน่วยงาน
4. เสนอรายงานเวลาที่ชุมชนประสบปัญหา
5. เสนอนักวิ่ง ชาวบ้านออกทะเลได้บ่อยขึ้น ลดแรงงาน
6. ขอเงินกู้ธนาคาร ธกส. รัฐบาลรับผิดชอบคอกเบี้ยแทน
7. กิจกรรมวันประมงแห่งชาติ ประสานความร่วมมือประมงจังหวัด
8. ทำความสะอาดชายฝั่ง (ทุกปี) รมรงค์สิ่งแวดล้อม
9. วางจุดแนวเขตอนุรักษ์ 3 พันเมตร
10. อนุรักษ์ปลาโลมาและเต่าทะเล
11. ทิ้งซื้อแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน
12. แท็ง 200 ลิตร ทิ้งในทะเล 250 ลูก (เอามาจากค่ายจุฬาภรณ์)
13. ตัวแทนคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาการประมง จ.นราธิวาส
14. เก็บข้อมูลความเดือดร้อนของชาวประมงเรียกร้องเวลาที่มีประมงจังหวัด
15. ช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยในทะเล ช่วยเรือพาณิชย์ที่เครื่องเสียบอยู่กลางทะเลช่วยตามหาและประสานกับเจ้าแก๊วเรือ ส่งเรือมาลากกลับ

สถานภาพปัจจุบันยังคงทำงานอยู่และขยายเครือข่ายเพิ่มเติม เช่น บ้านบางนาค อ.เมือง หรือบ้านภูมิตากใบ เป็นต้น

กลุ่มกระจัดบ้านทอนอามาน ม. 11 ต.โคกเคียน อ.เมือง จ.นราธิวาส

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง
ทำผลิตภัณฑ์จากกระจัดเป็นรายได้เสริมช่วยเหลือครอบครัวยามที่ออกทะเลไม่ได้ ยิ่งปัจจุบันของในทะเลลดจำนวนลง ถ้าพึ่งรายได้จากการประมงไม่เพียงพอ รายได้จากผลิตภัณฑ์กระจัดช่วยจุนเจือครอบครัวได้ เพราะสมาชิกส่วนใหญ่สามีทำการประมงในพื้นที่หรือที่มาเลเซีย

หมายเหตุ กลุ่มแม่บ้านกระจัดจะมีในทุกหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้านของบ้านทอน ซึ่งจะรวมกลุ่มเป็นเอกเทศต่อกัน แต่จะมีโครงสร้างและตลาดหลักคือส่วนจัตราคา แยกต่างบ้างตรงลูกค้ารายย่อยที่ติดต่อเป็นการส่วนตัว ส่วนแม่บ้านปักผ้าคลุมผม เป็นการประกอบอาชีพแนวปัจเจก แต่มีตลาดหลักแหล่งเดียวกันคือตากใบ โดยเจ้าแก๊วรับไปขายมาเลย์ฯ

กลุ่มเยาวชนทำเรือกอลและจำลอง

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

สมาชิกกลุ่มเยาวชนทำเรือกอลและจำลองทั้งหมดเป็นเยาวชนในหมู่บ้านซึ่งมีครอบครัวที่ส่วนมากมีอาชีพหลักคือทำการประมงพื้นบ้าน เงินรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์นั้นเป็นส่วนเสริมที่ช่วยเหลือครอบครัว โดยเฉพาะในช่วงที่รายได้หลักจากทะเลลดลง

ทั้งยังช่วยสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและถ่ายทอดองค์ความรู้ในวิถีของชาวทะเลผ่านเรือกอลและจำลอง ให้คนทั่วไปได้รู้จักและสนใจสืบค้นความเป็นมา ทั้งยังสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน โดยปี พ.ศ.2547 ทางกลุ่มได้เข้าร่วมการประกวดเรือหน้าพระที่นั่งค่านักทักษิณราชนิเวศ ในประเภทเรือกอลและจำลองขนาด 30 และ 90 เซนติเมตร และได้รับรางวัลที่ 2 และรางวัลชมเชยในประเภทเรือกอลและจำลองขนาด 30 เซนติเมตร

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.)

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

ให้งบประมาณในการซื้อเครื่องมือประมงประมาณ 70,000 บาท ซึ่งเป็นการให้เปล่าเพื่อนำมาบริหารจัดการในการหมุนเวียนซื้อเครื่องมือเมื่อ ปี 47/48 (เมื่อ 3ปีที่แล้ว) เป็นประโยชน์มาก แต่ปัจจุบันเงินเหล่านี้ไม่ได้นำมาใช้หมุนเวียนดั้งเดิม เนื่องจาก ชาวบ้านผู้ยืมไม่สามารถจ่ายคืนได้เนื่องจากประสบปัญหาทรัพยากรลดลง

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

ให้งบประมาณในการทำถังประมาณ แสนบาท เมื่อ ปี 46/47(เมื่อ 3ปีที่แล้ว) เป็นประโยชน์มาก สัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน และได้ขยายพื้นที่การทำออกไปถึง ต.สะปอม

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

ให้ความรู้เรื่องสิทธิและกฎหมายที่ประชาชนพึงรู้และเข้าใจ สร้างความเข้าใจในสิทธิของตนเอง และความมั่นใจในเรื่องสิทธิด้วยการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนพูดคุย

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

สร้างองค์ความรู้จากสภาพปัญหาและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่โดยเฉพาะ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่งเสริมการวิจัยเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชน ดังมีตัวอย่างดังนี้

เป็นที่ปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ ในการเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนต่างๆ และการตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ทำให้เกิดการคิดอย่างเป็นระบบขึ้น เกิดการเรียนรู้ มีความรู้เพิ่มขึ้น เกิดความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น

กรรมการอิสลามประจำจังหวัด

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

เป็นที่ปรึกษาข้อสงสัยในหลักการทางศาสนาและให้ความช่วยเหลือต่างๆ ที่สืบเนื่องจากการร้องขอ เช่น การขอใช้สถานของสำนักงานฯ เพื่อจัดการประชุม หรือการช่วยประชาสัมพันธ์งานของชมรมประมงพื้นบ้านภาคใต้ เป็นต้น

โฮมเน็ต(ศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน)

การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดการประมงชายฝั่ง

เป็นที่ปรึกษาปัญหาของกลุ่มแม่บ้าน ,ทำงานวิจัยแรงงานนอกระบบ (เก็บข้อมูล) ร่วมคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ นำไปสู่ การประสานเครือข่ายกลุ่มแม่บ้านทั่วประเทศ 4 ภาค กลุ่มแม่บ้านมีความเข้มแข็งขึ้น สามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง และเกิดข้อเสนอเชิงนโยบายในเรื่องแรงงานนอกระบบ

4.3 การตอบสนองที่เป็นจริงของชุมชนต่อนโยบายและการทำงานขององค์กร : ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบด้านต่างๆ ที่เป็นรูปธรรม

ผลจากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ จากชาวประมงทั้ง 3 พื้นที่ ได้ค้นพบปรากฏการณ์ที่สำคัญ 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ 1) ทุนของชุมชนที่มีอยู่ 2) ภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในชุมชน 3) กิจกรรมชุมชนเพื่อการหาทางออก ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไป ในแต่ละชุมชน

4.3.1 ชุมชนบางดาวา

4.3.1.1 บริบทและการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่

พื้นที่ศึกษาครั้งนี้ คือหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ของตำบลบางดาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี (ภาพที่ 4)

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	อ่าวไทย
ทิศใต้	จด	ตำบลคูยง อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันออก	จด	ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันตก	จด	ตำบลบางเขา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

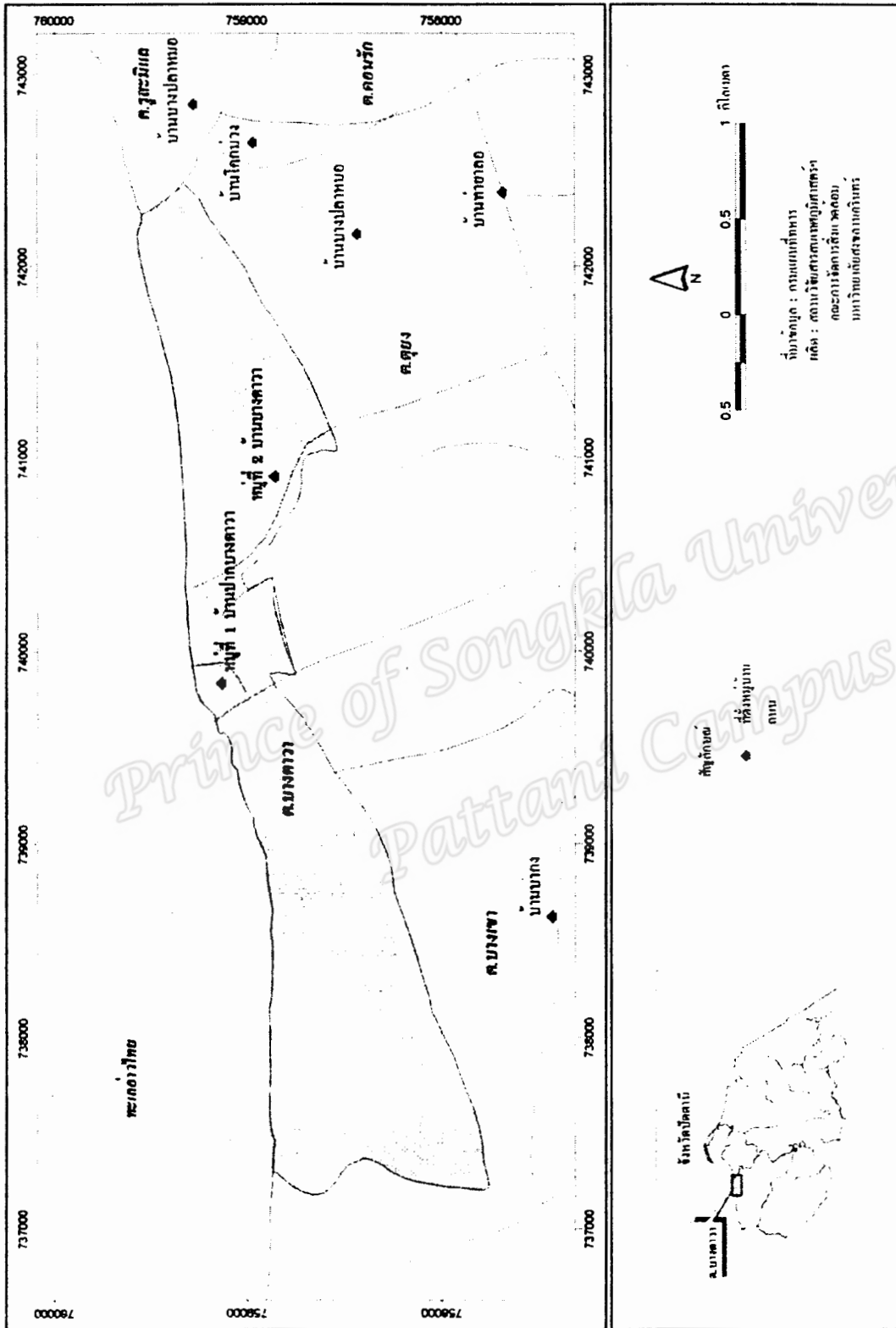
สภาพพื้นที่และชุมชนทั่วไป

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป ติดกับชายฝั่งทะเล ประกอบด้วยพื้นที่ที่มีสภาพเป็นชายหาดทราย ป่าชายเลน และนาทุ่งร้าง มีคลองขุดและคลองคูยง นำน้ำจืดไหลออกสู่ทะเลอ่าวไทยตอนล่าง

การตั้งบ้านเรือนกระจุกตัวชิดกันมากบริเวณชายฝั่ง ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวทำด้วยไม้หรือปูนซีเมนต์ มีใต้ถุน สมัยก่อนหลังจากทำการประมงแล้ว ชาวบ้านจะมีเวลาว่างในช่วงตอนเย็นก็จะมาพบปะพูดคุยกันที่ชายหาดเป็นเวทีแลกเปลี่ยนของชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการ หลังการสร้างเขื่อนดินแม่น้ำที่เกิดการกัดเซาะชายฝั่งอย่างต่อเนื่องทุกปี ทำให้ ชาวบ้านต้องย้ายการตั้งบ้านเรือน และมีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนแถบชายฝั่งเพื่อการปลูกบ้าน บางคนต้องย้ายถึง 3 ครั้ง ปัจจุบันการเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชน ทำให้มีการปลูกสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้นจนเต็มพื้นที่ชุมชน และมีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนแถบชายฝั่งเพื่อการปลูกบ้านและการใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ (นายฮาแว สะนิ โตะบีลาล อายุ 60 ปี)

ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดเล็กมีขนาด 3-5 คน ต่อครัวเรือน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 592 ครัวเรือน บ้านประมาณ 450 หลังคาเรือน บางครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย คนในหมู่บ้านบางคนแต่งงานกับคนนอกหมู่บ้านแล้วย้ายออกไปอยู่ที่อื่น บางรายแต่งงานแล้วย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน มีหลายตระกูลที่อาศัยในหมู่บ้านมาตั้งแต่มีการตั้งหมู่บ้าน เช่น ตระกูล มีเต็ง หะย็ูไซยะ ยามา วันเจ๊ะ สามะ สะมะแอ ยะยิสามาอะ สาและ เป็นต้น

ตำบลบางดาวาประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 3,143 คน แบ่งเป็นหมู่ที่ 1 บ้านปากบางดาวา จำนวน 1,405 คน และหมู่ที่ 2 บ้านบางดาวาจำนวน 1,738 คน ประชากรที่มีจำนวน

ภาพที่ 4 แผนที่หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ของตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

มากที่สุดคือ วัยผู้ใหญ่ (อายุ 25 – 40 ปี) จำนวน 1435 คน รองลงมาเป็นวัย เด็ก วัยรุ่น และวัยชรา จำนวน 863 คน 689 คน และ 234 คน ตามลำดับ

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็น 96.88 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็น 3.12 เปอร์เซ็นต์ (18 หลังคาเรือน) จากจำนวนประชากรทั้งหมด ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 จำนวน 1 หลังคาเรือน ส่วนที่เหลืออยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 (นายยูโซ๊ะะ หะยียูโซ๊ะะ อายุ 55 ปี)

ตำบลบางตาวามีสถานศึกษาอยู่ทั้งหมด 6 แห่ง ประกอบด้วยโรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 2 แห่ง ศูนย์อบรมพรีกูอิน (โรงเรียนตาดีกา) จำนวน 2 แห่ง และศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดจำนวน 2 แห่ง ชาวชนส่วนใหญ่จะผ่านการศึกษาเฉพาะภาคบังคับในระดับประถมศึกษาจากสถานศึกษาภายในตำบล มีเยาวชนเพียง 217 คน จาก 689 คนที่ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ได้แก่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 98 คน มัธยมศึกษาตอนปลาย 87 คน และระดับมหาวิทยาลัยเพียง 32 คนเท่านั้น ส่วนเยาวชนที่เหลือจะเป็นแรงงานช่วยทำประมงในหมู่บ้าน หรือทำงานรับจ้างทั่วไปในตัวเมืองจังหวัดปัตตานี หรือรับจ้างทั่วไปในประเทศมาเลเซีย เช่นทำการประมง หรือร้านอาหาร

การทำประมงของชุมชนบางตาวา

พัฒนาการของเครื่องมือประมง

เมื่อประมาณ 30 -40 ปีที่แล้ว ชาวประมงบางตาวาใช้แหเป็นอุปกรณ์หลักในการจับสัตว์น้ำ โดยทำประมงในช่วงน้ำลดบริเวณชายฝั่ง ริมคลองหรือในคลองน้ำเค็ม แต่การใช้แหลดลงเรื่อย ๆ และพบว่ามีคนนำแหกลับมาใช้ใหม่เมื่อ พ.ศ.2547 นี้เอง นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือประมงประเภทอื่น ๆ ที่มีความจำเพาะกับการจับสัตว์น้ำ ได้แก่ ครอบกุ้ง อวนปลากระบอก อวนปูดำ อวนกุ้งขาว สามชั้น และอวนปู เป็นต้น เครื่องมือประมงแต่ละประเภทมีวิธีการใช้สัมพันธ์กับสภาพพื้นที่และสภาพภูมิอากาศ คลื่น ลม และกระแสน้ำที่แตกต่างกัน สำหรับอวนปลาหลังเขียว อวนเอ็นปลาทราย และอวนลอยปลาหู พบว่าเพิ่งมีการนำมาใช้ในการทำการประมงในพื้นที่บางตาวาเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา

ประเภทและจำนวนเรือ

เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ประเภทของเรือและจำนวนเรือในพื้นที่ชุมชนบางตาวามีอยู่ 3 ประเภท คือ เรือพายซึ่งไม่ใช่เครื่องยนต์ จำนวน 120 ลำ เรือที่ใช้เครื่องยนต์ย่นมา 5 แรงม้า จำนวน 43 ลำ และเรือใช้เครื่องฮอนด้า 5.5 - 8 แรงม้า จำนวน 37 ลำ (ตารางที่ 13)

ปัจจุบันประเภทและจำนวนเรือที่มีอยู่ในพื้นที่บางตาวามีการเปลี่ยนแปลงจากอดีต ปัจจุบันมีเรือที่ใช้เครื่องยนต์ที่มีขนาดแรงม้าเพิ่มขึ้น ได้แก่ เรือที่ใช้เครื่องยนต์ย่นมาขนาด 115 แรงม้า และเรือที่ใช้เครื่องยนต์ชาวโลกเจ้าพลัง 115 แรงม้า ส่วนเรือพายลดจำนวนลง เหลือเพียง 20 ลำ

ตารางที่ 13 เปรียบเทียบประเภทและจำนวนเรือ ในพื้นที่ตำบลบางตาควาในอดีตและปัจจุบัน

ประเภทของเรือ	จำนวนเรือ (ลำ)	
	อดีตเมื่อ 30 ปีก่อน	ในปัจจุบัน
เรือพายซึ่งไม่ใช่เครื่องยนต์	120	20
เรือที่ใช้เครื่องยนต์ชั้นม้าขนาด 5 แรงม้า	43	105
เรือที่ใช้เครื่องยนต์ฮอนด้าขนาด 5 ครั้ง ถึง 8 แรงม้า	37	97
เรือที่ใช้เครื่องยนต์ชั้นม้าขนาด 115 แรงม้า	ไม่มี	114
เรือที่ใช้เครื่องชาวโลตเจ้าพลัง 115 แรงม้า	ไม่มี	63

หมายเหตุ ประเภทเรือแบ่งตามกำลังของเครื่องยนต์

การเปลี่ยนแปลงประเภทและจำนวนเรือในพื้นที่บางตาควา สัมพันธ์กับสถานภาพทางการประมงซึ่งเกี่ยวข้องกับเครื่องมือประมงและพื้นที่ทำการประมงซึ่งต้องทำประมงไกลขึ้น กล่าวคือในอดีต ชาวประมงส่วนใหญ่ใช้เรือพายในการทำการประมงในคลองบริเวณป่าชายเลน โดยการทอดแห และวางอวนที่บริเวณชายฝั่ง เมื่อมีเรือผสมหรือเรือลูกครึ่งซึ่งใช้เครื่องยนต์ชั้นม้า 5 แรงม้า และเรือเครื่องยนต์ฮอนด้า 5.5 - 8 แรงม้า ทำให้สามารถออกเรือไปวางอวนได้ไกลขึ้น โดยออกจากฝั่งไปประมาณครึ่งชั่วโมง ซึ่งเรือประเภทนี้จะมีได้เฉพาะชาวบ้านที่มีทุนเพียงพอเท่านั้น เครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำก็มีความจำเพาะกับประเภทของสัตว์น้ำมากขึ้น ได้แก่ อวนเอ็นปลาจวด อวนปลาทุ และอวนปลาจาระเม็ด หากเป็นเรือที่ใช้เครื่องยนต์ชาวโลตเจ้าพลัง 115 แรงม้า หรือเรือที่ใช้เครื่องยนต์ชั้นม้าขนาด 115 แรงม้า จะออกเรือไปวางอวนได้ไกลมากขึ้น โดยใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำก็มีความแตกต่างออกไป คือ ส่วนใหญ่ใช้อวนเอ็นปู อวนปลาหลังเขียว และอวนจมกุง เป็นต้น

4.3.1.2 ทุนของชุมชนที่มีอยู่

ทุนของชุมชนในที่นี้จะกล่าวถึง คือ ปัจจัยหลักที่ทำให้ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมและพัฒนาชีวิตให้อยู่รอดได้ในชุมชน ภายใต้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งประกอบด้วย 1) ฐานทรัพยากร 2) องค์ความรู้ 3) ระบบคุณค่า ความเชื่อ และ 4) เครือข่ายทางสังคม

1) ฐานทรัพยากร

ฐานทรัพยากรที่สำคัญของบ้านบางตาควา มี 4 แหล่งสำคัญ คือ ทะเล ชายฝั่ง คลอง และป่าชายเลน ได้แก่

1. ทรัพยากรสัตว์น้ำ

สัตว์น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนบางดาวา เพราะเป็นรายได้หลักของชาวบ้าน โดยสัตว์น้ำที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านบางดาวา ได้แก่ ปลาจวด ปลาทุ ปลาทู ปลาทูปลิง ปลาอินทรี และกุ้ง ตามลำดับ แต่หากย้อนกลับไปได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 จนถึงปัจจุบันสถานภาพของสัตว์น้ำที่มีอยู่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก สัตว์น้ำบางชนิดที่เคยมีอย่างชุกชุมในอดีตกำลังจะหมดไป เช่น ปลาอินทรี ปลาสิ่กุนบั้ง และหอยพิม เป็นต้น

จากการพูดคุยกับชาวประมงพื้นบ้านบางดาวาถึงสภาพของการทำการประมง และทรัพยากรสัตว์น้ำในบริเวณทะเลบางดาวา ชาวบ้านเล่าว่าเมื่อ 30 ปีก่อน ชาวประมงจากประเทศมาเลเซียยังมาหาปลาที่ทะเลหน้าบ้านชุมชนบางดาวา เพราะชายฝั่งบางดาวาพื้นตัวได้เร็ว จับสัตว์น้ำได้ง่ายเนื่องจากน้ำตื้น (ประมาณ 4 - 5 วา) เพราะใกล้และต่อเนื่องต่อจากอ่าวปัตตานี เป็นที่อาศัย แหล่งเติบโตของสัตว์น้ำ และสามารถจับกุ้งได้ตลอดทั้งปี แต่ในปัจจุบันชาวประมงจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่ลดลงกว่าเดิม ชาวประมงเปรียบเทียบการออกไปหาปลาช่วง 10 ปีที่ผ่านมา กับช่วงปัจจุบัน เมื่อก่อนเคยออกจับปลาได้ 10 ถึง 20 กิโลกรัมต่อลำต่อคน แต่ในปัจจุบันออกจับปลาได้เพียง 3 ถึง 5 กิโลกรัม ต่อลำต่อวัน สาเหตุคงเป็นเพราะในปัจจุบันได้มีการพัฒนาวิธีการจับสัตว์น้ำในปริมาณที่เกินกำลังการผลิตของทรัพยากร และสัตว์น้ำบางชนิดได้ถูกจับขึ้นมาเกินศักยภาพการผลิตสูงสุด หมายถึงสัตว์น้ำไม่มีเวลาเจริญเติบโตไม่ทันการจับ การเพิ่มของจำนวนเรือประมงในพื้นที่ชุมชนเอง ซึ่งจากเดิมเมื่อ 30 ปีก่อนมีเรือทั้งหมดเล็ก กลาง ใหญ่อยู่ประมาณ 182 ลำ แต่ปัจจุบันได้เพิ่มเป็น 399 ลำ ก็มีผลกระทบต่อ การลดลงของสัตว์น้ำ

นอกจากนั้นยังมีเรื่องจากคนนอกชุมชนที่มาทำการประมงในพื้นที่ การประมงถี่เกินไป และไม่เป็นเวลาด่วนส่งผลต่อปริมาณการจับสัตว์น้ำได้ลดลง เมื่อจับสัตว์น้ำได้ลดลงชาวประมงจำเป็นต้องขยายพื้นที่ออกไปทำการประมงไกลขึ้น เช่น การจับกุ้ง แต่เดิมห่างจากชายฝั่งประมาณ 3-4 กิโลเมตร แต่ปัจจุบันบางครั้งต้องออกไปไกลจนมองกลับมาไม่เห็นภูเขาทรายขาว หรือแม้แต่การออกจับปู ปัจจุบันต้องออกไปจับปูที่ทะเลนอก เพราะในเขตทะเลหน้าบ้านไม่สามารถจับปูได้แล้ว

นอกจากการออกเรือทำการประมงในทะเลแล้วทางเลือกหนึ่งของชาวบ้านคือการเลี้ยงหอยแมลงภู่ และการจับสัตว์น้ำในป่าชายเลน สำหรับการเลี้ยงหอยแมลงภู่นั้นชาวประมงบางดาวาเริ่มหันมาให้ความสนใจกับการเลี้ยงหอยแมลงภู่ เมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยมีกลุ่มชาวบ้านบางส่วน ให้ความสนใจและเริ่มเลี้ยงหอยแมลงภู่ออย่างจริงจัง มีการระดมทุนเพื่อไปซื้อไม้ไผ่มาดำเนินการ ปักไว้ในทะเลหน้าบ้าน ในการเลี้ยงหอยแมลงภู่จะใช้ระยะเวลาประมาณ 6 เดือนจึงจะเก็บเกี่ยวผลผลิต นอกจากผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ชาวบ้านร่วมกับนักศึกษาจากม.สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปี 2549 ได้ค้นพบว่าแนวเลี้ยงหอยแมลงภู่อยังมีค่าทางด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม ช่วยลดความรุนแรงของคลื่นและกระแสน้ำชายฝั่ง ลดการกัดเซาะ หอยแมลงภู่อช่วยดักเก็บตะกอน

และเป็นเชื้อล่อให้ปลาตุกทะเลและสัตว์น้ำอื่นๆ เข้ามาในบริเวณที่มีการเลี้ยงหอยมากขึ้น ช่วยเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง

ในช่วงฤดูมรสุมช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม ซึ่งไม่สามารถออกเรือไปทำการประมงในทะเลได้ ชาวบ้านบางดาวจะมีที่ที่จะทำการประมงได้ใน 2 แหล่งด้วยกัน คือ ชายฝั่ง และ ป่าชายเลน สำหรับพื้นที่ชายฝั่ง คือ การจับลูกปลาเก๋า โดยใช้เครื่องมือการจับที่มีลักษณะพิเศษ โดยการนำข่านลิเทียมมาสานหรือมัดให้เป็นกระจุก แล้วนำไปวางบริเวณห่างจากฝั่งประมาณ 5-10 เมตร ชาวบ้านจะมีรายได้จากการดักจับลูกปลาเก๋าประมาณ 1,000 บาท วัน/คนหรือมากกว่า (กรณีที่จับได้) ราคาลูกปลาเก๋าจะมีพ่อค้าจากนอกหมู่บ้านเข้ามากำหนดราคาและรับซื้อไปขาย โดยราคาอยู่ที่ตัวละ 0.50 - 1 บาท

2. ป่าชายเลน

คนแก่ในหมู่บ้าน เล่าว่า เมื่อประมาณ 70-75 ปีมาแล้ว ป่าชายเลนบางดาวเป็นป่าที่สมบูรณ์มาก มีดินแสมและดิน โกงกางใหญ่ขนาดคนโอบรอบ ตลอดแนวคลองมีดินจากชั้นอยู่มากปะปนกับ ดินคล้ำ นอกจากนี้ยังมีดินเป้ง ลำแพน ฝาด พังกาหัวสุม ประงทะเล และไม้พื้นล่าง เช่น เหงือกปลาหมอ หวายลิง ลิ้น (ใบคล้ายเฟิน ใช้ประดับซุ้มประตูเมื่อมีการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ในหมู่บ้าน) ส่วนสัตว์ป่าที่พบว่ามีอยู่หลายชนิด เช่น หมูป่า ไก่เถื่อน ค่าง ลิงแสม นกชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนกอพยพและนกน้ำในสมัยก่อนชาวบ้านเคยพรอຍเท้าของเสื่อซึ่งมีขนาดเท่าฝ่ามือในป่า ส่วนจะเข้าน้ำจืดสันนิษฐานว่าหายไปพร้อมกับการสร้างเขื่อนบางกลาง ที่จังหวัดยะลา และการสร้างประตุน้ำบ้านหนองปู ซึ่งกั้นน้ำจากแม่น้ำไม่ให้ไหลลงคลองบางดาว ทำให้คลองดินเงินขึ้นเรื่อย ๆ (นายสัญญาชัย เจ๊ะสนิ หรือ ยี : ผู้ให้สัมภาษณ์)

ป่าชายเลนเป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่ง โดยเฉพาะในช่วงฤดูมรสุมซึ่งคลื่นลมแรง จากคำบอกเล่าของคนที่มีอาชีพจับปูดำในหมู่บ้านกล่าวว่า เมื่อประมาณ 25 ปีก่อนยังมี ไม้ในป่าอยู่มาก ในช่วงฤดูแล้งเมื่อเข้าไปหาปูในป่า พื้นป่ายังมีสภาพและละมีน้ำท่วมขังบ้าง รูปที่อยู่บริเวณดิน โกงกางนั้นจะเป็นรูตื้นเพราะรูที่ขุดจะติดกับราก โกงกาง การหาปูในป่าชายเลนเป็นอาชีพของชาวบ้านบางดาวที่ทำกันตลอดทั้งปี มีชาวบ้านประมาณ 7-8 รายที่หากินในป่าชายเลนตลอดทั้งปีโดยการหาปูดำไปขาย แต่ในปัจจุบันการหาปูในป่าชายเลนเหลือเพียงคนเดียว คือ นาย บือราเอ็ง กาจิ จากเดิมที่ชาวบ้านแต่ละคนเคยหาปูได้วันละ 10 กิโลกรัมขึ้นไป ปัจจุบันนายบือราเอ็ง คนเดียวหาปูได้เพียง 7-8 กิโลกรัม เพราะสภาพในป่าชายเลนไม่เหมือนในอดีต บางพื้นที่น้ำแห้ง ไม้ท่วมขังเหมือนก่อน ทำให้ปูย้ายไปขุดรูอาศัยที่อื่น ซึ่งตัวคนหาเองก็ต้องย้ายพื้นที่การหาปูตลอดเวลา และขนาดของปูก็ลดลงกว่าเก่ามาก ชาวบ้านที่มีอาชีพจับปูดำเป็นอาชีพหลักนั้น มักจะไม่จับปูที่มีไข่ หากจับได้ก็จะปล่อยไปเพื่อให้ปูได้มีโอกาสขยายพันธุ์ต่อไป การจับสัตว์น้ำในป่าชายเลนนั้นชาวบ้านมักใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้าน เช่น ลอบปู โพงพาง ขอบ เบ็ดและฉมวก เป็นต้น สัตว์น้ำที่จับได้ได้แก่ ปลากระบอก กุ้งชนิดต่าง ๆ ปลาตุกทะเล ปลาไหล ปูดำ เป็นต้น การจับ

สามารถทำได้ตลอดทั้งกลางวันและกลางคืนขึ้นอยู่กับประเภทสัตว์น้ำ เช่น การจับกุ้งในตอนกลางคืนโดยใช้ไฟฉายและฉมวก การใช้คันรูงที่ทำจากไม้ไผ่รูงกุ้งตามคลองหรือแพรงในเวลากลางคืน การใช้วนล้อมและใช้ไม้พายหรือมือตักน้ำให้ปลากระบอกที่ซ่อนตัวตามรากไม้โกงกางออกมาในตอนกลางวัน เป็นต้น

ตารางที่ 14 ชนิดของสัตว์น้ำที่จับได้โดยเครื่องมือชนิดต่างๆ ในป่าชายเลนตำบลบางควาว

ประเภทเครื่องมือ	ชนิดของสัตว์น้ำ									
	ปลากระบอก	กุ้งกุลาดำ	กุ้งแชบ๊วย	กุ้งตะเข็บ	ปลาตุกทะเล	ปลาตีน	ปลาไหลจาก	รูชายเลนปากกว้าง	ปูดำ	ปูแป้น
1. ลอบปู									x	x
2. วนปลากระบอก	x		x					x		
3. วนรูงกุ้ง				x			x	x		x
4. โพงพาง	x						x			x
5. ยอ	x									x
6. เบ็ด					x		x	x		
7. งบมือ		x	x	x			x		x	x
8. ลันปลาตุกทะเล				x						
9. แห	x	x	x	x	x		x	x	x	x
10. ตะขอปูดำ						x			x	x
11. ฉมวก			x	x	x	x	x		x	x

ที่มา : ดัดแปลงจากศูนย์ฝึกอบรมรวมานศาสตร์ชุมชนแห่งเอเชียแปซิฟิกและโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (2542)

นอกจากในด้านการประมงชาวบ้านบางควาวยังใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในด้านอื่นๆ อีกด้วย นายเจ๊ะปอ สะแม อายุ 55 ปี ชาวบ้านหมู่ที่ 2 บ้านบางควาว กล่าวว่า ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลผลิตที่ได้จากป่าชายเลนนำไปทำเป็นอาหาร ยารักษาโรค ทำเครื่องมือการประมง ไม้ฟืน ไม้ก่อสร้าง และเฟอร์นิเจอร์ ทั้งยังมีประโยชน์ทางการประมงโดยป่าชายเลนเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาและเป็นแหล่งของปลาวิเศษชนิดพิเศษ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เช่น ปลาตัวเล็ก และปู ตลอดจนเป็นแหล่งหาปลาของชาวบ้านบางควาวในช่วงมีมรสุม

และเป็นที่ยาปูและปลาสำหรับชาวบ้านที่ไม่มีเรือ และยังให้ความร่มรื่นและเป็นที่ยืนแพะของชาวบ้านด้วย

2) องค์ความรู้

องค์ความรู้ที่ทำการศึกษานี้จะเน้นถึงความรู้ที่มีความสัมพันธ์กับฐานทรัพยากร เนื่องจาก การมีความรู้ความเข้าใจต่อฐานทรัพยากรที่ดี จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่าง ถูกต้อง เหมาะสม การศึกษานี้ จึงเพื่อประเมินถึงสถานภาพในการมีอยู่และการใช้องค์ความรู้ ดังกล่าว ซึ่งได้แก่

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรสัตว์น้ำ

ชาวบ้านบางตาวามีความชำนาญในการทำการประมง และการจับปลาที่พิเศษกว่าพื้นที่อื่น จากการสัมภาษณ์ นายรอมือลี มามะ กล่าวว่า “บางตาวาเป็นพื้นที่ของเรา อยู่แล้วสบายใจ เพราะ อยู่กับคนที่รู้จักกัน รู้ว่าอะไรอยู่ตรงไหน สภาพเป็นอย่างไร ตรงไหนมีปลา ตรงไหนมีปู ได้ก็ กิโล ตั้งเวลาออกเรือ 2 ชั่วโมง จะเอาอะไร ต้องไปที่ไหน เช่น ปลาทรายต้องอยู่บนดอน ปลา แดง ปลาทุยอยู่น้ำลึก คนบางตาวาจะคูดอกว่าปลาอะไรจะได้ตรงไหนของบางตาวา คนบางตาวาตี ราคาปลาได้เลย เวลาล้อมวนสามารถประมาณจำนวนปลาและราคาได้เลย ถ้าจะพิสูจน์ต้องลง ไปด้วยกันจึงจะรู้”

(1) องค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสัตว์น้ำ

ชาวบ้านบางตาวามีองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสัตว์น้ำอย่างลึกซึ้ง ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับประเภท ชนิด และลักษณะที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำในท้องทะเลที่ทำการประมง ซึ่ง แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ แต่ละชนิด หรือแม้กระทั่งสัตว์น้ำชนิดเดียวกัน หากต่างสายพันธุ์ก็จะมีแหล่งอาศัยไม่เหมือนกัน รวมทั้งการแพร่พันธุ์ ลักษณะนิสัย ชนิดของอาหาร และลักษณะการหาอาหารของสัตว์น้ำแต่ละชนิด โดยสามารถจำแนกประเภทของปลาเป็นกลุ่มปลาผิวน้ำ และกลุ่มปลาหน้าดิน ดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 ประเภทของปลาที่พบในบางตาวา จำแนกโดยใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

ประเภท	สัตว์น้ำ
กลุ่มปลาผิวน้ำ	ปลาทู ปลากะบอก ปลาจระเมียด ปลาอินทรี ปลาสิ่กุน ปลาข้างเหลียง ปลาสิ่กุนปลาดาคาโต ปลาทู - ลัง ปลาอินทรี ปลากะตัก ปลาหลังเขียว
กลุ่มปลาหน้าดิน	ปลาเก๋า ปลาสาก

(2) องค์ความรู้เกี่ยวกับการสังเกตฝูงปลา

การกระโดดของปลา

ชาวประมงบางดาวาสามารถสังเกตหาฝูงปลาได้จากการกระโดดของปลา หากพบปลากระโดดสูงๆ อยู่หลายตัว แสดงว่าข้างใต้มีปลาอยู่เพียงไม่กี่ตัว หรืออาจมีเท่าจำนวนที่เห็น ทั้งนี้เนื่องจากการที่ปลากระโดดสูงนั้นแสดงว่าปลาดกใจกับอะไรบางอย่างจึงกระโดดขึ้นมาทั้งฝูง วิธีนี้ใช้สำหรับการสังเกตหาปลาหลังเขียว ปลาแมง ปลาอินทรี ในขณะที่หากบริเวณใดมีปลากระโดดต่ำๆ อยู่เพียงแค่ 2 - 3 ตัว แสดงว่าหน้าดินบริเวณนั้น มีปลาฝูงใหญ่อยู่ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการกระโดดอยู่เพียง 2 - 3 ตัวนั้น เนื่องจากเป็นกลุ่มปลาที่กำลังเล่นกัน และที่เห็นการกระโดดนั้น อาจจะไม่ใช่เป็นตัวเดิมที่เห็นอยู่ มันจะมีการสลับกันเหมือนกับสัตว์ต่างๆ ไป ส่วนใหญ่แล้วก็จะ เป็นปลาผิวน้ำ เช่น ปลาสิกัน ปลาข้างเหลือง ปลาสิกันตาโต ปลาทุ ปลาอินทรี ปลาหลังเขียว เป็นต้น

การสะท้อนแสงจากการพลิกตัวของปลา

การดูการสะท้อนแสงจากการพลิกตัวของปลา สังเกตจากแสงวิบวับที่เกิดจากการพลิกตัวของปลาได้ในระยะไกล ๆ ซึ่งใช้ในการหาฝูงปลากระบอก

การฟังเสียงปลา

นอกจากการหาฝูงปลาด้วยสายตาแล้ว ยังมีการหาด้วยการฟังเสียงปลา โดยการเอาศีรษะจุ่มลงไปใต้น้ำ ซึ่งทำให้ได้ยินเสียงปลาหน้าดิน รวมทั้งการฟังเสียงร้องของปลาตามะและปลาแมว ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อคนที่วางอวนกุ้ง เนื่องจากปลาเหล่านี้ขึ้นอยู่กับฝูงกุ้ง หากวางอวนกุ้งในบริเวณที่มีเสียงปลาเหล่านี้ร้องก็มักจะจับกุ้งได้มาก จากภูมิปัญญา การฟังเสียงปลานอกจากจะบอกได้ว่ามีปลาหรือไม่ ยังสามารถบอกได้ถึงปริมาณที่มีอยู่ในบริเวณนั้นด้วยว่ามากหรือน้อย ซึ่งพอที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการทำประมงในบริเวณนั้นหรือไม่ โดยเฉพาะปลาหน้าดิน เช่น ปลาจวด ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรสัตว์น้ำที่มีปริมาณมากในพื้นที่ พบว่ามีคนในพื้นที่ที่สามารถฟังเสียงปลาจวด และประเมินปริมาณได้ที่มีอยู่ได้ซึ่งถึง 50 คน

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพน้ำทะเล

ความรู้เกี่ยวกับสภาพหรือลักษณะของน้ำทะเล เป็นความรู้ที่สำคัญเรื่องหนึ่งของชาวประมงพื้นบ้านบางดาวาและชาวประมงโดยทั่วไป เนื่องจากสภาพของน้ำทะเลในแต่ละบริเวณ แต่ละท้องถิ่น และแต่ละช่วงเวลามีความแตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับชนิดและปริมาณสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ไม่เท่ากัน และส่งผลต่อการเลือกใช้เครื่องมือประมงให้เกิดความเหมาะสม การที่ชาวประมงพื้นบ้านบางดาวาจะสามารถจับสัตว์น้ำตามความต้องการนั้นจึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพน้ำทะเลในแต่ละลักษณะ เช่น น้ำทะเลที่นิ่งและเย็นเฉียบจะไม่มีปลา ดังนั้นหากต้องการวางอวนปลาหรือตกเบ็ดต้องทำในบริเวณที่น้ำค่อนข้างอุ่น ส่วนช่วงที่น้ำทะเลมีสีขุ่นจะมีปลาจำพวกปลากระบอกมาก ดังข้อมูลในตารางที่ 16

ตารางที่ 16 องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพน้ำทะเลของชาวประมงบางดาวา

สภาพน้ำทะเล	องค์ความรู้
น้ำทะเลใส	หากน้ำทะเลใส กุ้งปลาจะสามารถมองเห็นอวนได้ง่าย จึงจับสัตว์น้ำได้น้อย แต่น้ำทะเลที่ใสส่งผลดีต่อการทำไชหมึก เพราะทำให้หมึกมองเห็นเหยื่อในไชจึงเข้าไปติดกับ อีกทั้งยังส่งผลดีต่อการทำอวนลอยปลาหลังเขียว เนื่องจากทำให้มองเห็นฝูงปลาได้ง่าย
การขึ้นลงของกระแสน้ำ	การขึ้นลงของกระแสน้ำมีความสัมพันธ์กับปริมาณและแหล่งที่อยู่ของสัตว์น้ำ เช่น ปลาบางชนิดจะมีมากในช่วงเวลาน้ำลง และช่วงเวลาที่สามารถจับปลาได้มากคือช่วงเวลาที่น้ำแห้งเต็มที่แล้ว และกำลังจะกลับขึ้นมาใหม่ โดยช่วงเวลาน้ำขึ้น-น้ำลงจะไม่ตรงกันในแต่ละวัน ชาวประมงบางดาวาจึงจำเป็นต้องจดจำให้ได้ว่า แต่ละวันน้ำขึ้นลงเวลาใด
น้ำขุ่น	ช่วงที่น้ำทะเลขุ่นจะมีปลาระบอบมาก สาเหตุของน้ำขุ่นเกิดจากกระแสน้ำเชี่ยวจากใต้ทะเลจึงทำให้เกิดการหมุนจากข้างใต้ขึ้นข้างบนทำให้เกิดน้ำขุ่น น้ำมีแร่ธาตุสมบูรณ์ แผลงค์ตอนขูดขุม
น้ำนิ่งและเย็น	น้ำทะเลที่นิ่งและเย็นเฉียบจะไม่มีปลา ดังนั้นหากต้องการวางอวนปลาหรือตกเบ็ดต้องทำในบริเวณที่น้ำค่อนข้างขุ่น วิธีการที่จะรู้ว่า เป็นบริเวณที่มีน้ำเย็นหรืออุ่นนั้น ทำได้โดยการใช้มือสัมผัสน้ำทะเล ในขณะที่เรายู่บนเรือ

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับกระแสน้ำ

ความรู้เกี่ยวกับกระแสน้ำ มีความสำคัญต่อการทำการประมง คือ กระแสน้ำมีความสัมพันธ์กับกระแสน้ำและส่งผลต่อปริมาณสัตว์น้ำ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการจับสัตว์น้ำ ชาวประมงใช้ความรู้เกี่ยวกับกระแสน้ำเพื่อพิจารณาว่าควรทำการประมงในช่วงเวลาใดจึงจะได้สัตว์น้ำปริมาณมากในบริเวณนั้นๆ โดยลมบางชนิดส่งผลให้สัตว์น้ำมีปริมาณมากขึ้นหรือเหมาะแก่การทำประมง

ความรู้เกี่ยวกับกระแสน้ำที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เป็นสัญญาณบอกอันตรายต่างๆให้ทราบล่วงหน้าได้ว่ากำลังจะเกิดพายุหรือกระแสน้ำแรงหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ลมแข็งหรือคลื่นใหญ่ เพื่อที่จะตัดสินใจว่า ควรนำเรือออกจากฝั่งหรือไม่ หรือหากกำลังทำการประมงอยู่กลางทะเล จะตัดสินใจนำเรือกลับเข้าฝั่ง หรืออยู่กลางทะเลจะปลอดภัยกว่า หรือควรหาที่กำบังก่อน เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับฤดูกาลทำประมง

Bulan satu (บุลันซาตุ) แปลว่าเดือนที่ 1

Musim Gara (มุซิม การา) เป็นฤดูฝน ช่วงระยะเวลาสั้นประมาณ 2-3 เดือน (พ.ย.-ธ.ค.) เป็นช่วงที่กุ้งเติบโตเต็มที่ มีปริมาณมาก เพราะอิทธิพลของคลื่น เนื่องจากมีคลื่นได้ทะเล ทำให้กุ้งที่ฝังตัวอยู่ในตะกอนใต้ทะเลลอยขึ้นเหนือน้ำ ประกอบกับอาหารกุ้งในตะกอนลอยขึ้นมา ทำให้กุ้งขึ้นมากินอาหาร และกุ้งเป็นสัตว์ที่ชอบคลื่น ช่วงนี้ชาวประมงจับปลาได้น้อย เพราะน้ำขุ่น ปลาจะไม่รวมฝูง และกุ้งมีราคาสูงกว่าปลามาก ทำให้ชาวประมงนิยมจับกุ้งมากกว่าปลา ชาวบ้านบอกว่าในอดีตใครมีหนี้สิน 7-8 หมื่นบ้านก็สามารถใช้หนี้ได้หมดในช่วงนี้

Bulan Dua (บุลัน ดูวอ) แปลว่าเดือนที่ 2

เป็นช่วงที่ยาวนานและกว้างที่สุด คือช่วงที่เหลือจาก Musim Gara (มุซิม การา) คลื่นไม่แรง จับปลาแต่ละครั้งได้เป็นจำนวนมาก และเป็นช่วงที่ปลาขึ้นฝั่ง กุ้งขึ้นฝั่งทำให้ทอดแหริมหาดได้

5. องค์ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน

ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำในป่าชายเลนมักมีความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าเป็นอย่างดี มีการตั้งชื่อเรียกป่าในแต่ละบริเวณที่แตกต่างกัน เช่น ป่าแคตตีลีโย๊ะ คือบริเวณป่าแห่งหนึ่งที่มีลักษณะเป็นลานกว้าง ชาวบ้านรู้ว่าบริเวณนี้เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน ฝीलองเฆาะ (คลองเนิน) ฝीलองอูลา (คลองงู) ฝीलองกือตุง (คลองนั่งง) คาซาแนแด (แนวขวาง) ชื่อสถานที่เหล่านี้มีที่มาตั้งแต่อดีตตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่ และความเชื่อในทางประวัติศาสตร์ ในช่วงมรสุมน้ำทะเลจะท่วมป่าบริเวณนี้ และจะพบหญ้าทะเลและสาหร่ายขึ้นอยู่พร้อมลูกกุ้งและปลาตัวเล็กๆ อาศัยรวมอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นชาวบ้านจะหลีกเลี่ยงการเข้าไปจับสัตว์น้ำหรือเดินผ่านบริเวณดังกล่าว นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความรู้เกี่ยวกับพรรณไม้และสัตว์ชนิดต่างๆ ที่อยู่ในป่าชายเลน เช่น

- ต้น โกงกางมักขึ้นในที่ที่มีน้ำขัง และมีน้ำขึ้นน้ำลง
- ต้นเป็งมักขึ้นในที่ดอน
- ต้น โกงกางขึ้นอยู่ใกล้ต้นเสม็ดคขึ้น ีจากทะเล
- ปลากระพงจะเข้ามาวางไข่ในแอ่งน้ำในป่า
- บริเวณรอบ โคนและรากของต้น โกงกางจะมีทั้งรูปด้า ลูกปูและลูกปลาเล็ก ๆ อาศัยอยู่

ในสมัยก่อนชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องเจ้าที่และผี เชื่อกันว่าหากใครขุดจอมปลวกแม่หอมในป่าชายเลนจะทำให้หลงป่าออกไม่ได้ เจ้าป่าจะแปลงตัวมาหลอกหลอน โดยเฉพาะบริเวณกลอกอเกาะตุงหรือฝीलองกือตุง (ภาษามลายูท้องถิ่นแปลว่า คุคู้ คิดไม่ออก หลงทางนั่งง) มีเจ้าที่ชื่อว่า คาโต๊ะราวอ สิงสถิตย์อยู่ ชาวบ้านจึงไม่กล้าเดินเข้าป่าบริเวณนั้น เพราะเชื่อว่าหากทำสิ่งที่ไม่เป็นการสมควร เช่น ส่งเสียงดังอีกที ก็จะทำให้พบกับเหตุการณ์แปลก ๆ ที่น่ากลัว ชาวบ้านบางคนก็เข้าไปในป่าแล้ว เคยพบงูตัวใหญ่บริเวณกลอกอเกาะตุง พยายามวิ่งหนีออกจากป่า แต่ก็วิ่งวนอยู่รอบป่านั้นและหลงทาง บังเอิญมีเพื่อนบ้านที่ไปหากินในป่าใกล้บริเวณนั้น ได้ยินเสียงร้องจึงเข้าไป

ช่วยพาออกมาจากป่าได้ ด้วยเหตุนี้ป่าบริเวณดังกล่าวจึงมีสภาพสมบูรณ์ (ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกและ โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2542)

3) ระบบคุณค่า ความเชื่อ

ระบบคุณค่า ซึ่งหมายถึง ศิลธรรมของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ ที่ให้ความสำคัญแก่ความเป็นธรรม ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ บนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ในพื้นที่ที่ศึกษาครั้งนี้ ส่วนใหญ่จะแฝงอยู่ในหลักคำสอนของศาสนา ซึ่งสังคมที่เป็นจริงก็จะเห็นระบบคุณค่านี้ในรูปของศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ซึ่งมีศีลและข้อห้ามไม่ให้เกิดการละเมิดต่อเพื่อนมนุษย์และส่วนรวม อันทำหน้าที่เหมือนกฎเกณฑ์หรือจารีตปฏิบัติ ได้แก่

1. การช่วยเหลือกัน

พระเจ้าได้ตรัสไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน ว่าพี่น้องในชุมชนถึงแม้ว่าจะไม่คลอดผ่านบุคคลที่เป็นแม่คนเดียวกัน แต่แท้จริงแล้วทุกคนเป็นพี่น้องกัน ฉะนั้นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้น จำเป็นที่ทุกคนต้องปฏิบัติกันโดยที่ไม่มีสิทธิเลือกที่จะกระทำเฉพาะกลุ่มคนที่ร่ำรวยอย่างเดียว แต่กลับตรงกันข้าม หากใครได้ช่วยเหลือพี่น้องในชุมชนด้วยกันแล้ว ก็หมายความว่าคนๆ นั้นได้ปฏิบัติตามหลักศาสนา และเป็นเหตุผลหนึ่งที่พระเจ้าจะพิชิตความอดทนของผู้เป็นบ่าว ซึ่งวันนี้ อาจเกิดกับใครคนหนึ่ง และในวันหนึ่งสิ่งที่พระเจ้าจะทดสอบนั้นอาจจะมาถึงกับตัวเรา การเลือกที่จะช่วยพี่น้องในชุมชนนั้น โดยเฉพาะกับพี่น้องที่ลำบากกว่าเราเป็นสิ่งที่ชาวบางดาวาต้องปฏิบัติ เช่น กรณีเรือประมงของชาวบ้านเสียบหรือเครื่องดับอยู่กลางทะเล หากมีใครทราบข่าวก็จะช่วยเหลือทันที ใครทันเอาเรือก่อนก็เอาเรือ ใครเป็นช่างซ่อมก็เตรียมอุปกรณ์ เตรียมน้ำมันโดยไม่เกี่ยงกัน และไม่ได้คิดว่าใครจะชดใช้ค่าน้ำมัน เป็นการปฏิบัติที่เกิดจากจิตใต้สำนึกของชาวประมงด้วยกัน ทุกคนช่วยกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งเป็นหน้าที่เกี่ยวกับคนหรือเพื่อนมนุษย์ และทำให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มชุมชนชาวประมงพื้นบ้านบางดาวา และเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกกรณีหนึ่งคือการนำเรือขึ้นฝั่ง หลังจากออกทะเลเสร็จแล้วจะมีการดึงเรือขึ้นฝั่ง ซึ่งเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีมาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง จะช่วยกันดึงเรือขึ้นฝั่ง ตามภาษามลายูที่ว่า “Khidmat” หรือที่เรียกว่า การช่วยเหลือด้วยใจบริสุทธิ์ ไม่หวังค่าจ้างหรือค่าตอบแทน แต่ก็มีบางรายที่หาปลามาได้ก็จะตอบแทนโดยการให้ปลาเป็นอาหารในมื้อๆ นั้น เป็นการช่วยเหลือด้วยใจบริสุทธิ์ เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ทรงคุณค่าและยังมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

2. การใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

การนำสัตว์น้ำที่ไม่กิน / ไม่ขาย ไปเป็นอาหารสัตว์เลี้ยง

ระบบคุณค่าอีกอย่างหนึ่งของชาวประมงพื้นบ้านบางดาวาที่เกี่ยวกับทะเล และธรรมชาติ คือการที่ชาวประมงได้สัตว์น้ำที่ไม่ต้องการติดมากับอวน แต่หลังจากที่ชาวประมงได้เก็บสัตว์น้ำที่ต้องการแล้ว สัตว์น้ำเหล่านี้ก็ถูกทิ้ง เช่น ปูชน ปูดำ ปะการัง ปลาดาว และสัตว์น้ำอื่นๆ โดยนำสิ่งเหล่านี้ไปเป็นอาหารที่มีคุณค่าแก่สัตว์เลี้ยง เช่น เป็ด ไก่ ที่เลี้ยงอยู่ในบ้าน วิธีคิดใหม่ๆ ที่เข้ามานี้ เกิดจากการที่ชุมชนเคยออกไปประชุมกับองค์กรประมงต่างๆ จากข้างนอก ทำให้เกิดการเรียนรู้ แล้วกลับมาปรับใช้ในพื้นที่ชุมชนตนเอง โดยการนำมาวัตถุดิบข้างต้นบดผสมกับรำข้าว กลัวย่น้ำว่า หัวเชื้อ ใช้เป็นอาหารสัตว์ โดยก่อนหน้านี้อาหารบ้านเคยนำไปทิ้งตามแนวหินบริเวณชายฝั่งทะเล ต่อมาเมื่อมีจำนวนมากขึ้นจึงกลายเป็นขยะ อีกทั้งยังส่งกลิ่นเหม็นไปทั่วทั้งหมู่บ้าน

3. ความเชื่อเรื่องความรักชุมชน

เมื่อก่อนบางดาวาเคยมีหาดทรายที่สวยงาม ทุกคนมีเวลารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกัน และรับความสุขร่วมกัน ร้องเพลงร่วมกัน และด้วยหาดทรายของบางดาวานี้แหละที่สามารถเชื่อมคนจากที่อื่นมาดูแลสุขภาพของบางดาวา มาเรียนรู้ความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนบางดาวา แต่หลังจากที่หาดทรายซึ่งเคยเป็นที่ชุมนุมของคนในชุมชนบางดาวาหายไป ทุกอย่างก็หายไปพร้อมๆ กันด้วย จึงทำให้คนมีความคิดว่า ตลอดเวลาพวกเราไม่เคยทำอะไรให้กับธรรมชาติที่สร้างไว้เพื่อการทำมาหากิน องค์กรและฮ้างจิงเอาคืน วันนี้เรามีวงดีเกสตูดูสำนักรักบ้านเกิดขึ้นมา เพื่อเผยแพร่บทเพลงให้กับสังคม สะท้อนชีวิตความเป็นจริงให้กับสังคมให้มีความสำนึก รัก ในการที่จะหันมามองชุมชนตัวเอง ทำอะไรที่ดีให้กับสภาพแวดล้อมในชุมชนตนเอง เพื่อพระเจ้าจะได้ตอบแทนและทดแทนในสิ่งที่ขาดหายไปกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้งเพื่อให้ชุมชนมีความสุข เหมือนกับที่เคยได้มีมาเมื่อครั้งในอดีตที่ผ่านมา

4. เฮาะออแกมา

คือสมบัติส่วนรวม หรือสมบัติสาธารณะ เช่น ป่า ทะเล ชายหาด แม่น้ำ ลำคลอง ที่ทุกคนมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นจารีตที่มุสลิมทุกคนต้องเคารพและศรัทธา ไม่ละเมิดสิทธิของคนอื่น และจะต้องไม่ยึดครองเป็นสิทธิส่วนตัว ซึ่งผู้ละเมิดถือว่ามีความผิดบาปร้ายแรง

4) เครือข่ายทางสังคม

การจัดตั้งกลุ่มของชาวบ้านเริ่มจากระบบเครือญาติและเพื่อนบ้าน ถือเป็นหน่วยแรกสุดในการรวมตัวกันเพื่อทำงานของชาวบ้าน โดยที่ประธานและคณะทำงานของชุมชน คือตัวแทนที่สมาชิกในหมู่บ้านได้คัดเลือกหรือแต่งตั้งเพื่อให้เป็นแกนนำของชุมชน ช่วยทำหน้าที่ประสานงานกับสมาชิกรายอื่นๆ ภายในหมู่บ้าน มีการจัดตั้งกลุ่มระดมทุนสำหรับใช้ในกิจกรรมการอนุรักษ์ชายฝั่ง โดยสามารถแบ่งเป็นกลุ่มดังนี้

กลุ่มอนุรักษ์ทะเลบ้านเรา (สำนักรักบ้านเกิด)

เป็นการรวมตัวของศิลปินวงคีเสตดู “สำนักรักบ้านเกิด” คณะแหลมทรายเพื่อเผยแพร่บทเพลงให้กับสังคม เป็นการสะท้อนชีวิต ความเป็นจริงให้กับสังคมให้มีความสำนักรัก และห่วงแหนบ้านเกิด หันมามองชุมชนตัวเอง และทำอะไรที่ดีๆ ให้กับสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเอง เพื่อพระเจ้าจะได้ตอบแทนและทดแทนในสิ่งที่ขาดหายไปกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความสุขเหมือนกับที่เคยได้มีมาเมื่อครั้งในอดีตที่ผ่านมา

จำนวนสมาชิกของวงคีเสตดูแหลมทรายในปัจจุบัน 23 คน ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นคนในพื้นที่บางตาควาคนเดียว คือ นายเจ๊ะปอ สะแม หัวหน้าวง ส่วนที่เหลืออีก 22 คนนั้นเป็นสมาชิกจากหมู่บ้านอื่น ในพื้นที่อำเภอชะอวด ชะอวด ปานาละ หนองจิกและเมืองปัตตานี ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในอำเภอชะอวด การที่จะเป็นศิลปินวงคีเสตดูนั้นจะต้องทุ่มเทร่างกายและแรงใจ ดังนั้นสาเหตุที่วงแหลมทรายซึ่งเดิมเป็นของคนพื้นที่บางตาควา แคร่หลงเหลืออยู่เพียงคนเดียวในปัจจุบัน เพราะหากคนรุ่นใหม่ที่มีใจรัก และทักษะเหมือนคนรุ่นก่อนไม่ค่อยมี จึงจำเป็นต้องหาสมาชิกจากพื้นที่อื่นมาร่วมวงด้วย

กิจกรรมที่ทำมาของวงคีเสตดู “สำนักรักบ้านเกิด” เป็นไปเพื่อเผยแพร่บทเพลงให้กับสังคม ในหลายๆ พื้นที่เกือบทุกจังหวัด ทั้งในภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคเหนือ โดยเดิมทีวงคีเสตดูมักจะมีเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คือเป็นเนื้อเพลงที่ถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาท้องถิ่นมลายู แต่ปัจจุบันวงแหลมทรายได้มีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะและการยอมรับของสังคมส่วนใหญ่ วงแหลมทรายจึงปรับเนื้อหาภาษามลายูให้เป็นภาษาไทย เพื่อเป็นการง่ายต่อการสื่อสาร ปัจจุบันวงแหลมทรายก็ยังคงดำเนินกิจการดังกล่าว แต่มีปริมาณน้อยลง

บทเพลงทุกๆ เพลงที่วงแหลมทรายสื่อออกไป มีผลต่อคนในชุมชน ซึ่งเป็นการสะท้อนชีวิต ความเป็นจริงให้กับสังคมให้มีความสำนักรัก และห่วงแหนบ้านเกิด หันมามองชุมชนตัวเองอย่างตั้งใจ และทำอะไรที่ดีๆ ให้กับสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเอง เพื่อพระเจ้าจะได้ตอบแทนและทดแทนในสิ่งที่ขาดหายไปกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความสุขเหมือนกับที่เคยมีเมื่อครั้งในอดีตที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะไม่บรรลุตามเป้าหมาย คือชุมชนทั้งหมดก็ตาม แต่ก็มีกลุ่มคนที่ให้ความสำคัญกับเสียงเพลงคีเสตดูเพิ่มขึ้น ซึ่งคือความหวังของวงแหลมทรายที่จะต้องยังคงอยู่ต่อไป

กลุ่มลาดตระเวน คูแลทวิทยากร

เป็นการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมในเรื่องของการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง โดยการประสานงานให้หน่วยงานรัฐในท้องถิ่นและร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการออกลาดตระเวนจับกุมเรืออวนลาก อวนรุน ที่รุกล้ำเข้ามาในเขต 3,000 เมตร หรือการทำประมงที่ผิดกฎหมายอื่นๆ ชุมชนบางตาควาเป็นองค์กรระดับหมู่บ้านจะดำเนินกิจกรรมเหล่านี้เฉพาะบริเวณชายฝั่งของหมู่บ้านคนร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบของรัฐ

ในปัจจุบันกลุ่มนี้เชื่อมโยงกับกลุ่มอนุรักษ์หมู่บ้านอื่นๆ รอบอ่าวปัตตานี เป็นเครือข่าย เรียกว่า “เครือข่ายอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งอ่าวปัตตานี” ซึ่งมีสมาชิกรวมในปัจจุบันที่ร่วมทำงานกันจริงอยู่ 24 คน มีรวมกันหลายๆ พื้นที่ ปัจจุบันก็ยังดำเนินการอยู่ โดยมีการลาดตระเวนร่วมกันอยู่บ่อยครั้ง ในการดำเนินกิจกรรมก็มีหน่วยงานทางภาครัฐ ทั้ง ศอ.บต. ประมงและจังหวัด ที่คอยให้การสนับสนุนในเรื่องเรือลาดตระเวน และน้ำมันเชื้อเพลิงในการออกลาดตระเวน ซึ่งสมาชิกที่มีอยู่จะแบ่งเวรผลัดกันในการทำงาน ร่วมกับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานดังกล่าวเป็นการทำงานด้วยใจอาสา การทำงานดังกล่าวมีผลกระทบกับชาวประมงด้วยกันอยู่บ้าง เนื่องจากมีชาวประมงหลายกลุ่มที่ยังทำการประมงด้วยเครื่องมือที่ผิดกฎหมาย

ชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

เป็นการรวมตัวกันของพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเลจังหวัดปัตตานี ตั้งแต่อำเภอหนองจิก อำเภอเมือง อำเภอยะหริ่ง อำเภอปะนาเระ อำเภอสาบური และอำเภอไม้แก่น โดยกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านเหล่านี้มีทั้งที่ใช้เรือและไม้ใช้เรือหากินตามแนวชายฝั่งทะเล หากใช้เรือก็จะเป็นเรือหางยาวหรือเรือกอกและ เรือท้ายตัด ตั้งแต่ไม่มีเครื่องยนต์จนถึงมีเครื่องยนต์ และใช้เครื่องมือประมงแบบพื้นบ้านที่มีลักษณะเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน สามารถจับสัตว์น้ำได้เฉพาะชนิด เช่น อวนลอยปลา อวนลอยกุ้ง อวนจมนู แห เบ็ด ลอบ ไซ ฯลฯ (โครงการนำร่องการจัดการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งจังหวัดปัตตานี, 2546) โดยได้ทำงานร่วมกับภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องทำการแก้ปัญหาความยากจนของชาวประมงพื้นบ้านด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การณรงค์ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง การจัดทำปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน (ซั้ง) การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การจัดราษฎรอาสาสมัครร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและตำรวจออกเฝ้าระวัง และตรวจจับเรืออวนรุน อวนลากที่บุกรุกเข้าทำการประมงอย่างผิดกฎหมายในเขตอนุรักษ์ 3,000 เมตร จากแนวชายฝั่ง การเข้าไปมีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคความยากจนร่วมกับภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการนำเสนอปัญหาและประสานงานการร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ

4.3.1.3 ภัยคุกคาม

ภัยคุกคาม ที่นำไปสู่ปัญหาความต้องการ และแรงกดดันต่อทรัพยากร เกิดจากทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในของชุมชนเอง

1) ปัจจัยภายนอกชุมชน

คือการใช้ เครื่องมือประมงแบบทำลาย เช่น อวนรุน เป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรง เรือรัง มีมานาน ซึ่งปัจจุบันในจังหวัดปัตตานีมีอยู่ประมาณ 25 ลำ และเรือลากข้างเล็กจากหมู่บ้านใกล้เคียง

2) ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่

1. การเพิ่มขึ้นของประชากรที่ทำการประมง โดยดูจากปริมาณเรือจาก 182 ลำ เป็น 399 ลำ ในปัจจุบัน ทำให้เกิดการล่ามากขึ้น และการมีประชากรโดยรวมของชุมชนที่เพิ่มขึ้น ส่งผลต่อการบริโภคทรัพยากรมากขึ้นตามไปด้วย

2. การพัฒนาเครื่องยนต์ที่ใช้กับเรือให้มีกำลังแรงแม้มากขึ้น เพื่อสามารถออกทำการประมงได้ไกล และนานมากขึ้น

3. การเปลี่ยนแปลงแนวคิด และค่านิยมของคนในชุมชน

4.3.1.4 กิจกรรมชุมชน

กิจกรรมชุมชนในแต่ละกิจกรรมของชุมชนส่วนใหญ่เกิดขึ้น และเป็นไปเพื่อหาทางออกทางเลือก ทางรอด ให้กับชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่ของบ้านบางตาเว ได้แก่

1) การเลี้ยงหอยแมลงภู

การเลี้ยงหอยแมลงภูในชุมชนบางตาเวเกิดขึ้นจากการที่กลุ่มชุมชนบางตาเวเข้าร่วมเขียนโครงการขอการสนับสนุนจากโครงการ SIF (Social Investment Fund) โดยมีนายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม เป็นประธานกองทุน และผู้อำนวยการ ธนาคารออมสิน สำนักงานใหญ่ (กรุงเทพมหานคร) มีคุณเอก นาคบุตร เป็นผู้อำนวยการ สำนักงานกองทุนทางสังคม กองทุน SIF เป็นกองทุนทางสังคม อยู่ในความดูแลของ ธนาคารออมสิน ได้รับเงินจากธนาคารโลกในลักษณะเงินกู้ของประเทศ จำนวน 4,800 ล้านดอลลาร์ การเข้ามาของโครงการเริ่มจากหลังวิกฤติประเทศ ช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นการสนับสนุนทุนโดยผ่านกลุ่มองค์กรชาวบ้าน เป็นโครงการที่มีระยะเวลา 3 ปี คือ ปี 2341, 2542, 2543 โดยมีลักษณะการดำเนินงาน ประกอบด้วย

1. เข้าหน้าที่ติดตามสนับสนุนงาน ซึ่งเป็นอาสาสมัครที่เป็นบุคคลในพื้นที่

2. มีคณะทำงานชุมชนเข้มแข็งระดับจังหวัด เช่น คณะทำงานชุมชนเข้มแข็ง จังหวัดปัตตานี เป็นผู้ร่วมติดตาม สนับสนุน ให้คำปรึกษา การดำเนินงานกิจกรรมของ องค์กรชุมชน/กลุ่ม ที่ได้รับทุน

3. ในส่วนของโครงการเร่งด่วน เพื่อผู้ยากลำบาก ดำเนินการปี 2542 - 2543 โดยทางเครือข่าย ที่มีระบบที่เข้มแข็ง เป็นที่รู้จัก ในสังคมมักเป็นผู้รับทุน แล้วมีนักพัฒนาเอกชน หรือพี่เลี้ยงเดิม ของชาวบ้าน / เครือข่าย มาเป็น พี่เลี้ยงคอยติดตาม สนับสนุน ดูแล โดยคิดงานให้เป็นระบบ ในส่วนของการติดตามสนับสนุนทางกองทุนจะมอบเงิน 3 % ให้ดำเนินบทบาทนี้จากงานที่เครือข่ายได้รับทั้งหมดหลังจากหมดโครงการ ไม่มีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นทางการ ยกเว้นสมาชิก กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่ยังดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ซึ่งในจังหวัดปัตตานีมีคณะกรรมการพิจารณาโครงการ และหนึ่งในนั้นมีนายเจ๊ะปอ สะแม ร่วมเป็นคณะกรรมการอยู่ด้วย พื้นที่บางตาเวจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่ถูกเสนอชื่อเพื่อพิจารณาโครงการ ชาวบ้านบางตาเวได้มีการประชุมกลุ่มก่อนที่จะเสนอโครงการ โดยมี 2 กลุ่มหลัก แบ่ง

คามเขตหมู่บ้าน โดยที่หมู่ที่ 1 มีนายยูโซ๊ะ ทะยิวโซ๊ะ เป็นหัวหน้ากลุ่ม มีสมาชิกร่วมโครงการ 35 คน ส่วนหมู่ที่ 2 มีนายเจ๊ะปอ สะแม เป็นหัวหน้ากลุ่ม มีสมาชิก 32 คน ทั้งสองกลุ่มได้ร่วมเวทีในพื้นที่รวม 4 ครั้ง เพื่อหารือและแลกเปลี่ยนหาแนวทางการปฏิบัติจริงในพื้นที่ ก่อนที่จะเสนอโครงการ ทั้งสองกลุ่มมีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มในการดำเนินการในแต่ละพื้นที่

หลังจากที่ได้ผ่านการพิจารณาโครงการเสร็จแล้ว พื้นที่บางดาวาอนุมัติให้เป็นพื้นที่ที่ทำการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำที่กลุ่มชาวบ้านเขียนโครงการเสนอ เพราะพื้นที่บางดาวาเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำ ภายในกลุ่มได้มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการแบ่งงานกันทำโดยเริ่มแรกของการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำนั้นต้องมีที่สำหรับเลี้ยง โดยแบ่งเขตพื้นที่ทะเลหน้าบ้านของแต่ละหมู่บ้าน ต่อมาก็คือการหาไม้ไผ่ ที่ใช้สำหรับการปักเป็นที่เลี้ยงหอย ซึ่งไม้ไผ่ไม่มีในหมู่บ้านบางดาวา ต้องจัดหาจากอำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส

ส่วนลูกหอยนั้นมียูตามธรรมชาติในพื้นที่บางดาวาไม่จำเป็นต้องหาพ่อแม่พันธุ์มาปล่อย เพียงแต่นำไม้ไผ่มาปักก็จะทำให้หอยได้มาอาศัยและเลี้ยงต่อไปได้

การปักไม้ไผ่มีระยะห่างประมาณ ครึ่งวา ถึง 1 วา ขึ้นกับปริมาณไม้ไผ่ที่มี การปักจะไม่ให้ขวางทางน้ำ ไม่ปักในร่องน้ำ เพื่อไม่ให้ขวางทางน้ำไหล โดยจะปักขนานไปกับชายฝั่ง เพื่อช่วยในการเคลื่อนลมนตามธรรมชาติ

การดำเนินการในการจัดการการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำเริ่มขึ้น โดยสมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม แบ่งกันทำงาน เริ่มตั้งแต่การตัดไม้ไผ่ให้ได้สัดส่วนที่ต้องการ ดำเนินการลงไปปัก และร่วมกันดูแลเพื่อให้อยู่ในสภาพที่ดี ได้ประมาณ 3 เดือนก็เข้าสู่ช่วงมรสุม น้ำทะเลซัดไม้ไผ่หลุดเสียหายประมาณครึ่งหนึ่ง ซึ่งหมู่ที่ 1 สูญเสียมากกว่า เหตุการณ์ครั้งนี้จึงทำให้กลุ่มเริ่มเกิดความท้อใจ แต่การบริหารจัดการของกลุ่มในช่วงนั้นสามารถประคองสมาชิกได้ และมีการดูแลในส่วนที่เหลือต่อไปซึ่ง กว่า จะเก็บเกี่ยวได้ต้องใช้เวลาราว 1 ปี

จากการดำเนินงานในระบบกลุ่มต่อการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำ สามารถทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ และชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เริ่มเข้าร่วมฟังการประชุมกลุ่มถึงการพัฒนาการของอาชีพการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำ การขับเคลื่อนงานอย่างเป็นระบบก็จะเกิดขึ้นกับสมาชิกในกลุ่มเลี้ยงหอย จนกระทั่งถึงช่วงเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวหอยกระทำกันทั้งกลุ่มสมาชิกและชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในพื้นที่บางดาวา ทั้งหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 จึงทำให้กลุ่มสมาชิกแตกแยกกันขึ้น แต่ก็มีสมาชิกบางคนที่ได้บทรเรียนในการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำได้กอบโกยประสบการณ์จากตรงนั้น มาคิดปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยง จากเดิมที่ใช้ไม้ไผ่ และเลี้ยงกันเป็นกลุ่ม เปลี่ยนมาเป็นการเลี้ยงในลักษณะส่วนตัว เป็นอาชีพเสริมของครอบครัว และเปลี่ยนจากไม้ไผ่ซึ่งหายากและไม่ทนต่อสภาพน้ำ ความแรงของคลื่นและความเค็มของน้ำทะเล มาใช้ไม้จากคั้นเป้งทำแทน เพราะคั้นเป้งทนกว่าและสามารถหาได้ในชุมชน และไม่ต้องเสียค่าขนส่งจากที่อื่นด้วย จึงได้ทำการตัดคั้นเป้งในป่าชายเลนมาทำเป็นไม้ปักสำหรับการเลี้ยงหอยแมลงภู่น้ำ ในลักษณะที่ต่างคนต่างทำ ต่างองพื้นที่

และหน้าบ้านของแต่ละชุมชน ปัจจุบันนี้ชาวบ้านที่เลี้ยงหอยแมลงภูเป็นของตนเองในพื้นที่ชุมชน บางตาวามีประมาณ 28 คน ผู้เลี้ยงสามารถเริ่มเก็บเกี่ยวหอยแมลงภูได้เมื่ออายุ ประมาณ 6 เดือน และมีอายุการเก็บเกี่ยวไปตลอดทั้งปี ราคาที่ขายได้ 7-10 บาท ต่อกิโลกรัม สามารถเก็บผลผลิตได้เฉลี่ยประมาณ 5-10 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน

2) การปลูกป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นอีกทางเลือกและทางรอดหนึ่งของชาวบ้านบางตาวา ในช่วงฤดูมรสุมชาวบ้านไม่สามารถออกไปทำประมงหรือจับสัตว์น้ำในทะเลได้ จึงอาศัยป่าชายเลนเป็นที่พึ่งพิงที่สำคัญ โดยเฉพาะคนในหมู่บ้านที่มีฐานะยากจนหรือแม้แต่เป็นแหล่งอาหารประจำวันที่สำคัญของชาวบ้านบางกลุ่มที่ไม่สามารถออกเรือประมงในช่วงมรสุมหนักได้ โดยศูนย์ฝึกอบรบมวลชนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกและโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (2542) ได้รวบรวมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนของชาวบ้านบางตาวาไว้ดังตารางที่ 8 ถึงแม้ว่าในปัจจุบันแม้ความเจริญต่าง ๆ จะเข้ามาถึงหมู่บ้านและเด็กรุ่นใหม่ในหมู่บ้านที่ไม่เคยได้เข้าไปในป่าจะไม่รู้จักต้นไม้และการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากไม้ก็ตาม แต่ป่าก็ยังเป็นที่พึ่งพิงที่สำคัญของชาวบ้าน

นอกจากนี้ป่าชายเลนยังเป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในรายวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม นักศึกษาสามารถสร้างโครงการงานโดยใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์ที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียน และค้นคว้าผ่านโจทย์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยมีชาวบ้านเป็นวิทยากรและผู้รู้ที่คอยอธิบายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้นักศึกษาได้เข้าใจตัวตน ชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น

ตารางที่ 17 การใช้ประโยชน์จากพืชป่าชายเลนของชาวบ้านในตำบลบางตาหลวง

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
1	ตาตุ่ม	<i>Excoecaria agallocha</i>	ยาง ลำต้น	ใช้ทำแกลที่ถูถูกประหลาดทะเลกัด นำมาเผาเป็นถ่าน ใช้ทำสบู่ดูตัวได้ ในอดีต ชาวบ้านมักเผ่าต้นตาตุ่มเพื่อเอาเถ้าใส่ กระสอบไปขายที่ตลาด ส่วนต้นตาตุ่ม ขนาดใหญ่ ความยาวประมาณ 8-9 เมตร สามารถนำมาใช้ทำพื้นบ้าน ใช้ได้นาน ประมาณ 10 ปี ใช้ทางปลากระเบนขูดจนเป็นผงละเอียด แล้วคลุกน้ำตาลปีบ ใช้กินแก้ท้องเสีย	หนองชนิดหนึ่งที่ อาศัยอยู่ที่ต้นตาตุ่ม ในช่วงเดือนมกราคม จะพบเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจากที่อื่นซึ่ง เป็นชาวไทยพุทธมัก เข้ามาจับหนองเพื่อ นำไปรับประทาน
2	จุง	-	ตั้งต้น	เป็นสมุนไพรจีนรสคอง นำไปมาผสมกับ ปูนกินกับหมากขี้จันทน์แล้วนำมาพอก ที่คอ บรรเทาอาการ ไอได้	
3	ปอทะเล	<i>Hibiscus tiliaceus</i>	เปลือก	นำมาใช้ทำเชือกมัดของได้	
4	ถั่วขาว	<i>Bruguiera cylindrica</i>	ฝัก	ขูดเอาเปลือกออกแล้วต้ม นำมาคลุกกับ น้ำตาลเกลือ มะพร้าว รับประทานได้	

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
5	โกกงาง	<i>Rhizophora</i> spp.	ลำต้น ยอด เปลือก ไม้	ใช้ทำเสาบ้าน เสาถ้ำาน ทำไม้ระแนง กินเป็นอาหาร ใช้ทำสีข้อมอมวน ทำให้คงทนไม่เปื่อยง่าย ทำพื้นสำหรับวางอยู่ไฟของหญิงหลังคลอด	
6	แสม	<i>Avicennia</i> spp.	ไม้ กิ่ง	ใช้ทำพื้น ทำซั้งปักในทะเลเพื่อให้ฝูงปลาอาศัยอยู่	
7	เป้ง	<i>Phoenix paludosa</i>	ลำต้น ยอด	ใช้ทำซั้ง และเป็นส่วนประกอบในการสร้าง บ้าน เช่น ไม้ระแนง กินเป็นอาหาร	
8	จาก	<i>Nypa fruticans</i>	ยอด ใบ ผล จั่น	ใช้ทำใบขามวนบุรี ใช้มุงหลังคาหรือทำฝาบ้าน ใช้กินสด ใช้ทำน้ำตาลสด หรือน้ำส้มสายชู โดยนำ น้ำตาลสดมาใส่ไว้ในผ้าขาวบางปิดปากไห ไว้ประมาณ 40 วันมารับประทานโดยไม่ ต้องต้ม มักทำไว้บริโภคในครัวเรือน	

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
9	ย่านลิเภา	-	เถา	ใช้ทำเครื่องมือสำหรับตีกลูกปลาเก่า และ ทำเชือกสำหรับเย็บตะบัก	
10	หวายลิง	<i>Flagellaria indica</i>	เถา	ใช้ทำเชือกสำหรับเย็บตะบัก	
11	คล้า	-	เปลือก	และเอาเปลือกของลำต้นมาใช้เย็บใบจาก	
12	ลำแพน	<i>Sonneratia</i> spp.	ผล ลำต้น	มีรสชาติออกเปรี้ยว รับประทานโดยจิ้มกับเกลือหรือกะปิ ทำสบาน ไม่นิยมทำไม้ฟัน เพราะติดไฟ ไม่ได้	

การเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนในหมู่บ้าน ที่มีสภาพเสื่อมโทรมลง ทำให้การใช้ประโยชน์จากป่าลดน้อยลงไปด้วย ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับป่ามีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ในความคิดเห็นของชุมชน เห็นว่านโยบายของกรมป่าไม้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าธรรมชาติให้เป็นป่าเศรษฐกิจ ในช่วงปีพ.ศ.2518-2523 เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่กับป่า มีการตัดไม้ออกจากป่า และแบ่งพื้นที่เป็นแปลง ๆ เพื่อปลูกไม้เศรษฐกิจทดแทน เช่น ไม้โกงกาง แสม สน ทะเล กระถินณรงค์ มะม่วงหิมพานต์ กระถินยักษ์ (สำนักงานป่าไม้เขตปัตตานี, 2523) จำนวน 1,000 ไร่ การฟื้นฟูป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรมจึงทำได้ค่อนข้างยากในระยะแรก ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้โกงกางและแสม หลังจากปลูก 1 เดือน มีเปอร์เซ็นต์การรอดเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากสภาพดินแห้งแล้งมาก นโยบายการตัดไม้ในครั้งนั้นทำให้ชาวบ้านบางส่วนไม่พอใจ และเริ่มดำเนินการเรื่องนี้เรื่อยมาตั้งแต่ การไปร้องเรียนกับนายอาแว หะยีสามาอะ (กำนันในสมัยนั้น) แต่ไม่ได้ผล ไปเจรจากับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ก็ไม่เกิดผลเช่นกัน ไม้ที่ตัดนั้นชาวบ้านได้นำบางส่วนมาเผาเป็นถ่าน จากความรู้ด้านระบบนิเวศป่าของชาวบ้าน พวกเขาเห็นว่าไม้ที่ปลูกมีเปอร์เซ็นต์การรอดน้อยนั้นเป็นเพราะหลังการตัดไม้ออกมีการเผาซากไม้ทำให้หน้าดินเสีย บางส่วนทิ้งตากแดดไว้นาน หน้าดินจึงแห้ง พันธุ์ไม้ที่เริ่มปลูกไม่เหมาะสมกับพื้นที่ และมีแพะของชาวบ้านเข้าไปกัดกินไม้

จากความสำคัญของป่าชายเลนอันเป็นแหล่งพึ่งพิงของคนในชุมชน ทำให้คนในหมู่บ้านกลุ่มหนึ่งได้รวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ฯ เพื่อฟื้นฟูป่าชายเลน มีการปลูกป่าเสริมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยชุมชนร่วมกับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ไม้ที่ปลูกคือ ไม้โกงกางและแสม แต่ไม้ที่ปลูกส่วนใหญ่ตายหมด เนื่องจากความร้อน ความแห้งแล้ง และแพะที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ การที่แพะเป็นสัตว์ที่กินพืชแทบทุกชนิด บางครั้งนอกจากเล็มใบไม้ต่าง ๆ ที่ขึ้นในป่าแล้วยังเข้าไปกิน ไม้ที่ปลูกเสริมในพื้นที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรมอีกด้วย

การปลูกป่าได้จัดทำขึ้น 5 ครั้ง แต่ทุกครั้งได้รับความร่วมมือจากนักเรียนและครูจากโรงเรียนในหมู่บ้าน ทหาร และหน่วยงานอื่นๆ เช่น โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ภายในจังหวัดเข้าร่วมด้วย การปลูกป่าครั้งหลังๆ มีการทำรั้วล้อมรอบบริเวณที่ปลูกไม้เพื่อป้องกันแพะ ทำให้ไม้ที่ปลูกสามารถเจริญเติบโตรอดพ้นจากการกัดกินของแพะ อย่างไรก็ตาม การปลูกป่าเพียงอย่างเดียวไม่สามารถจะชี้ออกได้ว่าป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมจะฟื้นคืนสภาพกลับมาได้ การดูแลรักษาหลังการปลูกนับเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าการปลูก เพราะมีปัจจัยหลายอย่างที่เป็นอุปสรรคต่อการฟื้นฟูป่าชายเลน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น คลื่นลมแรง การหมุนเวียนและการขึ้นลงของกระแสน้ำ และปัจจัยจากมนุษย์และสัตว์ ดังนั้นการร่วมคิดร่วมแก้ไข ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงน่าจะเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถฟื้นฟูอุปสรรคต่างๆ ไปได้

3) บ้านปลา

กิจกรรมเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของแกนนำในบ้านบางตาва การสร้างบ้านปลา เพื่อให้ปลาได้มาอาศัย กินอาหารและวางไข่โดยไม่มีกรจับหรือดัก การที่ปลามีบ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้านรุ่นหลัง ที่นับวันยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับการทำประมง ขณะเดียวกันยังทำให้ชาวบ้านมีวิธีปฏิบัติต่อทรัพยากรชายฝั่ง แตกต่างไปจากช่วงก่อนหน้าอย่างเห็นได้ชัด

การสร้างบ้านปลากำลังอยู่ในช่วงของการให้ความรู้ให้กับชาวบ้านในพื้นที่ โดยมีเป้าหมายที่จะทำกัน ในบริเวณทะเลหน้าบ้านของชุมชน ซึ่งประโยชน์จากการสร้างบ้านปลานั้นก็มีมากพอสมควร ดังนี้

1. การทำให้ชาวบ้านบางตาваเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ซึ่งสามารถทำให้ชาวบ้านมองเห็นถึงอนาคตที่ชุมชนจะมีทรัพยากรทางทะเลที่เพียงพอต่อการออกจับปลา
2. ชาวบ้านมีความรู้เรื่องการจัดการกับทรัพยากรทางทะเลที่ให้คุณค่ากับวิถีชีวิตของชาวประมง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. ให้การเรียนรู้แก่เด็กๆ ชาวชนคนรุ่นปัจจุบันต่อการอนุรักษ์ในการสร้างที่อาศัย ที่ขยายพันธุ์ของปลาหลากหลายชนิด และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถสัมผัสได้จริงเป็นวิธีสอนลูกหลานของชุมชนบางตาваจากผู้เป็นพ่อสู่ลูกอย่างลึกซึ้ง

4.3.2 ชุมชนดาโต๊ะ

4.3.2.1 บริบทและการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่

พื้นที่ศึกษาครั้งนี้ คือ หมู่ที่ 4 บ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี (ภาพที่ 5)

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
ทิศใต้	จด	ตำบลตะโล๊ะกาโปร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันออก	จด	อ่าวไทย
ทิศตะวันตก	จด	อ่าวปัตตานี

สภาพพื้นที่และชุมชนทั่วไป

สภาพพื้นที่เป็นสันทรายที่ราบริมอ่าวปัตตานีติดทะเลสองฝั่ง คือ อ่าวไทยและอ่าวปัตตานี ล้อมรอบด้วยป่าชายเลนและหาดทรายขาว พื้นที่ของแหลมแต่เดิมมีความกว้างประมาณ 1 กิโลเมตร ต่อมากระแสน้ำและลมได้พัดพาทรายมาทับถมทำให้แหลมงอกออกไปทางทิศตะวันตกตลอดเวลา จนถึงปัจจุบัน เป็นแหลมงอกออกไปไม่น้อยกว่า 10 กิโลเมตร จนกลายเป็นแหลมดาโต๊ะที่โค้งงอเกือบจะเข้าใกล้ชายฝั่งทางเมืองปัตตานีที่อาจทำให้กลายเป็นทะเลเปิดได้ในอนาคต

พื้นที่โดยรอบหมู่บ้านดาโต๊ะเป็นป่าชายเลนมีพื้นที่ทั้งหมด 375 ไร่ หมู่บ้านแห่งนี้มีดินคิมีพรรณไม้ต่างๆ เช่น โกงกางใบเล็ก แสมขาว แสมดำ แสมทะเล ลำพู และพันธุ์ไม้ชายเลนชนิดอื่นๆ ที่อุดมสมบูรณ์มาก พืชชนิดอื่นที่พบได้ทั่วไปคือ มะพร้าว และสน

การตั้งบ้านเรือนจะอยู่กันแบบแออัดมีที่ว่างระหว่างบ้านแต่ละหลังน้อย กระจุกตัวกันอยู่อย่างหนาแน่น บริเวณริมอ่าวด้านในทางทิศใต้ ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นเรือนไม้ยกพื้นเพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน ผู้มีฐานะดีสร้างบ้านด้วยไม้ตะเคียน มุงหลังคากระเบื้องและฉลุไม้ที่ชายคา ส่วนการสร้างบ้านทั่วไปใช้ไม้โกงกาง ไม้ลำพู หรือลำแพน และมุงหลังคาด้วยจาก หรือสร้างแบบสมัยนิยมเป็นบ้านตึกสองชั้น หลังคามุงด้วยกระเบื้อง ไม้ยกพื้นสูง

ลักษณะครอบครัวเป็นครัวเรือนเดี่ยวและขยาย มีจำนวนประชากรตามการสำรวจในปี 2546 ทั้งหมด 2,054 คน แบ่งเป็นชาย 1,024 คน เป็นหญิง 1,032 คน ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม

สถานที่สำคัญในวิถีชีวิตชุมชน ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษารัฐบาล ๑ แห่งคือโรงเรียนบ้านดาโต๊ะ เปิดทำการสอนมานานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 ก่อนมีโรงเรียนชาวบ้านเรียนหนังสือที่บาลาเซาะหรือสุเหร่า มีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา หรือโรงเรียนตาดีกาเปิดสอนเมื่อปี พ.ศ. 2529

มีสถานีอนามัยเก่าปลูกสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2518 บนพื้นที่เป็นดินเลนทำให้คนป่วยเดินทางไปได้ลำบาก ต่อมาถูกน้ำท่วมจึงมีการปลูกสร้างใหม่ในปี พ.ศ. 2534 บริเวณหลังโรงเรียนตาดีกา

ในชุมชนมีมัสยิดคารุณาอิมซึ่งเชื่อว่าสร้างขึ้นในยุคเดียวกับมัสยิดกรือเซะเป็นศูนย์รวมให้ เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน มีกุโบร์โบราณ 2 แห่ง ที่มีชื่อเสียงมากคือ กุโบร์ คาโต๊ะปาแญ (คาโต๊ะป็นยัง) มีพื้นที่ประมาณ 18 ไร่ คาดว่าใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนอีกแห่งหนึ่งคือ มัสยิดตันหยง หรือสุสานยะหริ่งมีกำแพงล้อมรอบ เชื่อว่าเป็นหลุมฝังศพของ เจ้าเมืองปัตตานีและวงศาคณาญาติมีอายุไม่ต่ำกว่า 200 ปี

ในชุมชน มีน้ำประปาใช้เมื่อปี พ.ศ. 2527 มีไฟฟ้าใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 ปัจจุบันมี โทรศัพท์ผู้สาธารณะใช้ในหมู่บ้าน ผู้มีรายได้ดีมีโทรศัพท์เคลื่อนที่

การทำประมงของชุมชนคาโต๊ะ

พัฒนาการของเครื่องมือประมง

อ่าวปัตตานีเป็นอ่าวน้ำจืดของชาวคาโต๊ะ แต่เดิมมีความอุดมสมบูรณ์มากผู้เฒ่าผู้แก่ใน หมู่บ้านเล่าว่า ในอ่าวน้ำลึกถึง 3 เมตร เรือสำเภาจากต่างประเทศเข้ามาได้ ชาวบ้านจับปลาตัวใหญ่ ได้โดยไม่ต้องออกไปไกล ผูกปลาทุและปลาตะกักในอ่าวมีมาก นอกจากนี้ยังมีพะยูนอยู่มากด้วย ชาวประมงรอบอ่าวใช้เครื่องมือประมงที่สร้างขึ้นเอง ใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ นำมาทำกระบอ กเพื่อใช้ดักปลาคูกทะเล ปลากระรัง การทำอวนปู อวนปลาทำตาอวนกว้างเพราะสัตว์น้ำมีขนาดใหญ่

ปัจจุบันมีชาวประมงพื้นบ้านประมาณ 500 คน มีเรือประมาณ 400 ลำ ซึ่งบางครอบครัวก็ จะออกทำการประมงในเรือลำเดียวกัน เป็นเรือพาย เรือแจว และเรือกอลและที่ติดเครื่องยนต์ ชาวประมงจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือประมงที่พบมากคือ อวนจมปู อวนจมกุ้ง อวนลอยปลา แห และ เบ็ด

สถานการณ์การประมงผู้สถานการณ์ทางสังคม

จำนวนชาวประมง จำนวนคนที่ทำการประมง 500 คน นั้น จะมีบางครอบครัวที่อาศัยอยู่ใน หลังคาเรือนเดียวกันและใช้เรือลำเดียวกันในการออกจับปลา โดยการสลับกันออกเรือของจำนวน เรือ 400 ลำ

ขนาดเรือ ขนาดเครื่องยนต์

ชาวประมงบ้านคาโต๊ะส่วนใหญ่ในปัจจุบันเปลี่ยนจากเรือแจวมาใช้เรือติดเครื่องยนต์ ขนาดของเรือที่ใช้ส่วนใหญ่มีความยาวอยู่ระหว่าง 6 - 11.5 เมตร ความกว้างของเรือ 1.5 - 2 เมตร เครื่องยนต์ที่นิยมใช้คือ เครื่องยนต์ยี่ห้อฮันมาร์ และฮอนด้า เครื่องยนต์ส่วนมากมีขนาด (แรงม้า) อยู่ ระหว่าง 5 - 8 แรงม้า ซึ่งสามารถแบ่งชนิด-ปริมาณของเรือ และขนาดเครื่อง ได้ดังนี้

1. เรือพายซึ่งไม่ใช่เครื่องยนต์ มีปริมาณทั้งหมด 36 ลำ
2. เรือที่ใช้เครื่องยนต์ยี่ห้อฮันมาร์ 5 แรงม้ามีปริมาณทั้งหมด 127 ลำ
3. เรือที่ใช้เครื่องยนต์ฮอนด้าขนาด 5 ครึ่ง ถึง 8 แรงม้ามีปริมาณทั้งหมด 185 ลำ
4. เรือที่ใช้เครื่องยนต์ยี่ห้อฮันมาร์ 115 แรงม้า มีปริมาณทั้งหมด 52 ลำ

ประเภทเครื่องมือประมง

ชาวบ้านสามารถคาดการณ์และเตรียมเครื่องมือประมงให้สอดคล้องกับการจับสัตว์น้ำได้ล่วงหน้าตามฤดูกาล เครื่องมือประมงที่นิยมใช้มากในบ้านคาโตะมีทั้งหมด 8 ชนิด ดังตาราง ตารางที่ 18 เครื่องมือประมงที่นิยมใช้มากในบ้านคาโตะจำนวน 8 ชนิด

เครื่องมือประมง	ปริมาณการใช้
อวนจมกึ่ง	10 ผืนต่อลำต่อวันในช่วงที่มีการใช้อวนกึ่ง แต่ในจำนวนเรือทั้งหมดนั้น เรือที่มีอวนจมกึ่งจะมีอยู่ประมาณ 342 ลำ
คราดหอยแครง	ปัจจุบันการปริมาณที่มีอยู่ 75 ราย แต่ที่ใช้คราดหอยแครงมีอยู่ 4 ราย
อวนลอยปลาทุ	ปริมาณการใช้งานของอวนลอยปลาทุในชุมชนบ้านคาโตะ ปัจจุบันมีจำนวน 875 ผืน
อวนปลาทราย	ปริมาณการใช้งานของอวนปลาทรายในชุมชนบ้านคาโตะ ปัจจุบันมีจำนวน 623 ผืน
อวนจมปู	ปริมาณการใช้งานอวนจมปู 486 ผืน
แห	ปริมาณการแหของชุมชนบ้านคาโตะ 78 ผืนต่อวัน
อวนปลากระเบน	ปริมาณการอวนปลากระเบนของชุมชนบ้านคาโตะ 275 ผืนต่อวัน
เบ็ด	ปริมาณการเบ็ดของชุมชนบ้านคาโตะ อยู่ที่ประมาณ 45 คนต่อวัน รวมทุกขนาดและช่วงของแต่ละวัน

4.3.2.2 ทูนของชุมชนที่มีอยู่

ทูนของชุมชนในที่นี้จะกล่าวถึง คือ ปัจจัยหลักที่ทำให้ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมและพัฒนาชีวิตให้อยู่รอดได้ในชุมชน ภายใต้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งประกอบด้วย 1) ฐานทรัพยากร 2) องค์ความรู้ 3) ระบบคุณค่า ความเชื่อ และ 4) เครือข่ายทางสังคม

1) ฐานทรัพยากร

ฐานทรัพยากรที่สำคัญของบ้านคาโตะ มี 4 แหล่งสำคัญ คือ ทะเล ชายฝั่ง คลอง และป่าชายเลน ได้แก่

1. ทรัพยากรสัตว์น้ำ

สัตว์น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนคาโตะเพราะเป็นรายได้หลักของชาวบ้าน และสัตว์น้ำที่สามารถทำรายได้ให้แก่คนในชุมชน

ต่างมีสถานภาพต่างกันออกไป สัตว์น้ำที่สามารถพบเห็นและจับได้แต่จำนวนน้อยลงมีเป็นจำนวนมาก เช่น ปลาเกะตัก ปลาจวด ปลาอินทรี ปลาหลังเขียว ปลากระบอก ปลาทูรายแดง ปลากระพงขาว กุ้งแชบ๊วย ปลาหมึก หอยหลอด หอยแครง หอยพิม ปูม้า ปูทะเล และปูม้าแดง เป็นต้น มีสัตว์น้ำพบได้น้อยมากซึ่งกำลังจะหมดไป ได้แก่ ปลาตุ๊กทะเลและปลากระเบน และพบว่าสัตว์น้ำบางชนิดที่เคยหายไปจากพื้นที่ทะเลของชุมชนสามารถพบได้อีกครั้ง เช่น ปลาทูและปลาข้างเหลือง

2. ป่าชายเลน

ป่าชายเลนในเขตพื้นที่บ้านคาโตะลดลงกว่าเมื่อก่อนมาก ปัจจุบันเป็นพื้นที่เหลือจากการถูกน้ำทะเลกัดเซาะ การให้สัมปทาน และการถูกบุกรุกโดยกลุ่มชาวบ้านเพื่อการนำมาใช้ประโยชน์พื้นที่โดยรวมของป่าชายเลนบ้านคาโตะในปัจจุบันมีประมาณ 400 ไร่

ทรัพยากรอื่นๆ ที่สามารถพบได้ที่ชุมชนบ้านคาโตะ ได้แก่ แหล่งหญ้าทะเลซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ แต่พื้นที่ของแหล่งหญ้าทะเลลดลงกว่าเมื่อก่อนอย่างเห็นได้ชัด สาเหตุหลักเกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งและเกิดจากโครงการก่อสร้าง สาหร่ายทะเลยังสามารถพบได้เต็มพื้นที่อ่าว สาหร่ายทะเลในบริเวณหน้าชุมชนบ้านคาโตะมีอยู่เต็มพื้นที่ และนกที่พบว่ามีชนิดและจำนวนมากแต่พบได้ไม่แน่นอน

การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร

ชาวบ้านเชื่อว่า สัตว์น้ำเสื่อมโทรมลงเมื่อมีอวนลากและอวนรุนซึ่งเป็นเรือประมงพาณิชย์เข้ามาในอ่าวปัตตานี ในราว 40 ปีที่ผ่านมาได้ทำลายแหล่งอาหารและแหล่งเลี้ยงตัวอ่อน หน้าดินถูกทำลายและทำลายเครื่องมือประมงของชาวบ้านด้วย จากความเดือดร้อนนี้ ใน 20 ปีต่อมา กำนันแหลมโพธิ์ซึ่งเป็นชาวคาโตะได้ตั้งกลุ่มต่อต้านอวนลากอวนรุน ในครั้งนั้นชาวบ้านรวมตัวกันประมาณ 100 คน บุกรุกเข้าไปเผาและทำลายอวนรุนในอ่าวปัตตานี ทำให้อวนลากอวนรุนออกไปปลาในอ่าวไทย ไปสร้างปัญหาทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ ทำลายสัตว์หน้าดิน และปะการัง ในอ่าวไทยอีก ซึ่งเป็นการจับสัตว์น้ำก่อนที่สัตว์น้ำเหล่านั้นจะอพยพเข้ามาในอ่าว ปัญหาจึงไม่สิ้นสุดลง ชาวบ้านจึงได้รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ได้รับการสนับสนุนจากโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เรียกร้องและต่อรองกับรัฐบาลแต่ไม่เกิดผลทำให้เกิดการประท้วงที่ศาลากลางจังหวัดปัตตานีเมื่อ พ.ศ. 2543 ชาวบ้านต้องการห้ามการเดินเรืออวนลากอวนรุนในอ่าวปัตตานีแต่ไม่ได้รับการแก้ไข นับวันปัญหาก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นจากการถมทะเลเพื่อขยายเขตอุตสาหกรรมรองรับโรงงานเป็นเนื้อที่กว้างถึง 1,000 ไร่ นอกจากนี้ยังถมทะเลบริเวณหน้าสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี ทำให้ปากอ่าวแคบลง น้ำไหลช้าลง อ่าวตื้นเขิน จนต้องมีการขุดลอกร่องน้ำตามมาอีก เป็นพื้นที่ มากถึง 860 ไร่ ทำให้สูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยของหอยแครง ปลาตุ๊กทะเล และอื่นๆ

ในปี พ.ศ. 2500 ความเป็นอยู่ของชาวประมงเปลี่ยนแปลงไปมาก ผู้ชายที่เคยออกเรืออย่าง เดียวเมื่อจับสัตว์น้ำได้น้อยลงแต่รายจ่ายของครอบครัวสูงขึ้นก็ต้องช่วยฝ่ายหญิงทำข้าวเหนียวด้วย และเมื่อถึงเวลาออกเรือก็ขาดแคลนแรงงานเพราะวัยรุ่นไปทำงานในโรงงานหรือไปทำงานใน มาเลเซีย ผู้หญิงจึงต้องออกเรือด้วย เวลาในการหุงหาอาหารบริโภคในครัวเรือนลดลง สัตว์น้ำที่จับ ได้ต้องขายแลกเป็นเงินซื้ออาหารสำเร็จรูปมาบริโภคมากขึ้น หมู่บ้านชาวประมงคาโตะแต่เดิมที่ เป็นสังคมชนบทพึ่งพาธรรมชาติอย่างเดียวกำลังกลายเป็นสังคมเมืองที่พึ่งพาตนเองได้ลดลง ขาด ความอบอุ่นมากขึ้น

2) องค์ความรู้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรสัตว์น้ำ

ความรู้ ความเข้าใจในทรัพยากรประมงของชาวประมงบ้านคาโตะ มีการสังสมภูมิปัญญามา นานมาก มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการประมงที่แสดงออกให้เห็นในความสามารถและความ ซำนาญในการเรียนรู้ธรรมชาติของสัตว์น้ำ สภาพแวดล้อมแหล่งท้องทะเลและการเลือกใช้เครื่องมือ จับสัตว์น้ำที่เหมาะสม เป็นการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ของคน และชุมชนอย่างสอดคล้องและสมดุล กับธรรมชาติ การออกทะเลไปจับปลานั้น มิได้ทำง่ายเพียงแต่ว่าใครมีเรือ มีอุปกรณ์ในการจับปลา แล้วสามารถออกทะเลไปจับปลาได้ทุกคน แต่จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องของ การทำการประมง ที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

(1) องค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสัตว์น้ำ

เรียนรู้ในธรรมชาติของสัตว์น้ำเช่น การอพยพของฝูงปลา การอพยพของปลาชาวบ้านจะ ดูที่ความผิดปกติของสีน้ำทะเลกับตัวปลา การสังเกตความผิดปกติของสีน้ำทะเลนั้นดูได้ง่ายเมื่อมี การออกเรือไปจับปลา ซึ่งจะเห็นสีน้ำเป็นสีดำในบริเวณที่มีฝูงปลา ซึ่งต่างกับบริเวณน้ำทะเลทั่วๆ ไป และในขณะเดียวกันตรงบริเวณที่มีน้ำสีดำนั้นจะมีปลากระโดดเล่นกันอยู่ประมาณ 4 -10 ตัว สลับกันไปในขณะที่อพยพ ซึ่งความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของสัตว์น้ำดังกล่าวนำไปสู่การ เลือกใช้เครื่องมือประมงที่เหมาะสมกับชนิดของสัตว์น้ำและฤดูกาล

แหล่งอาศัยที่สัตว์น้ำชอบ องค์ความรู้ในการเรียนรู้แหล่งอาศัยที่สัตว์น้ำชอบนั้นโดยส่วน ใหญ่แล้วชาวบ้านจะสังเกตจากการออกหาปลาของแต่ละครั้ง ว่าบริเวณไหนที่มีการจับปลาได้มาก ปลา มีความหลากหลายชนิด และจับได้บ่อย แล้วเริ่มไปเรียนรู้ว่าบริเวณนั้นมีองค์ประกอบอะไร บาง เช่น แนวปะการัง สภาพความอุ่น ร้อน ของบริเวณน้ำตรงนั้น แล้วชาวบ้านก็จะเอาไป เปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ถ้าพื้นที่ไหนมีสภาพที่คล้ายๆ กัน ชาวบ้านก็มักจะหาปลาได้เหมือนกัน ลักษณะเด่นของชาวประมงในชุมชนประมงบ้านคาโตะ คนที่ไม่มีเรือจะใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นอย่างมากในการใช้เครื่องมือง่ายๆ ที่มีอยู่ เช่น ฉมวกและแหจับสัตว์น้ำตามตามริมฝั่ง ในอ่าว

และป่าชายเลน เพราะรู้นิสัยตามธรรมชาติของสัตว์น้ำ ใช้วนตาห่างเพื่อจับปลาขนาดใหญ่จำพวก ปลาอินทรี ใช้วนตาถี่จับปลากระดูกและปลาหลังเขียว

การออกทะเลไปจับปลานั้น มันไม่ใช่อยู่ที่ว่าใครมีเรือ มีอุปกรณ์ในการจับปลาแล้วสามารถ ออกทะเลไปจับปลาได้กันทุกคน แต่จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงในเรื่องของ การทำการประมง เรียนรู้ในธรรมชาติของสัตว์น้ำ

(2) กฎและกติกาเกี่ยวกับการทำประมงของชุมชน

การทำประมงมีความเกี่ยวข้องกันทั้งระบบ สังคมในการออกทะเลเพื่อการทำสัตว์น้ำนั้น ต้องมีความเข้าใจพอสมควรที่จะเรียนรู้และเข้าใจถึงสภาพทางสังคม และมารยาททางทะเล ในการ ออกทะเลจับปลาของชาวบ้านจะมีการออกเรือในเวลาที่แตกต่างกัน ใครออกก่อนก็สามารถที่จะวาง อวนได้ก่อน ส่วนคนที่ออกเรือทีหลังก็จะเข้าใจกันโดยไม่ไปวางอวนกันเส้นทางปลา หรือไปวาง อวนที่ทับซ้อนกับอวนของคนอื่น โดยปกติชาวบ้านจะรู้กันว่าการวางอวนตรงไหนเป็นของใคร เพราะปกติชาวบ้านจะอาศัยแหล่งเดิมๆ ในการวางอวนของตนเองในการออกจับสัตว์น้ำด้วยกัน เพื่อมิให้กระทบต่อความรู้สึกที่ไม่ดีต่อชาวประมงคนอื่นๆ ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

3) ระบบคุณค่า ความเชื่อ

ความเชื่อของชุมชนชาวประมงบ้านคาใต้มีพื้นฐานมาจากคำสอนทางศาสนา การเคารพ ส่วนรวมเพื่อเพื่อนมนุษย์ และการใช้ทรัพยากรประมงอย่างยั่งยืน การใช้ทรัพยากรมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างชุมชน

1. ทะเลเป็นของทุกคน

ชาวประมงพื้นบ้านที่นี่ต้องอาศัยทะเล เพราะไม่มีสวน ไม่มีนา คู่กันกับทะเลมานาน การดำรงชีวิตอยู่รอดได้ด้วยสัตว์น้ำที่จับได้จากทะเล และหวังให้มีกินมิใช่ชั่วคราวชั่วหลาน ทะเลหน้า บ้านจึงได้รับการฟื้นฟูให้ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น การฟื้นฟูให้ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ของ ชุมชนบ้านคาใต่นั้น ที่ทำกันอยู่ ก็คือการไม่ไปออกจับสัตว์น้ำในช่วงที่มีการวางไข่ จากสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอ่าวปัตตานี ชาวบ้านรอบอ่าวได้พยายามรวมตัวกันเพื่อสร้างพลังในการต่อสู้และ ปกป้องอ่าวปัตตานีจากการรุกรานของนายทุนต่างถิ่นและโครงการต่างๆ ของรัฐที่ไม่มีความรู้ความ เข้าใจต่อระบบนิเวศอ่าวปัตตานีอย่างเพียงพอ ในปี พ.ศ. 2535 ชาวบ้านจากหมู่บ้านรอบๆ อ่าว ปัตตานีและบริเวณใกล้เคียงได้รวมตัวกันจัดตั้ง กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีขึ้น โดยจัดทำโครงการเชิง อนุรักษ์เป็นโครงการแรกในหมู่บ้านคาใต้ ชื่อโครงการปลูกป่าในหัวใจคน มีชาวบ้านจากบ้าน คาใต้ร่วมกับชาวบ้านตำบลแหลมโพธิ์อีก 3 หมู่บ้าน คือ บ้านตะโละสมิแล บ้านบุศีกำปง สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดปัตตานีและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีต่อมาได้

ขายเครือข่ายออกไปยังอำเภอปะนาระ อำเภอหนองจิก และอำเภอเมือง ในปี พ.ศ. 2537 จนถึงปัจจุบันมีเครือข่ายประมาณ 3,000 คน ใน 13 หมู่บ้าน คือ บ้านคาโตะ บ้านตะโละสมิแล บ้านบูดีกัมปง บ้านปาตานุดี ตำบลแหลมโพธิ์ บ้านตะโละอาโฮอร์ ตำบลตะโละกะโปร์ บ้านเทียรยา ตำบลตาเกาะ อำเภอยะหริ่ง บ้านบางดาวา บ้านปากบางดาวา ตำบลบางดาวา บ้านท่ากำชำ ตำบลท่ากำชำ บ้านโคกม่วง ตำบลคุดยง อำเภอหนองจิก บ้านตันหยงลูโละ บ้านปาตา ตำบลตันหยงลูโละ บ้านบางปลาหมอ ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี

นอกจากนี้กลุ่มอนุรักษ์อ่าวฯ ยังทำงานร่วมกับองค์กรพิทักษ์ลุ่มน้ำสาบุนรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นด้วยวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน มีสมาชิกจำนวน 13 หมู่บ้านในเขตอำเภอสาบุนรี การทำงานของเครือข่ายทั้งหมดมีโครงการวิจัยพืชที่ชุ่มน้ำ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานีเป็นองค์กรที่เลี้ยง

กิจกรรมที่ผ่านมาจากกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี คือ การปลูกป่าชายเลนและป่าสนชุมชน การจัดตั้งป่าชุมชน การปล่อยพันธ์สัตว์น้ำและการอนุรักษ์พันธ์สัตว์น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเล การทำปะการังเทียมเพื่อเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ การสำรวจทรัพยากรชายฝั่ง งานวิจัยของชุมชน งานพัฒนาเด็กและเยาวชน งานรณรงค์เผยแพร่ งานพัฒนาอาชีพของชุมชน งานพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชน งานดูแลปกป้องการละเมิดกฎหมายเรืออวนลากอวนรุน และงานต่อสู้เกี่ยวกับความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ

2. ทุกคนมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน

ทุกคนมีสิทธิในการจับสัตว์น้ำเท่าเทียมกัน สัตว์น้ำเป็นของพระเจ้าและหากมีชาวประมงจากที่อื่นมาทำการประมงที่บ้านคาโตะจะได้ออกตอกันให้รักษาทรัพยากร แล้วกลับไปเป็นตัวอย่างที่บ้านของตนเอง เป็นหลักการคิดเพื่อให้ทุกฝ่ายมีความสุข คือ การอยู่ร่วมกันได้โดยไม่สร้างปัญหาให้คนอื่น ชุมชนไม่ตีค่าทรัพยากรสัตว์น้ำให้เป็นเงินเพียงอย่างเดียวที่ใครมุ่งกอบโกยให้ได้มากที่สุด ต้องช่วยกันดูแลด้วย(หมายถึงใครที่ใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็นหรือใช้ทรัพยากรที่เป็นไปในทางเชิงทำลาย คือการจับสัตว์น้ำในช่วงฤดูวางไข่เป็นต้น)

3. ปลาไม่มีวันหมดไปจากทะเล

วันไหนชาวประมงคนอื่นๆ จับสัตว์น้ำได้มาก คนเองจับได้น้อยหรือไม่ได้เลยก็ยังมีความสุข เพราะยังมีความหวังกับการออกไปจับปลาในวันต่อไป ไม่ก่อให้เกิดการแตกสามัคคี หรือแก่งแย่งแข่งขันกันจับสัตว์น้ำเกินควร ความคิดส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรให้พออยู่พอกินใช้อย่างคุ้มค่าไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

4. ชาวประมงต้องมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง

ชาวประมงที่ออกทำการประมงต้องมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เพราะเมื่อลงเรือไปกลางทะเลแล้วต้องเผชิญกับอุปสรรคมากมายกว่าจะได้เงินมาแต่ละบาทเพื่อเลี้ยงดูคนในครอบครัว หากสุขภาพไม่แข็งแรงขึ้นมา เกิดการขาดรายได้มาจนเจือในครอบครัว ดังนั้นลูกหลานที่จะสืบทอด

ความเป็นชาวประมงในอนาคต จะต้องมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง (การดูแลสุขภาพของชาวบ้านที่สำคัญก็คือการพักผ่อนให้เพียงพอ เนื่องจากการใช้เวลาในการออกจับสัตว์น้ำนั้นเป็นการใช้เวลาบางช่วงเวลา ไม่ใช่ทั้งวัน ชาวบ้านจึงมีเวลาในการพักผ่อนที่เพียงพอ และหมั่นไปหาสาธารณสุขที่มีอยู่ในพื้นที่)

4) เครือข่ายทางสังคม

ภายในชุมชน การสร้างองค์กรชุมชนของตนเองของชุมชนบ้านคาโตะ เริ่มก่อตัวขึ้นจากสถาบันครอบครัวที่แข็งแรง การซึมซับภายในครอบครัว ถ่ายทอดสู่ญาติพี่น้อง ต่อมาก็เป็นเพื่อนฝูง และกลายเป็นกลุ่มและชุมชนที่เข้มแข็งในที่สุด และการสร้างองค์กรให้เข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรของชุมชนในรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ เช่น การศึกษาวิจัยร่วมกับนักวิชาการ กิจกรรมการรณรงค์เผยแพร่ด้านต่างๆ เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกัน และเรียนรู้การทำงานร่วมกัน และเกิดความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในการร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชนบ้านคาโตะเอง อีกทั้งเป็นการพัฒนาศักยภาพการทำงานของกลุ่มแกนนำชุมชน หรือองค์กรชาวบ้านให้มีความเข้มแข็งขึ้น เพื่อให้ชุมชนมีสิทธิและอำนาจในการแก้ปัญหาของตนเองได้ และขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างฐานชุมชนให้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีรวมกลุ่มสร้างพลังในการต่อสู้และปกป้องอ่าวปัตตานีจากการรุกรานของนายทุนต่างถิ่นและโครงการต่างๆของรัฐที่ขาดความรู้เพียงพอในการดำเนินงาน ในปี พ.ศ. 2535 มีการทำโครงการพัฒนาเชิงอนุรักษ์เป็นโครงการแรกที่บ้านคาโตะชื่อโครงการปลูกป่าในหัวใจคน เริ่มปลูกต้นไม้ 4,000 ต้น มีสำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดปัตตานีและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เข้าร่วมโครงการด้วยในปัจจุบันเครือข่ายได้ขยายมากขึ้นกว่า 3,000 คน ในพื้นที่ อำเภอปะนาเระ อำเภอหนองจิก และอำเภอยะหริ่ง มีกิจกรรมปลูกป่าชายเลนและป่าสนชุมชน การจัดตั้งป่าชุมชน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเล การทำปะการังเทียมเพื่อเป็นแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล การสำรวจทรัพยากรชายฝั่ง งานวิจัยชุมชน งานพัฒนาเด็กและเยาวชน งานรณรงค์เผยแพร่ งานพัฒนาอาชีพของชุมชน งานพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน งานดูแลปกป้องการละเมิดกฎหมายเรืออวนลากอวนรุน และงานต่อสู้ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งภายในเครือข่ายและพื้นที่อื่นๆ

ทางราชการ ได้มีประกาศป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนยะหริ่ง แปลง 3 เมื่อ พ.ศ. 2536 ปัจจุบันบ้านคาโตะเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับอาชีพหลักของชุมชนคือการทำประมงพื้นบ้าน ต้องการป่าชายเลนเป็นแหล่งสืบพันธุ์และขยายพันธุ์สัตว์น้ำ รักษาสมดุลธรรมชาติสิ่งแวดล้อมชายฝั่งทะเล

นอกจากนี้กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ยังได้ทำงานร่วมกับองค์กรพิทักษ์ลุ่มน้ำสาบบุรี ซึ่งมีโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีให้การดูแลโครงการ

กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านในคาโต๊ะมี ๒ กลุ่มคือ กลุ่มพัฒนาอาชีพการทำข้าวเกรียบ และกลุ่มแม่บ้านฝึกอาชีพต่างๆ เช่น ทำขนม และตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น

กลุ่มทำข้าวเกรียบ เมื่อ 15 ปีที่แล้ว(ปี พ.ศ. 2535) มีคนที่ทำข้าวเกรียบในชุมชนแค่ 15 ครัวเรือน แต่ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2550) ข้าวเกรียบปลาเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านคาโต๊ะมีสมาชิกที่ทำข้าวเกรียบขายในชุมชนบ้านคาโต๊ะอยู่ประมาณ 82 ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพนี้ มีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว เฉลี่ยราว 5,000 - 30,000 บาทต่อเดือน ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มเป็นแม่บ้านเกษตรกรทำข้าวเกรียบมีสมาชิกประมาณ 35 คน และเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านคาโต๊ะ ข้าวเกรียบปลาบ้านคาโต๊ะได้รับเลือกเป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลแหลมโพธิ์ และได้รับรางวัลอาหารดีเมืองตานีประจำปี 2544

วัตถุดิบ คือ ปลา แป้งมัน น้ำตาล เกลือ ผงโกปี (ใส่เฉพาะข้าวเกรียบธรรมดา) ไข่ ผงชูรส แป้งสาธู (ใส่เฉพาะข้าวเกรียบเกรด C - A แล้วแต่ราคา) ปลาจะรับมาจากแปปลาจังหวัดปัตตานี นอกนั้นวัตถุดิบอื่นก็จะซื้อจากร้านค้าต่างๆ ไป โดยส่วนผสมอื่นๆ จะใช้ในปริมาณดังนี้ ปลา 1 กระบะ (40 กิโลกรัม) แป้ง 40 กิโลกรัม เกลือ 1 - 1 ครั้ง น้ำตาล 2 กิโลกรัม ไข่เปิด 4 ฟอง การใช้แรงงาน อย่างต่ำ 2 คน คือ นวดส่วนผสมให้เข้าอย่างน้อยใช้ 1 คน ทำเป็นก้อนกลมๆ ก่อนแล้วค่อยมาทำเป็นแท่งยาวๆ เพื่อไปต้มให้สุก 1 คน แต่ในลักษณะนี้จะทำให้เหนื่อยง่าย เพราะมีหลายขั้นตอน ที่กล่าวมามันเป็นแค่การผสมวัตถุดิบทั้งหมดแล้วทำให้สุก แต่ถ้าเป็นไปได้อีกประมาณ 3 - 4 คน ส่วนหน้าที่ว่าใครทำอะไรนั้นแล้วแต่ความถนัดของแต่ละบุคคล

ซึ่งมีระดับของผลผลิต ดังนี้

เกรด เอ	รสชาติดี	ราคา	60	บาทต่อกิโลกรัม
เกรด บี	รสชาติปานกลางราคา		50	บาทต่อกิโลกรัม
เกรด ซี	รสชาติพอใช้	ราคา	40	บาทต่อกิโลกรัม
เกรด ดี	ธรรมดา	ราคา	28-30	บาทต่อกิโลกรัม

ด้านความรู้ที่ได้จากการทำข้าวเกรียบของชาวบ้าน ไม่ได้มาจากตำหรับเล่มไหน แต่มาจากการลองผิดลองถูก เพราะนับตั้งสมัยอดีต รุ่นปู่ย่า ตายาย นั้นต้องยอมรับว่าทรัพยากรในทะเลสมบูรณ์มากและมีเยอะมาก ไม่ว่าจะกุ้ง หอย ปู ปลา และปลาก็มีหลายชนิด หลายประเภทที่สามารถกินได้หมด เนื่องจากว่าคนออกเรือไปหาปลา แล้วได้ในปริมาณที่มากทำให้คนที่ เป็นแม่บ้านในแต่ละครัวเรือนนำเนื้อปลามาตำ บดให้ละเอียดแล้วปั้นเป็นก้อนๆ ทำเป็นกับข้าว เช่น พริกหยวกสอดไส้ปลา ทำเป็นลูกชิ้นบ้าง พอนานๆ ชาวบ้านก็เลยเอาแป้งสาธูมาผสมกลายเป็นลูกชิ้นอีกชนิดหนึ่ง เอา

ไปทอดขาย ทำแบบนี้มาหลายปี หลายสมัย ในระหว่างนั้นก็มีการประยุกต์และพัฒนาจนมาเป็นข้าวเกรียบปลาในปัจจุบัน และเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่คนส่วนใหญ่รู้จักและทำเป็นอาชีพหลัก

สำหรับคนรุ่นใหม่ที่ได้รับความรู้เรื่องการทำข้าวเกรียบจากการบอกปากต่อปาก หรือบางคนอาศัยการเป็นลูกจ้างเขามาก่อน ส่วนรสชาติของแต่ละครัวเรือนนั้นก็แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า

ข้าวเกรียบปลามีขั้นตอนการผลิต ดังนี้ 1) เตรียมปลาโดยการตัดหัว 2) บดหรือนวดกับแป้งมัน 3) กลิ้งแป้งที่นวดแล้วให้เป็นท่อนยาว 4) นำไปต้ม 5) นำไปตากแดด 6) หั่นเป็นชิ้นๆ 7) ตากให้แห้ง และ 8) บรรจุในบรรจุภัณฑ์

โดยผลผลิตที่ได้มีดังนี้

ข้าวเกรียบ เกรด เอ - ซี ปลา 1 กระบะ ผลิตได้ 25 - 28 กิโลกรัม

ข้างเกรียบธรรมดา ปลา 1 กระบะ ผลิตได้ 60 - 70 กิโลกรัม
(ขึ้นอยู่กับชนิดของปลาด้วย)

รายได้

เกรด เอ ประมาณ 1,500 บาทต่อปลา 1 กระบะ

เกรด บี ประมาณ 1,350 บาทต่อปลา 1 กระบะ

เกรด ซี ประมาณ 1,120 บาทต่อปลา 1 กระบะ

ธรรมดา ประมาณ 1,800 - 1,960 บาทต่อปลา 1 กระบะ

ส่วนของตลาดนั้น ส่วนใหญ่จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงที่ แต่เนื่องจากเหตุการณ์ปัจจุบัน ผู้ประกอบการต้องต้องเป็นฝ่ายไปส่งเอง

ภายนอกชุมชน มีหน่วยราชการ เช่น เกษตรอำเภอ อบจ. สถาบันการศึกษา (มอ.) และสื่อมวลชน เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สนับสนุนและช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การเข้าร่วมทำกิจกรรม การสนับสนุนงบประมาณ การให้คำแนะนำปรึกษาหารือตลอดจนการวางแผนงานกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านในชุมชน เป็นเครือข่ายพันธมิตรที่สามารถร่วมงานกันได้

ในระยะหลังๆ สถานการณ์ปัญหาของชาวประมงพื้นบ้านของชุมชนบ้านคาใต้มีความรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดวิกฤติปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง และปัญหาทรัพยากรอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาอวนรุน อวนลากและเรือปั่นไฟปลากะตัก ทำให้กระแสสังคมหันมาให้ความสนใจในประเด็นความยั่งยืนของทรัพยากรชายฝั่งและทรัพยากรประมงกันมากขึ้น

เครือข่ายพันธมิตรเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทในรูปแบบของการร่วมเรียนรู้ปัญหา ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย หรือร่วมปฏิบัติการในแผนกิจกรรมต่างๆ ในทิศทางเป้าหมายที่สอดคล้องกัน คือการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และชาวประมงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในระยะยาว

การศึกษาวิจัยร่วมกับนักวิชาการ

มีทีมนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เข้ามาทำการวิจัยร่วมกับชาวบ้านบ้านคาโตะในเรื่องของการเลี้ยงปูดำในอ่าวเมื่อ 2-4 ปีที่แล้ว ชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ผลไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (เรื่องการเลี้ยงปูที่เป็นกลุ่ม เพราะเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวคนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ร่วมโครงการที่มากับเกี่ยวส่วนมาก และเก็บเกี่ยวถี่เกินไป จึงทำให้กลุ่มคนที่ร่วมโครงการก็ความน้อยใจและในที่สุดก็ไม่มีคนดูแล) สาเหตุเนื่องจากการทำงานที่ใช้คนจำนวนมากเกิดปัญหาทางด้านความคิดที่แตกต่างกัน

กิจกรรมการรณรงค์เผยแพร่ด้านต่างๆ

กิจกรรมการรณรงค์เผยแพร่ด้านการทำการประมงในพื้นที่ชุมชนบ้านคาโตะมีขึ้นในวันศุกร์โดยทีมงานจากคณะกรรมการมัสยิดเป็นกำลังหลักในการเผยแพร่ข้อมูลให้กับชาวบ้านเพื่อเป็นเครือข่ายพันธมิตร ที่ได้เข้ามาฝึกอบรมในรูปแบบของการร่วมเรียนรู้ปัญหา ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย หรือร่วมปฏิบัติการในแผนกิจกรรมต่างๆ มีทิศทางเป้าหมายที่สอดคล้องเหมือนกันคือการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และชาวประมงบ้านคาโตะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในระยะยาวต่อการดูแลทรัพยากรทางทะเลซึ่งเป็นสมบัติร่วมที่พระเจ้าประทานมาเพื่อการใช้งานอย่างคุ้มค่าและพอเพียง

กิจกรรมบรรยายธรรมในทุกๆ วันศุกร์ที่เป็นวันของชาวประมงส่วนใหญ่จะหยุดออกทะเลกัน และทุกคนได้ร่วมละหมาดวันศุกร์ร่วมกัน จึงเอาประเด็นด้านการประมงมาเผยแพร่และรณรงค์ให้ชาวประมงเห็นคุณค่าของการดูแลทรัพยากรเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกันของชุมชนบ้านคาโตะ

สถาบันการศึกษา

มีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี เกษตรอำเภอเข้ามาส่งเสริมในเรื่องขององค์ความรู้ พัฒนา กระบวนการผลิต (การผลิตข้าวเกรียบที่ถูกสุขลักษณะอนามัยตลอดจนการบรรจุภัณฑ์ที่มาตรฐานที่ทำให้สังคมทั่วไปยอมรับ) จนทำให้ชุมชนได้ยกระดับการพัฒนาสินค้าสู่ท้องตลาดที่หลากหลายและแปลกใหม่ทันสมัยทันต่อสภาพปัจจุบัน เช่น ข้าวเกรียบสาหร่าย

เกษตรอำเภอและองค์การบริหารส่วนจังหวัด

เกษตรอำเภอช่วยประชาสัมพันธ์และขยายตลาดให้กับชุมชนในการจำหน่ายข้าวเกรียบปลา และจัดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนที่ประกอบการข้าวเกรียบปลาจนทำให้ชุมชนสามารถผลิตข้าวเกรียบปลาได้เต็มกำลัง และองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้จัดสรรงบประมาณในการสร้างโรงเรือนของกลุ่มสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นศูนย์รวมของการทำข้าวเกรียบปลาจำนวน 1 หลัง

4.3.2.3 ภัยคุกคาม

แรงกดดันและปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิด ค่านิยม โดยเฉพาะความรู้รัก คุณค่าของอาชีพประมง และผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทำการประมงในพื้นที่อื่นๆ หรือ ไปทำอาชีพอื่น ภัยคุกคาม ปัญหาความต้องการ แรงกดดันต่อทรัพยากร เกิดจาก 2 แหล่งปัจจัยใหญ่ๆ คือ

1) ปัจจัยภายนอกชุมชน

เมื่อก่อนในยามที่ชาวประมงออกไปจับสัตว์น้ำในอ่าวมีสาหร่ายจำนวนมากพันใบพัดเรือ แต่ตอนนี้เสื่อมโทรมลงมาก แหล่งประมงของชุมชนบ้านคาโตะเดิมที่เคยเป็นพื้นที่เอื้อต่อการทำการประมงกำลังประสบกับปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำที่ตกเป็นเป้าหมายในเชิงพาณิชย์และเป็นผลพวงจากนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมส่งออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดลงของที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำจากการรุกรานพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว

ทั้งป่าชายเลน หญ้าทะเล ปะการังธรรมชาติ และพันธุ์สัตว์น้ำ มีสภาพเสื่อมโทรม จากการพัฒนาในเชิงพาณิชย์ นอกจากนี้การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมตามแนวชายฝั่งของเมืองปัตตานี โรงงาน น้ำเสียจากโรงงานต่างๆ รวมทั้งน้ำเสียจากเขตเมืองปัตตานี และแหล่งท่องเที่ยวที่มีอัตราสูงขึ้น และได้มีส่วนในการทำลายทรัพยากรชายฝั่งให้มีสภาพเสื่อมโทรมลงเรื่อยๆ ผนวกกับการดำเนินธุรกิจฟาร์มเลี้ยงกุ้ง เพื่อส่งออกโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการใช้สารเคมีที่กลายเป็นสารตกค้างทำลายสิ่งมีชีวิตในทะเล

2) ปัจจัยภายในชุมชน

ประชากรเพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงขึ้น ความต้องการปริมาณสัตว์น้ำเพื่อบริโภคและจำหน่ายมากขึ้นกว่าเดิมจนอัตราการจับสัตว์น้ำมากเกินไปจนเกินกว่ากำลังผลิตของสัตว์น้ำ

4.3.2.4 กิจกรรมชุมชน

กิจกรรมชุมชนในแต่ละกิจกรรมของชุมชนส่วนใหญ่เกิดขึ้น และเป็นไปเพื่อหาทางออกทางเลือก ทางรอด ให้กับชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่ของบ้านคาโตะ ได้แก่

1) การหาทางออกของชุมชนเพื่ออาชีพประมงโดยตรง

ชุมชนร่วมกันปลูกป่าชายเลนเพื่อให้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของลูกพันธุ์สัตว์น้ำพร้อมทั้งผลักดันเชิงนโยบายด้วยการทำงานร่วมกันอย่างเป็นเครือข่ายในระดับต่างๆ สร้างเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สื่อข่าวเรื่องราวต่อสาธารณชน ยื่นข้อเสนอผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดี รัฐมนตรี และผู้นำระดับสูงของประเทศ ให้ช้อกกฎหมายให้อ่าวปัตตานีและบริเวณชายฝั่งของจังหวัดปัตตานี ไม่มีอวนลากและอวนรุน ตลอดจนกีดกันโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งที่มีผลกระทบต่อชุมชนและทรัพยากรชายฝั่งโดยเร่งด่วน เช่น การถมทะเลเพื่อจัดสร้างเป็นเขตอุตสาหกรรม

2) การสร้างกิจกรรมทางเลือก

เพื่อหนุนเสริมให้ชุมชนประมงมีชีวิตรอด ได้แก่ การทำข้าวเกรียบ การเลี้ยงปลาคุกในบ่อ ดิน และการเลี้ยงปลากระพงขาวในกระชัง

การประกอบอาชีพทำการประมงของคนในชุมชนบ้านคาโตะมีประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลืออีก 20 เปอร์เซ็นต์ ประกอบอาชีพทำข้าวเกรียบ เลี้ยงปลาคุกในบ่อ ปลากระพง ทำร้านน้ำชา ขายอาหาร เป็นช่างทำเรือ ช่างวาดลายเรือ ช่างก่อสร้าง รับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ไปรับจ้างในประเทศมาเลเซีย รับราชการ ช่างแกะสลักไม้ รับจ้างคุมมะพร้าว รับจ้างเก็บมะพร้าว โดยใช้ลิง และเก็บสาหร่าย ตลอดจนทำการค้าขายเป็นร้านขนาดเล็กในชุมชน และเป็นลูกจ้างประจำของบริษัท ห้างร้านในตัวเมืองจังหวัดปัตตานี ร้านค้าในหมู่บ้านมีหลายประเภท เช่น ร้านรับซื้อสัตว์น้ำ ร้านขายข้าว ร้านขายกาแฟ และร้านขายของชำ ความรู้ที่สำคัญ ดังนี้

การทำข้าวเกรียบปลา

วัฒนธรรมเดิมของชุมชนคาโตะนั้นผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านและเลี้ยงลูกเท่านั้น เมื่อค่าครองชีพในปัจจุบันสูงขึ้น ผู้หญิงจึงเริ่มทำงานเพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัว ด้วยการทำข้าวเกรียบหารายได้เสริม ซึ่งเมื่อประมาณ 15 ปีก่อนมีทำกันประมาณ 10 ครัวเรือน ปัจจุบันมีการซื้อขายกันมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นธุรกิจอาหารแห่งที่สำคัญของชุมชน การส่งผลผลิตออกไปขายนอกหมู่บ้านทำให้คนทั่วไปรู้จักในนามข้าวเกรียบบ้านคาโตะ แม้จะผลิตในชุมชนประมงแต่นำวัตถุดิบซึ่งเป็นปลาจากแพปลาในตัวเมืองปัตตานีมาทำข้าวเกรียบ เพราะปลาที่คาโตะมีน้อยและสดขายได้ราคาดี ปลาที่จับได้ก็ขายให้พ่อค้าคนกลางจนหมดแล้วเอาเงินที่ได้ไปซื้อปลาที่ราคาถูกกว่ามาทำข้าวเกรียบให้ได้กำไรมากขึ้น

ระยะเวลาผ่านไปเกือบ 15 ปี โรงงานผลิตข้าวเกรียบเล็กๆ ในชุมชนประมงบ้านคาโตะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมีประมาณ 30 ครัวเรือน มีชื่อการผลิตเป็นของแต่ละคน รสชาติแตกต่างกัน เช่น ข้าวเกรียบปลาหู ข้าวเกรียบ ปลาอินทรี ข้าวเกรียบปลารสต้มยำ เป็นต้น แต่ทุกโรงงานที่ผลิตปรึกษากันตลอดเวลา พัฒนาคูณภาพให้ดีขึ้นจนกระทั่งข้าวเกรียบปลาบ้านคาโตะเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศ และได้รับรางวัลอาหารดีเมืองตานี ประจำปี 2544

มีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เกษตรอำเภอก็ให้การส่งเสริมความรู้ พัฒนาระบบการผลิต ช่วยเหลือเรื่องงบประมาณในการสร้างโรงเรือน ช่วยประชาสัมพันธ์และขยายตลาด ยกกระตือรือร้นค้าพัฒนาให้หลากหลายและแปลกใหม่ทันต่อสภาพปัจจุบันจนเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีบางครอบครัวเลิกอาชีพประมงมาทำข้าวเกรียบปลาเป็นอาชีพหลัก

องค์ความรู้ของชาวบ้านบ้านคาโตะในการทำข้าวเกรียบ การทำข้าวเกรียบปลา แปรรูปมาจากขนนชนิดหนึ่งคือ จอลัน ไม่มีชื่อภาษาไทยเพราะเป็นขนนของชาวมลายู มีวิธีทำคือ นำเอาปลาแป็ง น้ำตาล เกลือ มาผสมกันแล้วนวดเสร็จแล้วนำไปทอด แต่จอลันจะเก็บไว้ได้ไม่นาน จึงมีการ

ปรับปรุงการทำจอดันจากการทอดมาเป็น การต้ม เรียกว่า “หัวข้าวเกรียบ” แต่หัวข้าวเกรียบจะเก็บได้ไม่นานเช่นกันเพราะจะขึ้นรา จึงนำหัวข้าวเกรียบหั่นเป็นชิ้นแล้วไปตากแห้งเป็นข้าวเกรียบปลาในปัจจุบัน การทำข้าวเกรียบปลาในอดีตเป็นสิ่งที่ยากลำบากเพราะไม่มีอุปกรณ์ช่วย ทุกอย่างทำด้วยมือ จึงต้องใช้ความอดทนสูง มีขั้นตอนในการทำหลายอย่าง เริ่มจากการเตรียมสถานที่ซึ่งใช้ใต้ถุนบ้าน เตรียมเครื่องมือในการทำ เช่น มีดหั่น กะละมัง เต่า ไม้พิน จะใช้เวลา 3-4 วัน และเมื่อก่อนจะมีการรับจ้างหั่นข้าวเกรียบในราคาแข่งละ 10 บาท แต่ปัจจุบันการทำข้าวเกรียบปลาใช้เครื่องนวดแปรง เครื่องหั่นข้าวเกรียบ ขั้นตอนการทำจึงทำง่ายขึ้น ใช้เวลาไม่นาน และมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกทำให้เกิดการคล่องตัวในการติดต่อซื้อขาย

การเลี้ยงปลาดุก

เป็นอีกหนึ่งอาชีพเสริมของครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง พื้นที่สวนมะพร้าวก็สามารถขุดบ่อเลี้ยงปลาดุกได้ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานประมงอำเภอและสำนักงานประมงจังหวัด เป็นผู้คอยสนับสนุนให้ความรู้และพันธุ์ปลา ชาวบ้านจะใช้เวลาว่างจากการออกทะเลมาเลี้ยงปลาดุกซึ่งไม่กระทบต่อการออกจับสัตว์น้ำ ในส่วนของตลาดมีหน่วยงานด้านการเกษตรคอยติดต่อหาตลาดให้ และบางครัวเรือนสามารถหาตลาดได้เอง

การเลี้ยงปลากระพงขาว

การเลี้ยงปลากระพงขาวของชุมชนบ้านคาโตะ มีประมาณ 20 ครัวเรือน โดยจะเลี้ยงกันในกระชัง ขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 6 เมตร บริเวณในคลองและชายฝั่งรอบอ่าว ลูกพันธุ์ที่ใช้เลี้ยงปลากระพงขาวนั้นจะใช้ปลาที่ได้จากการออกไปทำการประมง โดยเลือกปลากระพงขาวที่รอดตายไปปล่อยในกระชัง ส่วนปลาที่ตายก็นำไปขาย ปลาที่ชาวบ้านเลี้ยงในกระชังนั้นจะมีขนาดที่แตกต่างกันมาก เชื้อที่เป็นอาหารปลากระพงขาวก็เป็นปลาที่จับได้ วิธีการเลี้ยงปลากระพงขาวในลักษณะนี้ของชาวบ้านถือเป็นการออมทรัพย์ เมื่อวันไหนที่ออกทะเลจับปลาไม่ได้ก็จะเลือกเอาปลาที่เลี้ยงไว้ในกระชังไปขาย

กิจกรรมกองทุนแพะ

เริ่มจากผู้ประสงค์จะทำบุญด้วยแพะไม่สามารถทำได้เพราะแพะมีราคาแพง ประมาณ 1,500 - 3,500 บาท กรรมการมัสยิดจะจัดเตรียมแพะส่วนหนึ่งเพื่อรองรับผู้ที่จะมาทำบุญได้ซื้อในราคาที่สามารถจ่ายได้ เงินที่ได้จากการขายเข้าเป็นกองทุนแพะแก่มัสยิด เพื่อประโยชน์ในกิจกรรมทางศาสนาของชุมชน ในราคาตัวละประมาณ 300 บาท การขายแพะในราคาตัวละ 300 บาทนั้นขายให้กับบุคคลที่จะมาทำบุญ โดยซื้อแพะทำบุญให้กับมัสยิด เมื่อมัสยิดได้รับแพะแล้วทางมัสยิดก็มีสิทธิที่จะขายต่อ ส่วนเงินที่ได้ก็จะไปทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ของชุมชนต่อไป แต่ถ้ามีบุคคลมาซื้อแพะเพื่อไปบริโภคหรือไปขายต่อ นั้นทางมัสยิดจะขายซึ่งเป็นกิโลกรัม ในราคา กิโลกรัมละ 110 บาท เริ่มกิจกรรมนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน แพะที่ซื้อไปเพื่อการปล่อยเป็นการสะเดาะ

เกราะ หรือปล่อยตามที่ได้บนบานไว้ เป็นแพะของมัสยิดมีไม่น้อยกว่า 100 ตัว หากผู้ใดซื้อเพื่อครอบครองจะขายในราคา กิโลกรัมละ 110 บาท

กิจกรรมกองทุนชะกาดพิตเราะฮ์

เป็นการบริจาคทานตามภาคบังคับของศาสนา ที่ทุกคนซึ่งไม่เป็นทาสใครและมีชีวิตก่อนพระอาทิตย์ตกวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอนจะต้องจ่ายชะกาดคนละประมาณ 25-35 บาท

ช่างทำเรือและวาดลายเรือ

วัสดุทำเรือคือ ไม้ตะเคียนและไม้สัก นิยมไม้ตะเคียนมากกว่าเพราะทนน้ำได้ดี ค่าจ้างในการต่อเรือลำเล็กยาวประมาณ 5 - 7 เมตร กว้าง 1.5 เมตร ราคา 10,000 - 12,000 บาท ใช้เวลาทำประมาณ 1 เดือน ถ้าเป็นลำใหญ่ขนาดความยาว 7 เมตร กว้าง 2 เมตร ใช้เวลาทำ 2 เดือน ราคา 20,000 - 25,000 บาท ถ้าหากเป็นเรือลำใหญ่กว่านี้ที่ใช้ค่าวัสดุประมาณ 50,000 - 100,000 บาท จะคิดค่าแรง 30,000 - 40,000 บาท

การวาดลายเรือเรือลำเล็กใช้เวลาประมาณ 7 วัน คิดค่าจ้าง 2,500 - 3,000 บาท ส่วนเรือลำใหญ่ ใช้เวลาวาดประมาณ 15 วัน คิดค่าจ้าง 4,000 - 6,000 บาท คาดกันว่าต้นกำเนิดของการวาดลายเรือจากอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

Prince of Songkla University
Pattani Campus

4.3.3 ชุมชนบ้านทอน

4.3.3.1 บริบทและการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่

พื้นที่ชุมชนบ้านทอนที่กล่าวถึงในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 หมู่บ้านตามการแบ่งเขตการปกครอง ซึ่งได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านทอน หมู่ที่ 10 บ้านทอนฮิลล์ หมู่ที่ 11 บ้านทอนอามาน และหมู่ที่ 12 บ้านทอนนาอิม (ภาพที่ 6)

อาณาเขต

ทิศเหนือ จด อ่าวไทย

ทิศใต้ จด บ้านยูแคทวอ ม. 4 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

ทิศตะวันออก จด อ่าวไทย

ทิศตะวันตก จด เขตอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

สภาพพื้นที่และชุมชนทั่วไป

สภาพพื้นที่โดยส่วนใหญ่ติดกับชายฝั่งทะเล ประกอบด้วยพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าพรุสาธูป่าพรุกระจูด ทุ่งหญ้า และมะพร้าว

การตั้งบ้านเรือนจะอยู่เป็นกระจุก บริเวณติดชายฝั่งทะเล ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวทำด้วยไม้หรืออิฐรูปทรงตามแบบสมัยใหม่ บ้านที่เป็นแบบดั้งเดิมของมุสลิมในภาคใต้มีเหลืออยู่เป็นส่วนน้อย

ลักษณะครอบครัวเป็นครัวเรือนเดี่ยวและขยาย ประมาณ 2 ครอบครัว/ครัวเรือน มีประชากร ทั้งหมด 1,392 ครัวเรือน 5,623 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยรุ่น-ผู้ใหญ่ อายุ 20-59 ปี 3,273 คน วัยเด็ก อายุ 1-19 ปี 2,167 คน วัยชรา อายุ 60-85 ปี 495 คน

ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม การศึกษามีตั้งแต่ระดับชั้นชั้นประถมถึงปริญญาโท ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในระดับชั้นประถม

สถานที่สำคัญในวิถีชีวิตชุมชนซึ่งอยู่ทั้งที่ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ โรงเรียนประถม 1 แห่ง สถานีนอนามัย 1 แห่ง มัสยิด 2 แห่ง บาลาเซาะ 10 แห่ง คาติกา 3 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง

การทำประมงของชุมชนบ้านทอน

พัฒนาการของเครื่องมือประมง

ย้อนกลับไปถึงปี พ.ศ. 2510 ชาวประมงยังใช้เครื่องมือประมงหลักในการทำประมง คือ เบ็ดและอวน ในสัดส่วนเท่าๆกัน การพัฒนาในอดีต คือให้มีเบ็ดและอวนที่จำเพาะกับชนิดของสัตว์น้ำมากขึ้น จนถึงปัจจุบัน มีเครื่องมือประมงประเภทอวน ถึง 8 ชนิด ซึ่งไม่แตกต่างจากในอดีต ส่วนที่แตกต่างกัน คือ 1) วัสดุที่ใช้ทำอวน คือเปลี่ยนจากด้าย เป็นไนลอนและเอ็น 2) การผลิต เปลี่ยนจากเย็บเองเป็นซื้อจากภายนอก ส่วนเบ็ดนั้นมีการใช้น้อยลงมากจนเกือบจะเลิกใช้ เนื่องจากมีสัตว์น้ำลดลงมาก ทำให้จับยากขึ้นด้วยเครื่องมือดังกล่าว

สถานการณ์การประมงสู่สถานการณ์ทางสังคม

จำนวนชาวประมง โดยพิจารณาจากจำนวนเรือ ลดลงจากเมื่อ 10 ปีที่แล้ว เหลือประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ ปัจจุบันมีเรือประมงประมาณ 90 ลำ เรือที่ใช้มีลักษณะแตกต่างกัน ตามรูปร่างและวัสดุที่ใช้ทำ มี 7 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ เรือท้ายตัด 37 ลำ เรือท้ายตัดเล็ก 23 ลำ เรือยกกอง 9 ลำ เรือยกและเล็ก 11 ลำ เรือยกและ 2 ลำ เรือไฟเบอร์ 5 ลำ เรือเสา 3 ลำ

จากทั้งหมด 90 ลำ เป็นเรือติดเครื่องยนต์ 80 ลำ เรือพาย 10 ลำ และที่ยังใช้ทำการประมงอยู่เป็นประจำมีจำนวน 60 ลำ ที่เหลือ 10 ลำ ใช้ทำการประมงเป็นครั้งคราวเฉพาะช่วงที่มีสัตว์น้ำปริมาณมาก ส่วนอีก 20 ลำ ได้จอดทิ้งไว้ที่ชายหาดถาวร เนื่องจากเจ้าของไปประกอบอาชีพอื่นแทนเครื่องมือประมง

ตารางที่ 19 ขนาดของเรือและเครื่องยนต์ที่พบในชุมชนบ้านทอน

เครื่องยนต์	ขนาด (แรงม้า)	ความยาวเรือ (ศอก)
ฮอนด้า	5.5	9
	8	11
	11 และ 12	12-14
ยันม่า	4 และ 5	12-14

หมายเหตุ ความยาววัดจากกระดูกงู

ตารางที่ 20 ประเภทเครื่องมือประมงที่นิยมใช้ในบ้านทอนมีทั้งหมด 3 ประเภท 12 ชนิด

ชนิดเครื่องมือ	ปริมาณการใช้
1. อวนจมกึ่ง	มีทุกลำ
2. อวนปลาหลังเขียว, อวนล้อมปลาทุและอวนลอยปลาทุ	มีทุกลำ, 25 และ 10 เปอร์เซ็นต์
3. อวนล้อมปลาตะกัก	10 เปอร์เซ็นต์
4. อวนลอยปลาทุเรา	10 เปอร์เซ็นต์
5. อวนล้อมปลาจวด	10 เปอร์เซ็นต์
6. อวนล้อมปลากระบอก	10 เปอร์เซ็นต์
7. อวนลอย/ล้อมปลาทราย	10 เปอร์เซ็นต์
8. อวนจมปู	10 เปอร์เซ็นต์
9. ลอบหมึก	30 เปอร์เซ็นต์
10. เบ็ด(ตกปลา)	10 เปอร์เซ็นต์
11. เบ็ด(ตกหมึก)	10 เปอร์เซ็นต์
12. ปี่โต (ลอบ)	5 เปอร์เซ็นต์

การเปลี่ยนแปลงของเครื่องมือประมง

ประเภทเครื่องมือที่หายไป ได้แก่ อวนปลาหลังเขียว (ค่าย) อวนล้อมปลาทุ (ค่าย) อวนทับตลิ่ง อวนล้อมติด อวนช้อน เมื่อประมาณ 15-20 ปี สำหรับอวนปลาหลังเขียว (ค่าย) อวนล้อมปลาทุ (ค่าย) เนื่องจาก มีการพัฒนาวัสดุที่ทนกว่า ในส่วนของอวนทับตลิ่ง อวนล้อมติด อวนช้อน เนื่องจากลักษณะการเป็นอยู่ของปลาเปลี่ยนไป คือ ไม่ได้อยู่เป็นฝูง การจับด้วยเครื่องมือดังกล่าวจึงไม่มีความเหมาะสม

ประเภทเครื่องมือที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ อวนลอยปลาทุ (เอ็น) เมื่อประมาณ 15 ปี ส่วนปีโตปู ปีโตกุ้ง เมื่อประมาณ 5-8 ปี เนื่องจากการเห็นตัวอย่างจากที่อื่น

ลักษณะและช่วงเวลาในการทำประมง

ลักษณะการทำประมงของชุมชนบ้านทอน พิจารณาในประเด็นของจำนวนการใช้แรงงาน มีตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แรงงานที่ใช้ มาจากในครัวเรือนและจ้างจากนอกครัวเรือน การประมงที่ใช้แรงงานมากที่สุด คือ การทำอวนปลาตะกัก อย่างน้อย 10 คน

ช่วงเวลาในการทำประมง

แบ่งเป็น 2 ช่วงใหญ่ๆ ได้แก่ ช่วงมรสุม และช่วงนอกมรสุม ช่วงมรสุม คือช่วงที่ได้รับอิทธิพล จากลมมรสุมตะวันตก/ออกเฉียงใต้ มีระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงกุมภาพันธ์ สัตว์น้ำที่มีในช่วงฤดูมรสุม คือ กุ้งแชบ๊วย ปลาช่อนทราย ปลาทุเรรา ปู ซึ่งอาจจับได้หรือไม่ได้ขึ้นอยู่กับความแรงของมรสุม

4.3.3.2 ทูนของชุมชนที่มีอยู่

ทูนของชุมชนในที่นี้จะกล่าวถึง คือ ปัจจัยหลักที่ทำให้ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมและพัฒนาชีวิตให้อยู่รอดได้ในชุมชน ภายใต้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งประกอบด้วย 1) ฐานทรัพยากร 2) องค์ความรู้ 3) ระบบคุณค่า ความเชื่อ และ 4) เครือข่ายทางสังคม

1) ฐานทรัพยากร

ฐานทรัพยากรที่สำคัญของบ้านทอน มี 2 แหล่งสำคัญ คือ ทะเลและชายฝั่ง ได้แก่

1. ทรัพยากรสัตว์น้ำ

สัตว์น้ำที่จับได้ในปัจจุบันประกอบด้วย 6 กลุ่มใหญ่ คือ ปลา กุ้ง ปู หมึก หอย แมงดาทะเล กลุ่มที่มีจำนวนชนิดมากที่สุด คือ ปลา ได้แก่ ปลาหลังเขียว (อีแกดาแม) ปลาจวด (อีเกบาเกาะฮู) ปลาดลาม (อีแกยู) ปลาดาบ (อีแกปาแรม) ปลาทุเรรา (อีแกชลาชะ) ปลาหางแมว/แมว (อีแกลาวหู) ปลาทูลิ่ง (อีแกปละเล็ง) ปลาทราย (อีแกบูโละหู) ปลาดาบเงิน (อีแกลาโย) ปลาแป้น (อีแกเกะ) ปลาทุ (อีแกกือมง) ปลากระพงแดง (อีแกแมเราะ) ปลาแดง (อีแกมิซี) ปลาสาก (อีแกกาแจ) ปลาเก๋า (อีแกมาปู) ปลากระบอก (อีแกอานง) ปลาข้างเหลือง (อีแกซือางูนิง) ปลาสีกู (แลแจะ) ปลา

กะพงขม้น (กูยข) ปลาตุกทะเล (อีแกสมิแล) กุ้งแซบวีย (อูแอกอ) กุ้งหวายแคง (อูแอกาย) ฟูม้า (กือแตบีย) ฟูค้ำ (กือแตอีแต) ฟูคาว (กือแตบีแต) หมักหอม (ชูตงงาแบ) หอยหวาน (กือจาซาโล) หอยล้าโพง แมงคทะเล (บือลากะฮ)

ตารางที่ 21 ข้อมูลการจับสัตว์น้ำของชุมชนบ้านทอนจากเครื่องมือชนิดต่างๆ

ชนิดเครื่องมือ	สัตว์น้ำที่จับได้	แหล่งจับ	ช่วงเวลา การจับ	สถานภาพ			
				มาก ขึ้น	น้อย ลง	หายไป	มา ใหม่
1.อวนจมกุ้ง	กุ้งแซบวีย กุ้งหวาย ปลาตุกทะเล	แนวชายฝั่ง	พย.- เมษ.	/			
2.อวนปลา หลังเขียว	ปลาหลังเขียว	บริเวณซั้ง	เมษ.- พค.		/		
3.อวนลอย ปลาทู	ปลาทู ปลาลัง	บริเวณซั้ง	เมษ.-พย.		/		
4.อวนล้อม ปลากะตัก	ปลากะตัก ปลาข้างเหลือง เคอย	แนว ชายฝั่ง	มีค.-พย./ เมษ.		/		
5.อวนลอย ปลากูเรา	ปลากูเรา	แนว ชายฝั่ง	มีค.- เมษ.			/	
6.อวนล้อม ปลากวด	ปลากวด ปลา ฉลาม ปลาคาบ ปลากูเรา ปลา แมว ปลาทูลิง ปลาทราช ปลา คาบเงิน ปลา ตุกทะเล ปลา แป้น	ระยะจาก แนว ชายฝั่งถึง 5 กม.	มีค.-พย.		/		

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ชนิดเครื่องมือ	สัตว์น้ำที่จับได้	แหล่งจับ	ช่วงเวลา การจับ	สถานภาพ			
				มาก ขึ้น	น้อย ลง	หายไป	มา ใหม่
8.อวนลอย/ ล้อมปลาทราย	ปลาทราย	แนวชายฝั่ง	มีค.-พย.	/			
9.อวนจมปู	ปูม้า หอยลำโพง	แนวชายฝั่ง	พค.-พย.	/			
10.ลอบหมึก	หมึกกระดอง หมึกหอม ปลาตุกทะเล	แนวชายฝั่ง	พค.-พย.			/	
11.เบ็ด (ตกปลา)	ปลาทรายแดง ปลากะพง ปลา สาก ปลาสิ่กุน	วังปลาเก่า	พค.-พย.		/		
12.เบ็ด (ตกหมึก)	หมึกกล้วย	กาแน (วัง)	พค.-ตค.	/			
13.ปีโต (ลอบ)	ปูดำ แมงดาทะเล	วังปูเก่า	พค.-ตค.				/

หมายเหตุ ปลาที่มีการจับมากที่สุดในรอบปี คือ ปลาหลังเขียว

กุ้งที่มีการจับมากที่สุดในรอบปี คือ กุ้งแชบ๊วย

ปูที่มีการจับมากที่สุดในรอบปี คือ ปูม้า

หอยที่มีการจับมากที่สุดในรอบปี คือ หอยหวาน

การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร ในปัจจุบันสัตว์น้ำไม่เพียงแต่จะมีปริมาณลดลงเท่านั้น ยังรวมถึงการมีขนาดที่ลดลงด้วย สัตว์น้ำบางชนิดก็หายไป ที่ยังจับไม่ได้ในปี พ.ศ.2549 เช่น ปลาสองซีก (อีแกมลามอซิม) ซึ่งเป็นปลาชนิดที่กินปลากะตักเป็นอาหาร และอีกหนึ่งชนิด คือปลาข้างเหลือง (อีแกซ็องกานึง)

แหล่งอาหารของปลาดอลลี กล่าวคือ กุ้งตัวเล็ก (กุ้งดาเซะ) ลูกปลาดอลลี (มูโน๊ะ) ม้าน้ำ ลูกปลาหมึก หน้่าทะเล ตะเพียน (ตีเตะ) ซึ่งปกติจะ ติดตามปะการัง และซั้ง แต่ปัจจุบันพบน้อยลง

แหล่งอาศัยเปลี่ยนแปลง “กูละ” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าปะการังเห็ด เป็นแหล่งอาศัยของ ปลาใหญ่ แต่มักจะ โคนอวนลากทำลาย เดียวนี้สัตว์น้ำ ไม่มีแหล่งอาศัย ทะเลมันเรียบเพราะอวนลาก

พื้นที่ทำการประมงลดลงคือชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ คือชายฝั่งทะเลหน้า คาบจุฬารักษ์ ซึ่งมีพื้นที่ยาว ประมาณ 2 กิโลเมตรพื้นที่แถบนี้จะมีกุ้งเคยมากที่สุด ซึ่งมีให้จับ ประมาณ เดือน กุมภาพันธ์ - เมษายน (2 เดือน) แต่เนื่องจากสถานการณ์ ความไม่สงบที่เกิดขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2547 ทุกอย่างเปลี่ยนไปหมด โดยเฉพาะความสัมพันธ์ โดยการสั่งห้ามชาวบ้านเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว จากที่เมื่อในอดีตได้มีการพึ่งพาและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้าไป ทำประมงในเขตดังกล่าวและได้แบ่งปันสัตว์น้ำให้ฟรีแก่ทหารและบุคลากรในค่ายๆ ที่มาขอซื้อ ชาวบ้านสะท้อนให้ฟังว่า “รู้สึกน้อยใจ เวลาเขามาขอซื้อปลา เราให้โดยไม่คิดดั่งค์ ถือเป็นน้ำใจแก่กัน แต่พอเราจะขอเข้าไปหากิน ขอด้วยเหตุผล คุยกันดีๆ เขากลับไม่ให้ ห้ามเด็ดขาด”

2) องค์ความรู้

ที่เกี่ยวกับการทำประมง ซึ่งแฝงด้วยความเชื่อ และระบบคุณค่า ได้แก่ การพึ่งเสียงปลา การดูฝนสภาพอากาศ การทำเรือกอลและเพื่อการประมง

การพึ่งปลา

อุปกรณ์/เครื่องมือ

1. เรือแจว ประกอบด้วย 2 คน คือ ฝีพาย และคนพึ่งปลา
2. เรือใหญ่ เป็นประเภทเรือกอลและ หรือเรือท้ายคัค
3. อวน

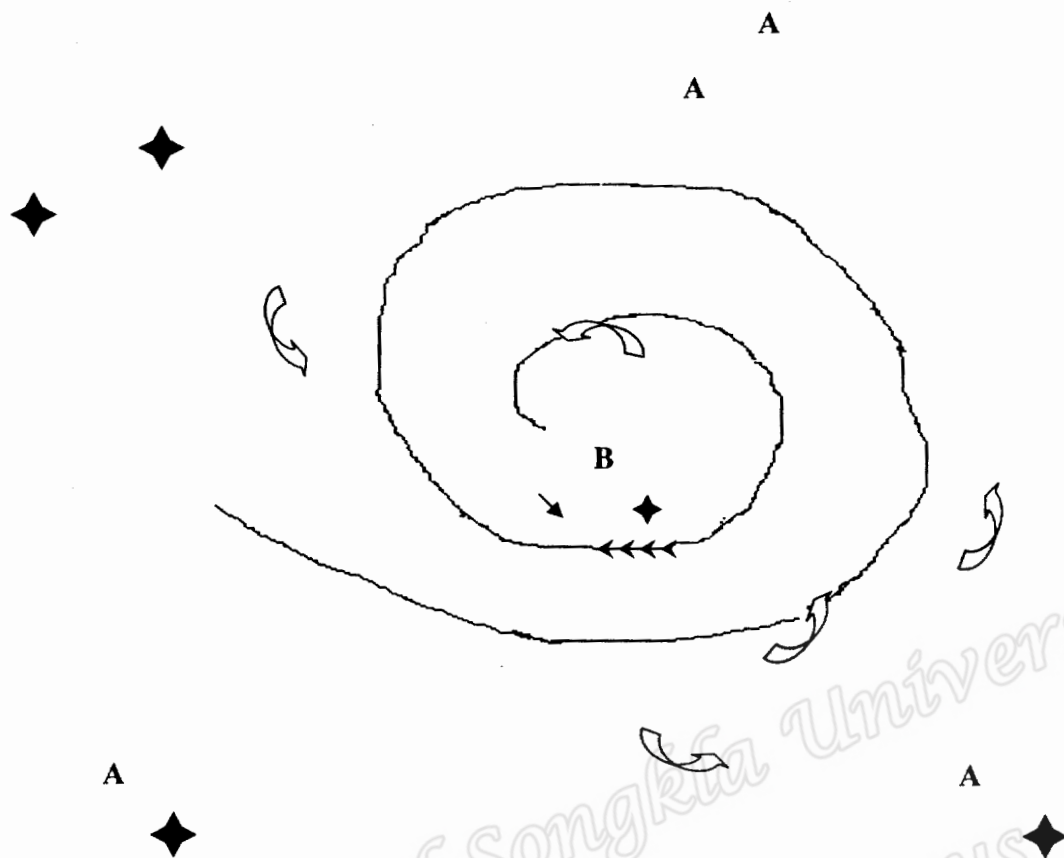
วิธีการ

1. เรือใหญ่ลากเรือเล็ก เข้าไปที่วังปลาหรือเห็นน้ำเป็นสีต่างๆ (ตาบงคือบุง) แล้วหยุดพึ่ง
2. ถึงจุดแล้ว คนพึ่งปลาจะลงไปพึ่งปลา โดยอีกคนทำหน้าที่เป็นฝีพาย

การพึ่งปลาจะต้องฟังจนรู้สึกว่ปลานิ่ง วิธีการคือมือข้างหนึ่งจับเรือไว้แล้วหย่อนตัวลงน้ำ จนท่วมหัวให้นานเท่าที่จะทนได้ แล้วฟังจนรู้สึกว่ปลานิ่งลักษณะเสียงที่ได้ยินเสียงคล้ายเสียงกบ “(เกาะกะตุ, เอาะอะ อาฮู)” จึงส่งสัญญาณให้เรือใหญ่ลงอวน โดยการใช้มือปาดน้ำให้กระจาย

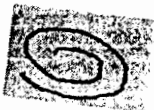
ปัจจุบันมีคนที่สามารถพึ่งปลาได้เหลืออยู่ที่บ้านทอนเพียงคนเดียว ปลาที่สามารถพึ่งเสียง ได้อยู่ในกลุ่มตระกูลของปลาจวด ซึ่งมีทั้งหมด 12 ชนิด

การพึ่งปลาจะพึ่งได้ง่ายในช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายน และช่วงที่พึ่งได้ยากคือช่วงเดือน กรกฎาคมถึงสิงหาคม ซึ่งตรงกับฤดูกาลปลากำลังวางไข่และเสียงจากเรืออวนลาก

ภาพที่ 7 การล้อมวนหลังจากการฟังเสียงปลา

หมายเหตุ

1. จุด A ♦ แทนที่จุดที่เรือใหญ่ (เรือกอและหรือท้ายตัด) รอลงวน
2. จุด B ♦ <<<< จุดที่เรือเล็ก (เรือพาย) จอดเพื่อฟังปลา
3. จุด A,B จะห่างกัน 50 ตารางวา
4. สัญลักษณ์ การล้อมวนของเรือใหญ่ เข้าหาเรือเล็ก

ชนิดของปลาจวด มี 12 ชนิด

1. หมลามอ บูเต
2. หมลามอ บาตุกลิง
3. หมลามอ ยีมี (ปลาสองซีก) ปี พ.ศ. 2549 ยังไม่พบเลขปลาชนิดนี้ กินปลากะตักเป็นอาหาร
4. หมลามอ ราแป
5. หมลามอ ลาโยะ
6. หมลามอ แยะเงาะ
7. หมลามอ ชูวอ
8. หมลามอ บุงอ
9. หมลามอ กูนิงคาคอ
10. หมลามอ แปเราะ
11. หมลามอ ชุงา
12. หมลามอ จินอ

ปลาที่ได้โดยอวนปลาจวด (ปูกะจือซือแฉ) ได้แก่ ปลาฉลาม ปลาคาบ ปลาภูเขา ปลาแมว ปลาทุลั้ง ปลาทราย ปลาคาบเงิน ปลาตุ๊กทะเล ปลาแป้น เนื่องจากปลาเหล่านี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ร่วมกับฝูงปลาจวด มีแหล่งอาหารเดียวกัน ซึ่งปลาที่จับได้มากนอกจากปลาจวดแล้วก็คือ ปลาตุ๊กทะเล ส่วนที่เหลือจะมีปริมาณน้อยและเมื่อติดอวนมากก็จะไม่ขาย แต่จะนำมาแบ่งปันให้กับสมาชิกที่ร่วมออกเรือ แบ่งปันให้เพื่อนบ้าน และคนที่ช่วยลากเรือ

วังปลา

จุดวังปลา วังปลา มีขนาดแตกต่างกันในแต่ละบริเวณ บริเวณที่มีวังปลา ได้แก่ แนวปะการังธรรมชาติ ปะการังดอกไม้ กัลปังหา (มี 3 สีได้แก่ สีแดง สีขาว สีดำ) หินธรรมชาติ แนวเกาะใต้ทะเล (เกาะบือลาปี) ลักษณะคล้ายรากของต้นไม้ใต้น้ำ เศษไม้ ท่อนไม้ (กาเน) สภาพพื้นดินมีทั้งที่เป็นโคลนและทราย

การดูฝน (ช่วงเดือน 11) สามารถสังเกตได้จาก

1. นก (บุงร) โดยสังเกตการบินของนก ถ้านกบินจากเหนือไปทางทิศใต้ (มาเลเซีย) คือบินลงจากเขาไปยังชายหาดและลงทะเลไป ทั้งนี้เนื่องจากการที่ท้องฟ้าอีกฝั่งหนึ่งมืด ทำให้นกมองเห็นเป็นภูเขา แต่เมื่อบินไปแล้วไม่ใช่นกจึงบินกลับมาแสดงว่าจะถึงหน้ามรสุม และความเร็วช้าในการ

มาของมรสุมจากกระดับการบินของนก ถ้านกบินต่ำแสดงว่าแสดงว่ามรสุมใกล้จะมาถึงแล้ว นั่นคือฝนกำลังจะมาเช่นกัน

2. การดูเส้นขอบฟ้า ในตำแหน่งของเส้นตัดระหว่างท้องฟ้ากับทะเล ถ้าสังเกตเห็นเส้นขอบฟ้ามีคสนิทเหมือนกันกะทะ แสดงว่าลมฝนกำลังจะมา สังเกตจากปริมาณพื้นที่ที่มีคดำมืดเป็นบริเวณกว้างแสดงว่าลมจะแรงฝนจะตกหนัก ห้ามออกทะเลหรือถ้าออกไปให้รีบเข้าฝั่งให้เร็วที่สุด

การทำเรือกอและ (ใหญ่) เพื่อการประมง

การทำเรือกอและเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษผ่านกลุ่มผู้สืบทอดที่เป็นผู้ชาย วัสดุที่ใช้ทำในส่วนของไม้เลือกตามความทนของเนื้อ ไม้เรียงตามลำดับดังนี้ ไม้ตะเคียนทอง แหล่งที่มาคืออำเภอบาเจาะและรือเสาะ ไม้ตะเคียนทรายที่มาจากในหมู่บ้านและอำเภอรือเสาะ ถ้าไม่มีไม้ 2 ชนิดดังกล่าว จะเลือกใช้ไม้ยอและสยาแดงซึ่งมีแหล่งที่มาจากตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง

ต้นทุนในการทำเรือแต่ละลำประมาณ 5 หมื่นบาท คุณภาพของเรือกอและจากบ้านทอนเป็นที่รู้จักยอมรับกันทั่วไปในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง

ปัจจุบันการทำเรือกอและได้เปลี่ยนเป็นเรือกอและท้ายตัดซึ่งทำง่ายกว่า มีต้นทุนต่ำกว่า และใช้แรงงานน้อยกว่า เนื่องจากเรือกอและท้ายตัดมีขนาดเล็กกว่า อีกทั้งมีน้ำหนักที่เบากว่า ทำสะดวกในการชักลากขึ้นฝั่ง ในปัจจุบันมีการทำน้อยลงมากจนถึงกับหยุดทำเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากไม่มีการสั่งทำ ช่างทำเรือกอและที่มีอยู่ประมาณ 5 คนจึงว่างเว้นจากการแสดงฝีมือ

3) ระบบคุณค่า ความเชื่อ

มีทั้งที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาเรื่องต่างๆ ช้างคันและเป็นระบบความเชื่อที่ผ่านมาจากหลักคำสอนทางศาสนา ส่วนให้เป็นที่ไปเพื่อลดการล่า ดังนั้นถ้าไม่ศรัทธา และเข้าใจในหลักศาสนาที่แท้จริง การปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมก็จะเกิดขึ้นยาก หรือเกิดขึ้นอย่างผิดๆ ที่ไม่อาจนำไปสู่การดูแลทรัพยากรให้เหมาะสมได้ ดังเช่น

1. ความเชื่อที่ว่าของในทะเลไม่มีวันหมด

นั่นคือการเชื่อว่า “ริชกี” (สิ่งที่พระเจ้าประทานมาให้) จะไม่มีวันหมด ถ้าเรารู้จักใช้ แต่ถ้าใช้แบบกอบโกยของก็จะร่อยหรอ และอัลลอฮ์จะลงโทษคนที่ใช้เช่นนั้น ซึ่งการลงโทษนั้นคือทุกคนที่รับรู้ต้องรับผิดชอบในการจัดการแก้ไขให้ถูกต้อง ซึ่งถ้ารับรู้แล้วไม่คิดดำเนินการใดในทางที่ถูกต้อง สุดท้ายทุกคนก็จะรับผลเช่นเดียวกัน คือไม่มีทรัพยากรให้บริโภค ตัวอย่างเช่น การเกิดสึนามิ

2. เชื่อว่าพระเจ้าจะไม่เปลี่ยนแปลงจนกว่าจะเปลี่ยนแปลงตนเอง

3. ความเชื่อหรือเงื่อนไขที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ลดการล่าหรือจับ ได้แก่

1) ในช่วงเดือนรอมฎอน เนื่องจากในช่วงเดือนดังกล่าวส่วนหนึ่งในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาคือละเว้นการกระทำที่จะทำให้สิ่งแปลกปลอมเข้าไปในทวารทั้ง 7 จึงต้องการพึงเสียงปลาที่จะส่งผลให้น้ำเข้าสู่ จึงทำให้ต้องลดการทำประมงด้วยวิธีการดังกล่าว ส่งผลให้ช่วยลดการล่าลงอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ในช่วงเดือนดังกล่าวยังสนับสนุนการลดการล่าลง โดยหลักการทางศาสนา กำหนดให้ทำอียาคัดจึงทำให้ออกทะเลได้น้อยลง

2) ในวันสุกข์ของทุกสัปดาห์ผู้นับถือศาสนาอิสลามต้องทำการประกอบพิธีละหมาดที่เรียกว่าละหมาดวันสุกข์ซึ่งต้องกระทำพร้อมและร่วมกันที่มีสยิดประจำตำบลที่ทุกคนไม่ควรละเว้น ดังนั้นเพื่อให้มีโอกาสได้ประกอบพิธีกรรมดังกล่าว ส่วนใหญ่จึงต้องงดการออกทะเล

3) วิธีการที่ใช้จับปลาจะมีส่วนช่วยให้ทะเลได้พักในช่วงน้ำแรง ซึ่งช่วงน้ำแรงจะเกิดขึ้นใน 2 สัปดาห์ต่อเดือน สลับกันกับช่วงน้ำสงบ สัปดาห์ต่อสัปดาห์ (น้ำแรง 1 สัปดาห์ และทะเลสงบ 1 สัปดาห์ สลับกันไป) ซึ่งช่วงที่น้ำแรงนี้การใช้เครื่องมือแบบประมงพื้นบ้านจะไม่สามารถทำได้ (ลงอวนไม่ได้) จึงช่วยลดการล่าลงเดือนละ 2 สัปดาห์ แต่เรือพาณิชย์ยังคงสามารถทำได้

4. ความเชื่อหรือเงื่อนไขที่เป็นไปเพื่อกำล้างใจ

คือการขอพรจากอัลเลาะห์ ก่อนจะออกทำการประมง สารสำคัญของคำขอพรที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วก็คือ

“โอพระเจ้า จงประทานปัจจัยยังชีพให้กับข้าพเจ้า วันนี้ขอให้ได้ปลาหลังเขียว (ชื่อสัตว์น้ำที่จะออกจับในวันนั้น) สัก 1 ตัน (ระบุจำนวนที่ต้องการ ซึ่งขึ้นกับขนาดเรือและเครื่องมือที่จะใช้) ถ้าได้แล้ว ข้าพเจ้าจะแบ่งบริจาคให้กับมัสยิดและคนยากไร้”

และเมื่อกลับจากออกทะเลแล้วต้องแสดงความขอบคุณต่อองค์อัลเลาะห์ ไม่ว่าจะปฏิบัติตามคำขอพรหรือไม่ก็ตาม ถ้าเป็นไปตามคำขอพรก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้วางไว้ แต่ถ้าไม่ปฏิบัติตามพรที่ขอไว้ ก็ขอบคุณที่ได้เป็นอย่างที่เป็นอยู่ ไม่ได้เลวร้ายไปกว่านั้น เช่น

1. ถ้าได้น้อย ก็ขอขอบคุณที่ได้ปลาบ้าง
2. ถ้าไม่ได้ปลาเลย ก็ขอขอบคุณที่เครื่องมือยังไม่เสียหาย
3. ถ้าเครื่องมือเสียหาย ก็ขอขอบคุณที่เรือยังไม่เสียหาย

เมื่อพิจารณาถึงคำขอพรดังกล่าว ทำให้เห็นถึงการได้มา แล้วต้องแบ่งปันคือการบริจาค และถ้าชีวิตไม่ประสบผลสำเร็จ ก็เป็นการพยายามคิดในทางบวก (Positive thinking) คือมองหาสิ่งที่ดีกว่าเพื่อจะได้มีความสุขใจขึ้นและเป็นกำลังใจเพื่อต่อสู้ต่อไป

ดังนั้น เมื่อถามว่าหากขอพรแล้วจับปลาไม่ได้เป็นการบั่นทอนจิตใจและความเชื่อมั่นศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้าของหรือไม่ คำตอบที่ได้คือ “ไม่” และต้องขอบคุณพระผู้เป็นเจ้าของที่ช่วยรักษาชีวิตพวกเขาไว้ให้มีโอกาสได้กลับมาพบครอบครัวและทำอาชีพนี้ต่อไป

การมีชีวิตเพื่อการประมงนั้นจึงไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสัตว์น้ำในขณะนั้นเท่านั้น จะต้องมีความรู้และสามารถที่จะนำมาใช้ รวมถึงการนำหลักศาสนามาร่วมปรับใช้และปฏิบัติให้เหมาะสม เพื่อชีวิตที่ปกติสุขของชาวประมงเองและชีวิตที่ปกติสุขของทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ในการทำงานแบบสร้างเครือข่ายร่วมด้วยเพื่อการดำรงอยู่ของชาวประมงพื้นบ้านในปัจจุบัน ในการเป็นพลังต่อสู้กับสิ่งคุกคาม โดยเฉพาะจากคนภายนอก เช่น การใช้เครื่องมือแบบทำลายขนาดใหญ่เรือพาณิชย์ที่ใช้อวนลาก อวนรุน และเรือปั่นไฟปลากะตัก ซึ่งนับวันชาวประมงพื้นบ้านต้องต่อสู้กับสิ่งคุกคามเหล่านี้มากขึ้นและยากขึ้นด้วย

4) เครือข่ายทางสังคม

คือการมีองค์กรหรือหน่วยงานหรือกลุ่มที่จะเป็นทุน เป็นพลังให้กับสังคม ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือ แบ่งปันภายในชุมชน ซึ่งการประสานและเข้ามาในแต่ละกลุ่ม องค์กรจะร่วมกันสร้างทุนให้กับชุมชนได้มากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับกิจกรรมของกลุ่มองค์กรนั้นๆ และความสามารถของชุมชนในการเข้าถึง เรียนรู้การเข้ามาของกลุ่มองค์กร และพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ได้มากน้อยเพียงใด

ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ.2539 ดำรงสถานะในรูปแบบของกลุ่มประมงพื้นบ้าน

พ.ศ.2540 เปลี่ยนจากกลุ่มประมงพื้นบ้านเป็นชมรมชาวประมงพื้นบ้านระดับตำบล (ตำบลโลกเขียน) มีคณะทำงานจำนวน 15 คน (แกนนำหลักของกลุ่มประมงนี้คือคนในชุมชนบ้านทอน)

พ.ศ.2543 ชมรมชาวประมงพื้นบ้านในระดับตำบลได้ขยายเครือข่าย และจัดตั้งกลุ่มองค์กรใหม่ เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งในระดับจังหวัดใช้ชื่อว่า “ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา” ประกอบด้วยสมาชิกใน 2 อำเภอของจังหวัดนครราชสีมา คือ อำเภอเมืองและดาดใหญ่ การจัดตั้งองค์กรครั้งนี้ได้ตั้งสำนักงานชั่วคราวที่บ้านทอน หมู่ 5 ตำบลโลกเขียน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีเป้าหมายการทำงานคือ

1. เพื่อเป็นตัวแทนของชาวประมงพื้นบ้าน จ.นครราชสีมาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อสู้ เคลื่อนไหว เพื่อให้ชาวประมงพื้นบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข

2. เพื่อเป็นเวทีของการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน/ผู้นำชาวประมง เพื่อเป็นแกนนำในการทำงานด้านพัฒนา

3. เพื่อเป็นตัวแทนในการประสานงานกับองค์กรภายนอกทั้งที่เอกชน และรัฐ เพื่อจัดประชุมร่วมกัน หรือการทำกิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ

4. เพื่อเป็นองค์กรที่ปรึกษาให้กับกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ส่งเสริมการก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมในชุมชน เพื่อพัฒนาให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง ได้แก่ การจัดการกองทุนหมุนเวียนในการซื้อเครื่องมือประมง กลุ่มเย็บและปักผ้าคลุม กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน

กลุ่มแม่บ้าน เป็นกลุ่มอาชีพเย็บและปักผ้าคลุมผม และกลุ่มกระจุคบ้านทอนอามานซึ่งมีจุดประสงค์ของการรวมตัวกันอย่างชัดเจนคือเพื่อประกอบเป็นอาชีพเพื่อเสริมในครัวเรือน

กลุ่มเยาวชนเรือกอและ

เป็นกลุ่มเยาวชนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในการจัดทำเรือกอและจำลองจำหน่ายและประกวดตามโอกาสต่างๆ

ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และอบต.

มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับชมรมประมงพื้นบ้าน จ.นราธิวาส ร่วมกัน (ชาวบ้านกับอดีตกำนัน) จับเรืออวนลาก ทำซั้งที่ร่วมกับ อบต. ร่วมจัดเวทีระดมความคิดเห็น เรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน

สมาพันธ์ ชาวประมงพื้นบ้าน ภาคใต้

1. สนับสนุนเรื่องงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประมงพื้นบ้าน
2. ประสานงานในการเข้าร่วมเวทีประชุม แลกเปลี่ยนต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการประมง
3. ให้คำปรึกษาในการจัดทำกิจกรรมการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยผ่านเจ้าหน้าที่ภาคสนามในพื้นที่
4. สร้างให้เกิดการเรียนรู้ และความเท่าทันต่อนโยบายรัฐที่เกี่ยวข้องกับการประมง

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ให้ความเรื่องสิทธิ กฎหมาย สร้างความเข้าใจในสิทธิของตนเองและสร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยน

นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย (โดยเฉพาะ มอ.ปัตตานี, มอ.หาดใหญ่, ม.วลัยลักษณ์)

1. เป็นที่ปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ ในการเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนต่างๆ และการตัดสินใจ แก้ปัญหาต่างๆ
2. ทำให้เกิดการคิดอย่างเป็นระบบขึ้น เกิดการเรียนรู้ มีความรู้เพิ่มขึ้น เกิดความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น

กรรมการอิสลามประจำจังหวัด

1. เป็นที่ปรึกษาข้อสงสัยในหลักการทาง ศาสนา
2. ให้ความช่วยเหลือสถานประชุม ช่วยประชาสัมพันธ์งานของชมรมประมงพื้นบ้าน ภาคใต้

กลุ่มชาวบ้าน (แกะรือ, สะปอม, บางนาค, ตากใบ)

1. แลกเปลี่ยน เรียนรู้ เป็นเครือข่ายร่วมกัน

โอมเน็ต (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน)

เป็นที่ปรึกษาปัญหาของกลุ่มแม่บ้าน, ทำงานวิจัยแรงงานนอกระบบ (เก็บข้อมูล) ร่วมคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ นำไปสู่ การประสานเครือข่ายกลุ่มแม่บ้านทั่วประเทศ 4 ภาค กลุ่มแม่บ้านมีความเข้มแข็งขึ้น สามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง และเกิดข้อเสนอเชิงนโยบายในเรื่องแรงงานนอกระบบ

สมัชชาคนจน

เป็นงานเคลื่อนไหวภาคประชาชน ที่มาร่วมทบทวนประสบการณ์ด้วยกัน เพื่อสร้างพลังมวลชน ที่จะร่วมต่อสู้ เรียกร้องสิทธิชาวบ้านร่วมกัน

เขื่อนราษีไศล

ร่วมงานรณรงค์ งานเคลื่อนไหวภาคประชาชน เพื่อนำประสบการณ์การต่อสู้มาใช้ในการทำงานในพื้นที่

ประมงจังหวัด

1. ช่วยเหลือเครื่องมือประมงแก่ครอบครัวที่ยากจน คือ ให้อวนปู
2. ให้ทุนสนับสนุนเรื่องการทำซั้ง เป็นบางครั้งแต่ไม่ได้ประสานกับชมรมประมงพื้นบ้าน จ.นราธิวาส ผ่านรายปีแจกบุคคล
3. สนับสนุนปรับปรุงกวนคังเรือ จากการใช้แรงคนเป็นการใช้เครื่องจักรในบางส่วน อยู่ที่ หมู่ที่ 10 ซึ่งส่วนใหญ่ที่มีอยู่ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการเอง
4. ให้เรือตรวจการพร้อมเครื่องยนต์ 1 ลำ ประจำอยู่ที่ม.10 ทางชมรมฯและส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมใช้ประโยชน์
5. ชดเชยดอกเบี้ยเงินกู้ ซึ่งผู้คนเห็นด้วย แต่ระยะเวลาการชำระคืนเร็วเกินไป คือภายใน 5 ปี จากเงินกู้ทั้งหมด 60,000 บาท และค่อมาก็ต้องจ่ายดอกเบี้ยเช่นเดิม
6. อาคาร โรงเรือนเครื่องมือ ปัจจุบันไม่ได้ใช้ประโยชน์ อยู่ในสภาพที่พัง ทรุดโทรม ทางชมรมฯขอใช้เป็นที่ทำการชมรมฯแต่ไม่ได้การอนุญาต
7. การปล่อยพันธุ์กุ้ง ปีละ 1 ครั้ง ช่วงเดือนกรกฎาคม ปริมาณการปล่อยประมาณ 1 ล้านตัว แต่โอกาสรอดน้อยมาก (10 เปอร์เซ็นต์) ชาวบ้านมีความคิดเห็นว่าควรอนุบาลกุ้งในทะเลก่อน ปล่อยจริงอย่างน้อย 5 ชั่วโมง ถึง 1 วัน เพื่อให้ลูกกุ้งได้ปรับตัว และควรจะมีการประเมินผล ประเมินบทบาทการทำงานของประมงจังหวัด ชุมชนมีความเห็นว่าขาดการบริหารจัดการที่ดี และแนะนำว่าควรมีการประเมินผลการทำงานด้วยอย่างต่อเนื่อง

พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง

จัดทำแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลในพื้นที่บ้านทอน รายละเอียดดังตารางที่ 11 โดยการทิ้งปะการังดังกล่าวชาวบ้านสะท้อนถึง การไม่รับรู้ข้อมูลในช่วงแรก และการไม่ได้รับผลประโยชน์ อีกทั้งก่อให้เกิดความเสียหาย ทำลายเครื่องมือของชาวบ้าน เนื่องจากการไม่รู้และไม่มีสัญลักษณ์บอกตำแหน่งการทิ้งดังกล่าว

องค์การบริหารส่วน (อบจ.)

ช่วยเหลืองบประมาณ/น้ำมัน เมื่อชาวบ้านร้องขอในการออกจับเรืออวนลากของชาวบ้าน แต่ไม่ติดตามและผลักดันให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.)

ให้งบประมาณในการซื้อเครื่องมือประมงประมาณ 70,000 บาท ซึ่งเป็นการให้เปล่าเพื่อนำมาบริหารจัดการในการหมุนเวียนซื้อเครื่องมือเมื่อ ปี 47/48(เมื่อ 3ปีที่แล้ว) เป็นประโยชน์มาก แต่ปัจจุบันเงินเหล่านี้ไม่ได้นำมาใช้หมุนเวียนดังเดิม เนื่องจาก ชาวบ้านผู้ยืม ไม่สามารถจ่ายคืนได้ เนื่องจากประสบปัญหาทรัพยากรลดลง

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ให้งบประมาณในการทำถังประมง แसनบาท เมื่อ ปี 46/47(เมื่อ 3ปีที่แล้ว) เป็นประโยชน์มาก สัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน และได้ขยายพื้นที่การทำออกไปถึง ค.สะพาน

4.3.3.3 ภัยคุกคาม

แรงกดดันและปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิด ค่านิยม โดยเฉพาะความรู้รักคุณค่าของอาชีพประมงและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทำการประมงในพื้นที่อื่นๆ หรือไปทำอาชีพอื่น ภัยคุกคาม ปัญหาความต้องการ แรงกดดันต่อทรัพยากร เกิดจาก 2 แหล่งปัจจัยใหญ่ๆ คือ

1) ปัจจัยภายนอกชุมชน

1. เครื่องมือทำลาย ได้แก่ อวนลาก เรือปั่นไฟ

เรืออวนลาก อวนลากเริ่มเข้ามาเมื่อ 35 ปีที่แล้ว ซึ่งเป็นเรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ เรืออวนลาก นอกจากจะมีศักยภาพในการจับปลามากกว่าเรือประมงพื้นบ้านแล้ว ลักษณะอุปกรณ์ คือ อวนที่ใช้ลากนั้น ยังส่งผลการทำลายแหล่งอาศัย ของสัตว์น้ำอีกด้วย เสี่ยงของมันรบกวนการฟักปลา ฟักปลาไม่ได้

เรือปั่นไฟเริ่มเข้ามาเมื่อ 25 ปี เรือปั่นไฟจะมีลักษณะของอวน ซึ่งถี่มาก เมื่อก่อนใช้จับปลาหมึกเป็นหลัก แต่ในปัจจุบัน ปริมาณปลาหมึกลดลง เรือปั่นไฟจึงหันมาจับปลากะตัก และด้วยความถี่ของอวนนั้นในการปั่นแต่ละครั้ง นอกจากจะได้ปลากะตักในปริมาณมากแล้ว ซึ่งส่งผลให้อาหารของปลาใหญ่ลดลง เพราะปลากะตักเป็นอาหารของปลาใหญ่ ปลาอะไรบ้าง (ปลาสองซีก) ยังทำให้สัตว์น้ำชนิดอื่นติดไปด้วย เพราะความถี่ของอวนนั่นเอง

ทั้งเรืออวนลาก และเรือปั่นไฟ มีอยู่ประมาณ 20 ลำ ส่วนใหญ่มาจากในเมืองนราธิวาส ที่เหลือมาจากอ.เทพา จ.สงขลา เรือทั้ง 2 ประเภท เป็นเรือลำเดียวกันที่ปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ไปมาในแต่ละประเภท ตามทรัพยากรที่มีในแต่ละช่วง เรืออวนลาก สัตว์น้ำเป้าหมายที่ต้องการจับ คือ กุ้งและหมึก แต่ที่นอกเป้าหมายซึ่งติดมาด้วย ได้แก่ พวกปูตัวเล็ก สัตว์หน้าดินอื่นๆ เรือปั่นไฟ สัตว์น้ำ

เป้าหมายที่ต้องการจับ คือ ปลาตะกั้ง ปลาหลังเขียว แต่ที่นอกเป้าหมายซึ่งคิดมาด้วย ได้แก่ ปลาตัวเล็กต่างๆ เช่น ปลาโอ ปลาทุ อื่นๆ

2. ความสามารถในการจัดการของรัฐ

ความสามารถในการจัดการของรัฐ นับเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างแรงกดดัน ต่อความต้องการของชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากจากการประเมินผลของชุมชน ต่อการจัดการของรัฐ ในการแก้ปัญหาเรื่องการทำประมงชายฝั่งยังไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งในการดำเนินการจัดการของรัฐ โดยเฉพาะต่อเครื่องมือทำลายใน 2 ประเภทข้างต้น มีทั้ง 1) ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาโดยตรง คือการบังคับใช้โดยกฎหมาย ห้ามเรือดังกล่าวเข้ามาทำการในพื้นที่ชายฝั่ง 3 กิโลเมตร ซึ่งแทบจะไม่เกิดผลในทางปฏิบัติแม้แต่น้อย ส่วนอีกวิธี 2) เป็นการดำเนินการเพื่อฟื้นฟู และป้องกันร่วมด้วย ได้แก่ การสร้างแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ (ปะการังเทียม) เพื่อไม่ให้เรือเหล่านั้นเข้ามาในชายฝั่งได้ แต่กลับกลายช่วยให้เรือเหล่านั้นมีแหล่งทำการประมงชัดเจนขึ้น ส่วนสำหรับการประมงชายฝั่งกลับทำการยากขึ้น เนื่องจาก ไม่เหมาะกับการใช้เครื่องมือประเภทอวน และบางจุดของการทิ้งปะการังเทียมไปทับวังปลาเดิม ด้วยเหตุนี้การจัดการของรัฐที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นการเพิ่มแรงกดดันต่อทรัพยากร และความต้องการที่มีอยู่ให้มากขึ้น

3. การก่อสร้าง

การก่อสร้างที่จะกล่าวถึงนี้เป็นการก่อสร้างที่เกิดขึ้นที่บริเวณหาดนราทัศน์ ในเมืองนราธิวาส เมื่อปี พ.ศ. 2549 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวกันคลื่น แต่กลับส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชายฝั่งในบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งชุมชนบ้านทอน คือทำให้ชายฝั่งหายไป และมีความชันมากขึ้น ส่งผลให้การจอดเรือ ออกเรือ ซึ่งยากอยู่แล้ว ยิ่งยากมากขึ้น กล่าวคือต้องจอดเรือให้ห่างจากชายฝั่งมากขึ้น เนื่องจากคลื่นแรงกว่าเดิม การออกเรือแต่ละครั้งยากขึ้น เนื่องจากคลื่นแรงขึ้น

2) ภัยภายในชุมชน

1. ประชากรเพิ่มขึ้น เรือของชาวบ้านซึ่งมีปริมาณมากขึ้น การล่ามากขึ้นกว่าเดิมมาก สัตว์น้ำจึงเคิบ โดไม่ทัน

2. พื้นที่ทำกินลดลง ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

3. มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและค่านิยมของคนในชุมชน

4.3.3.4 กิจกรรมชุมชน

การดำเนินการของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาภัยคุกคาม และ ทางออก ทางเลือก ทางรอด ให้กับชุมชน การหาทางออกของชุมชนเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ 1) เพื่ออาชีพประมงโดยตรง หรือ 2) สนับสนุนให้ชุมชนประมงมีชีวิตรอด

1. การหาทางออกของชุมชนเพื่ออาชีพประมงโดยตรง เป็นการดำเนินการเพื่อให้อาชีพประมงได้คงอยู่ ได้แก่

1) การฟื้นฟูทะเล โดยการป้องกันเครื่องมือการทำลาย มีทั้งดำเนินการ โดยชุมชนเองและ ร่วมทำงานกับรัฐ การสร้างที่พักอาศัย การทำซั้ง โดยชุมชน และการทำปะการังเทียมโดยหน่วยงานของรัฐ

2) การผลักดันเชิงนโยบาย เป็นการทำงานร่วมกันอย่างเป็นเครือข่ายในระดับต่างๆ การสร้างเวที แลกเปลี่ยน เรียนรู้ สื่อข่าวเรื่องราวต่อสาธารณชน ยื่นข้อเสนอผ่านองค์กร ผู้นำระดับสูงของประเทศ (นายกรัฐมนตรี) ของพื้นที่ (ผอ.ศอ.บต.) ข้อเสนอส่วนใหญ่ที่เรียกร้องคือ

2.1 ยกเลิกเครื่องมือทำลายล้างที่สำคัญ 3 ชนิด คือ อวนลาก อวนรุน เรือปั่นไฟ ปลากะตัก

2.2 ยกเลิก โครงการพัฒนาฐานการผลิตทางอาหารทะเล เช่น โครงการซี ฟู้ดแบงก์ (Sea Food Bank)

2.3 ชะลอโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งที่มีผลกระทบต่อชุมชน และทรัพยากรชายฝั่งโดยเร่งด่วน เช่น โครงการทำเทียบเรือน้ำลึก การพัฒนาเขตอุตสาหกรรมชายฝั่ง โครงการพัฒนาพื้นที่พิเศษทางการท่องเที่ยว(อ.พ.ท.)

2. การสร้างกิจกรรมทางเลือกต่างๆ เพื่อหนุนเสริมให้ชุมชนประมงมีชีวิตรอด ได้แก่

1) การทำเรือกอกและจำลอง

การทำเรือกอกและจำลองเป็นพัฒนาการสืบเนื่องจากการทำเรือกอกและขนาดใหญ่ นับเป็นกิจกรรมภูมิปัญญาชั้นหนึ่งของบ้านทอน ที่มีชื่อเสียงมาก การทำเรือกอกและจำลองนั้นทำกันทั้งแบบเป็นส่วนตัวในครัวเรือนและแบบทำร่วมกันเป็นกลุ่ม ในส่วนของการทำเป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเยาวชนทำเรือกอกและจำลอง ซึ่งมี “ลี” เป็นแกนนำสำคัญ ลีเป็นชายหนุ่มอายุประมาณ 30 ปีเศษ เหตุผลของการสร้างกลุ่มที่รีเล่าให้ฟังคือ “เห็นวัยรุ่นอยู่ว่างๆ มานั่งรวมกลุ่มกันตามศาลา กลัวมีปัญหา”

กลุ่มเกิดขึ้นจากฐานของ “ความห่วงใย” เป็นเรื่องของการมีจิตวิญญาณของความรัก รักในเพื่อนมนุษย์ รักในชุมชน ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นจากการคิดสร้างรายได้เป็นเบื้องต้น จากฐานความคิด เช่นนี้ “ลี” ได้สานต่อโดยพยายามทำให้น้องๆ มีงานทำ เพื่อไม่ให้ยู่ว่าง “ลี” จึงคิดถึงการทำเรือกอและจำลอง ทั้งๆ ที่ตัวเองไม่มีความรู้เรื่องนี้เลย แต่น้องๆ ทั้งหลายส่วนใหญ่ก็มีฝีมือในงานดังกล่าว

กลุ่มจึงเริ่มต้นจากการหาสถานที่เพื่อให้มีที่ทำงานร่วมกันและเปิดโอกาสให้คนอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมได้ด้วย วิกฤติที่ผ่านมาน้องๆ ไม่ได้ทำสิ่งนี้ เนื่องจากส่วนใหญ่การทำเรือกอและจำลองนั้นเป็นกิจการส่วนตัวในครัวเรือน น้องๆ ไม่กล้าเข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือเข้าไปร่วมทำเพราะเป็นพื้นที่ส่วนตัว แต่พอเปิดสถานที่ของกลุ่มซึ่งมีนัยของความเป็นส่วนรวม น้องๆ จึงกล้าเข้ามาทำงาน และเป็นไปอย่างที่คิดจริงๆ

กลุ่มเยาวชนทำเรือกอและจำลอง จึงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2545 บนพื้นที่เช่าขนาดเล็กๆ ในบ้านทอนนาอิม หมู่ที่ 10 สมาชิกและกลุ่มก็ได้เริ่มทำงานก่อร่างสร้างตัว เริ่มจากการที่กลุ่มพยายามขายสินค้าที่ผลิตออกมาในราคาไม่สูงนัก เพื่อให้สมาชิกมีรายได้ก่อนในช่วงแรก และเพื่อสร้างความมั่นใจในฝีมือตนเองที่มีคนยอมรับนับเป็นขวัญและกำลังใจสำหรับคนทำงานสัมมาอาชีพต่อไป

ในที่สุดโชคชะตาก็เป็นใจ ในปี พ.ศ.2547 ทางกลุ่มได้เข้าร่วมการประกวดเรือหน้าพระที่นั่งตำหนักทักษิณราชนิเวศ ในประเภทเรือกอและจำลองขนาด 30 และ 90 เซนติเมตร ได้รับรางวัลที่ 2 และรางวัลชมเชยในประเภทเรือกอและจำลองขนาด 30 เซนติเมตร ด้วยเงินรางวัลรวม 1 แสนกว่าบาท การได้รับรางวัลในครั้งนี้ได้สร้างความมั่นใจในฝีมือของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างมาก ซึ่งลักษณะเด่นของเรือกอและจำลองของที่นี่คือ การผสมสี และการตั้งสี¹

จากนั้นก็ทำให้กลุ่มมีกิจการที่ดีขึ้น จากพื้นที่เช่าก็เปลี่ยนเป็นพื้นที่ของตนเองและสร้างอาคารถาวรขึ้น แต่การทำงานของสมาชิกก็เป็นไปเช่นเดิม คือต่างคนต่างลงทุน ต่างทำงานของตนเอง ที่นี่คือเวทีที่ทุกคนมาพบกันเพื่อทำงาน รายได้ของแต่ละคนจึงขึ้นอยู่กับความขยันส่วนบุคคล รวมถึงการมีส่วนช่วยเหลือกลุ่ม โดยแต่ละคนต้องเวียนสลับช่วยกันทำเรือให้กลุ่มเดือนละ 2 คน ทำเรือ 3 ลำ เพื่อเป็นค่าใช้จ่าย ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ของกลุ่ม ประมาณ 800 บาท ส่วนที่เหลือก็เป็นรายได้ของทั้ง 2 คน การหักเข้ากองกลางเพื่อซื้อวัสดุ และซ่อมอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ จะหัก 5 เปอร์เซ็นต์สำหรับเรือเล็กและ 10 เปอร์เซ็นต์สำหรับเรือใหญ่

ปัจจุบัน “ลี” ซึ่งเคยเป็นผู้นำที่ไม่มีความรู้ในการทำเรือกอและจำลองมาก่อน ได้กลายเป็นผู้ที่มีความรู้และมีทักษะจนสามารถสอนน้องๆ สมาชิกได้ ในปี 2550 กลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 18 คน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคน 2 ประเภท คือกลุ่มสมาชิกที่มีทักษะ ความชำนาญแล้ว กับกลุ่มสมาชิกที่กำลังฝึกหัดฝีมือ ดังนั้นเพื่อพัฒนาฝีมือของกลุ่ม (ทุกคน) ให้ดีขึ้น กลุ่มใช้หลักการของการช่วยเหลือแบ่งปัน คือให้สมาชิกที่มีทักษะ ความชำนาญแล้ว ช่วยสอนให้กับสมาชิกที่กำลังฝึกหัด จนมีผลงาน

¹ การตั้งสี หมายถึง การไล่เฉดสี การลงพื้นสีและสีตาม

และแบ่งรายได้จากการผลงด่างกล่าวในสัดส่วนที่เท่ากัน นอกจากนี้แล้วยังช่วยให้สมาชิกมองถึงชีวิตในระยะยาว โดยให้แต่ละคนสะสมเงินออม จากการขายเรือในแต่ละครั้งให้เก็บไว้เป็นเงินออม ถิ่นละ 5 บาท

จากการมีผู้นำที่ไม่ยอมแพ้ในการเรียนรู้เช่นนี้ ในปี พ.ศ. 2548 ทางกลุ่มก็ได้ทุ่มเทกับการทำเรือกอและจ่าลองเพื่อเข้าประกวด อีกครั้งหนึ่งดังเช่นเมื่อปีพ.ศ. 2547 ที่ผ่านมา โดยได้เริ่มทำกัน ตั้งแต่เดือนเมษายนจนถึงเดือนกันยายน ซึ่งเป็นเดือนของการจัดประกวด ทางกลุ่มใช้เวลาประมาณ ครึ่งปีกับการทำงานดังกล่าว ส่วนการทำเรือกอและจ่าลองทั่วไปนั้นก็เป็นที่ไปเพียงเพื่อเลี้ยงปากท้อง เท่านั้น

เป้าหมายการส่งประกวดในปี พ.ศ. 2548 นั้นตั้งไว้ที่เรือกอและจ่าลองทั้งหมด 7 ลำ คือเรือ ที่มีความยาว 30 เซนติเมตร 5 ลำ และ 90 เซนติเมตร 2 ลำ โดยเรือทั้ง 7 ลำนี้ มาจากฝีมือของทุกคนในกลุ่มร่วมกันทำขึ้นมา ริจะเป็นผู้พิจารณาว่าใครฝีมือดีเรื่องใดก็จะได้รับผิชอบทำในเรื่องนั้น ดังนั้น เรือทุกลำจึงมีทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน นับเป็นความภูมิใจและจะนำไปสู่ความเป็ใจ เดียวกันของกลุ่มต่อไป

แต่การทุ่มเททำเรือกอและจ่าลองเพื่อการประกวดครั้งนี้ ได้เป็นเพียงแค่การได้ทำงาน ร่วมกันระยะหนึ่งเท่านั้นที่ยังไปไม่ถึงเป้าหมาย เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในภาคใต้ ทำให้การเสด็จทรงงานของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่เคยกระทำในทุกปีก็ ว่างเว้นไป ประเพณีการประกวดเรือหน้าพระที่นั่งจึงงดตามไปด้วย ส่งผลให้ความทุ่มเทครั้งนี้ยัง ต้องรอความภาคภูมิใจในผลงานที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้นอีกเมื่อไหร่

แม้ว่าไม่มีโอกาสเห็นรางวัลความภาคภูมิใจเช่นนี้ได้ แต่ “ลี” ก็บอกว่า บัดนี้เขาก็มีความ ภาคภูมิใจเกิดขึ้นแล้ว ที่เห็นเขาวชนมีชีวิตที่ดีขึ้น มีความสุขที่ได้เห็นเขาวชนมานั่งทำเรือกอและ จ่าลอง ความสุขที่มีคงไม่ใช่การมีผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ส่วนคนฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่คือการได้ทำ ให้ส่วนรวมได้รับผลประโยชน์เหล่านี้ด้วย ซึ่งจะเป็นความสุขที่มีคุณค่ายิ่งกว่า

ดังนั้นจากแรงคลใจในการสร้างกลุ่มที่ “ลี” เริ่มจากความหวังโยและการผูกใจน้องๆ ให้ เป็นหนึ่งเดียวกันได้ นับเป็นวิธีคิดที่มีรากฐานความเป็นชุมชนสูงแล้ว โดยไม่นำเรื่องรายได้และการ แข่งขันมาเป็นแรงผลักดันของกลุ่ม ในที่สุดกลุ่มผลแห่งความตั้งใจดีต่อกิจกรรมดีๆ เช่นนี้ ก็เป็นที่ มองเห็นของคนภายนอก ทำให้เริ่มมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ทั้ง เงินทุน อุปกรณ์ เครื่องมือ และบรรจุกัณฑ์ รวมประมาณ 6 หน่วยงาน ได้แก่ สถานสงเคราะห์ จังหวัดนราธิวาส

อุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด นราธิวาส กลุ่มนักศึกษาจาก กรุงเทพฯ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และมีตลาดมารับซื้อถึง กลุ่มในแต่ละเดือน ตัวอย่างเดือนมีนาคม 2550 มีรายการสั่งจำนวน 90 ลำ ในทุกขนาด (ทั้งหมดมี 5

ขนาด) ขนาดที่มีการสั่งมากที่สุดคือ ขนาด 5 นิ้ว แหล่งตลาดได้แก่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา จ.ปัตตานี และ จ.นราธิวาส เป็นต้น

สมาชิกแต่ละคนมีรายได้ตั้งแต่ 2,000 – 5,000 บาท ขึ้นอยู่กับความขยันของแต่ละคน ทั้งหมดนอกจากจะพิสูจน์ความภาคภูมิใจของ “ลิ” ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นได้แล้ว ก็น่าจะเป็นแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญา สู้สัมมาชีพ และความอยู่เป็นสุขของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ยังเป็นผู้ที่มีเมตตาจิตสูง เป็นผู้นำที่มีวิญญาของการให้ เป็นฐาน เริ่มจากการให้โอกาสทำงาน (สร้างสถานที่หาเงินทุน) สร้างรายได้ (หาผู้ซื้อ หาดตลาด) พัฒนาคุณภาพชีวิต (เขวชนได้ช่วยเหลือครอบครัวและได้อยู่ในชุมชน)

2.การทำซัง

นับเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่มีการทำสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน เพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรประมงและการเลือกใช้สิทธิเชิงซ้อนในทะเล

อะไรบ้างที่เรียกว่า “ซัง” ถ้าอธิบายอย่างสั้นและง่าย ซังก็คือ สถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีเจตนาให้สัตว์น้ำได้แวะพักอาศัย เพื่อให้สะดวกในการทำประมงต่อไป วัสดุที่นำมาใช้นั้นมีทั้งใบไม้ เช่น ทางมะพร้าว ใบเสมีด ใบมะม่วง หรือใบไม้อื่นๆ ที่ใบหลดร่วงช้า หรือเือง ล้อยาง หรืออื่นๆ โดยต้องทำให้วัสดุเหล่านี้สามารถลอยอยู่กับที่ได้ในทะเล

ซังที่บ้านทอนทำนั้นจะนำทางมะพร้าวมาผูกเรียงกันไว้ด้วยเชือกไนลอนเบอร์ 6-7 ซึ่งอาจจะผูกใบไม้ร่วมด้วยในส่วนล่าง โดยให้ระดับความสูงของตัวซังเท่ากับหรือน้อยกว่าผิวน้ำเล็กน้อย แล้วผูกกระสอบทรายไว้ตรงส่วนล่างสุดเพื่อขีคให้ซังลอยอยู่กับที่ และส่วนบนสุดที่ลอยอยู่เหนือผิวน้ำจะผูกไม้ไผ่และทำสัญลักษณ์ไว้เพื่อบอกการมีเจ้าของ

การวางซังจะทำกันในช่วงที่มีการปิดอ่าวประมาณเดือน 4-5 หรือช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม โดยจะนำไปวางไว้ตามบริเวณเดิมที่เคยวางในปีที่ผ่านมาและพบว่ามิปลาเข้ามาอาศัยอยู่ที่ที่วางแล้ว ไม่มีปลาเข้ามาอาศัยอยู่ก็จะไม่วางซ้ำอีก ระดับน้ำในบริเวณที่วางต้องเลือกให้พอดีกับความลึกของอวนหรือเครื่องมือที่จะใช้จับปลาหรือสัตว์น้ำอื่นๆ เพราะถ้าน้ำลึกกว่าเครื่องมือที่ใช้ปลาซึ่งอยู่ส่วนล่างก็ไม่สามารถจับได้

สัตว์น้ำที่ชาวประมงจะเข้ามาจับในบริเวณซังก็คือ ปลาหลังเขียว ปลาทุ และหมึก นั่นก็คือถ้าชาวประมงสร้างเครื่องมือใดเพื่อจับสัตว์น้ำเหล่านี้ เขาจำเป็นต้องมีซังเป็นของตัวเอง เพื่อความมั่นใจในการจะได้ใช้เครื่องมือที่ตนมีและการจะสามารถจับสัตว์น้ำชนิดที่ต้องการได้ แต่ด้วยสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไปทำให้สัตว์น้ำมีปริมาณน้อยลงและบางชนิดได้สูญหายไป ชาวประมงส่วนใหญ่ร้อยละ 80 จึงต้องมีซังเพื่อเป็นแหล่งสำรองการทำมาหากินของตนเอง เนื่องจากถ้าสัตว์น้ำมีอยู่ทั่วไป ชาวประมงก็เลือกที่จะไม่มาจับในบริเวณซัง และจะเลือกมาจับสัตว์น้ำในบริเวณซังก็ต่อเมื่อไม่มีสัตว์น้ำจากบริเวณอื่นให้จับแล้ว

สิทธิการจับสัตว์น้ำในบริเวณซึ่งไม่ได้ถูกจำกัดไว้เพียงแต่เจ้าของซึ่งเท่านั้น ยังให้สิทธิแก่ผู้ที่ไม่เป็นเจ้าของด้วย โดยมีเงื่อนไขที่รู้จักกัน ผู้ที่มีสิทธิอันดับแรกคือเจ้าของซึ่ง แต่ถ้าเจ้าของไม่ออกทะเลในวันนั้นคนอื่นก็สามารถเข้ามาจับได้

ชาวประมงสามารถใช้ประโยชน์จากซึ่งที่วางไว้แต่ละครั้งประมาณ 6 เดือน เมื่อลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ “อาจึงเตอฆารอ” พัดเข้ามาช่วงเดือน 11-3 และลมตะวันออกเฉียงใต้ หรือ “อาจึงปาตะคลอแม” ที่พัดเข้ามาพร้อมกันในเดือน 12 ซึ่งได้ทำให้ “ทุกอย่างก็พังหมด” คือทุกส่วนประกอบของซึ่งจะพังแตกกระจายไปตามกระแสคลื่น เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการประมง การทำประมงจะทำให้ยากขึ้นและรวมทั้งจะได้สัตว์น้ำน้อยลง เมื่อพิจารณาแล้วเหมือนธรรมชาติกำลังจะบอกว่าหยุดพักกันบ้าง ธรรมชาติขอหยุดเพื่อฟื้นตัวเอง ชาวประมงก็ดำเนินชีวิตในเรื่องอื่นๆ ตามวิถีของตน เช่น พักและดูแลบำรุงรักษาเรือ ซ่อมและสร้างเครื่องมือ ดูแลเอาใจใส่ครอบครัวและชุมชนตนเองมากขึ้น เหมือนกับชุมชนเกษตรกรรมที่จะมีเทศกาลในวันว่างหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จแล้ว เช่น มีการทำบุญ การเฉลิมฉลองผลผลิต การพบปะญาติพี่น้อง และการพักผ่อน ซึ่งเป็น “วิถีที่บ่งบอกถึงความพอ คือ พอเพียง พอดี และพอเหมาะที่เหมาะสมกับสภาพธรรมชาติที่เป็นอยู่” แต่วิถีที่พอเพียงเช่นนี้จะดำเนินไปได้มากน้อยแค่ไหน “คำตอบไม่ได้อยู่ที่ชุมชนแห่งเดียวเท่านั้น” ประเทศและโลกได้มองเห็นความสำคัญของวิถีเช่นนี้เหมือนกันหรือไม่

3. การทำเรือทางสาธุ

เรือทางสาธุคือจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพประมงของเยาวชนในปัจจุบันที่มีฐานะยากจน ไม่มีเงินทุน อาศัยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนคือต้นสาธุ ผสานกับความรู้ที่ผู้เฒ่าฝากไว้ให้ทั้งที่เคยเห็นขั้นตอนการทำและเคยใช้มาก่อน มาเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพตกหมึกบริเวณใกล้ชายฝั่ง อาจจะได้มากบ้างน้อยบ้างก็จะนำมาเป็นทั้งอาหารและสร้างรายได้เพื่อใช้จ่ายหรือเหลือเก็บสะสม ไม่นานก็จะสามารถเปลี่ยนจากเรือสาธุเป็นเรือไม้ขนาดเล็กขนาด กว้าง 70 เซนติเมตร ยาว 3 เมตร เพื่อออกทะเลให้ได้ไกลมากขึ้น รวมถึงการมีเครื่องยนต์และการใช้น้ำมัน ฟังแล้วก็นับเป็นการพัฒนาที่ค่อยเป็นค่อยไปจากฐานการพึ่งตนเองเบื้องต้นไปสู่ระดับการพึ่งพามากขึ้น แต่ไม่มากเกินไปจนถึงขั้นทำลายทรัพยากรทั้งยังทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ถ้าไม่หยุดอยู่แค่เรือขนาดเล็กลำนั้น ยังจะเปลี่ยนไปสู่เรือที่มีขนาดใหญ่ขึ้นใหญ่ขึ้น สุดท้ายก็มีทั้งต้องขายเรือ ทั้งอาชีพไปขายแรงงานที่มาเลเซีย หรือบางคนก็กลับไปจับหมึกกับเรือสาธุใหม่อีกครั้ง ซึ่งเกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่มาแล้ว

ดังนั้น ถ้าคนบ้านทอนได้เรียนรู้จากเรื่องของเรือทางสาธุ ความพอเพียง พอดี และความจำกัดของทรัพยากร น่าจะเป็นคำตอบเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ทางรอดของชุมชนได้อีกวิธีหนึ่ง ในการต่อสู้กับกระแสภัยคุกคามจากภายนอกที่รุกเข้ามาภายในใจของคนบ้านทอนเอง โดยต้องยึดหลักความมั่นคงของทรัพยากรธรรมชาติและการอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ความรู้ทางนิเวศบอก

เราว่า “ปัญหาจะช่วยแก้ปัญหของตัวมันเอง” แต่ชาวบ้านบ้านทอนคงไม่รอให้ธรรมชาติมาแก้ปัญหาให้เพราะตอนนั้นอาจจะสายเกินไปแล้ว การฟื้นฟูทรัพยากรที่เริ่มหายไปคงต้องเริ่มจากการทำกิจกรรมที่นอกเหนือจากการฟื้นฟูเศรษฐกิจแล้ว ยังต้องฟื้นฟูศาสนา ความเชื่อและวัฒนธรรมที่ดีงามพร้อมกันไปด้วย เพื่อสร้างความอยู่รอดและสงบสุขให้กับท้องถิ่นเองต่อไป

4. การทำผลิตภัณฑ์กระจุค

มีการรวมกลุ่มของแม่บ้านในชุมชนบ้านทอนอามาน หมู่ที่ 11 ที่มีชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มกระจุคบ้านทอนอามาน” ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 35 คน ซึ่งอยู่ในทั้งหมู่ที่ 10 และ 11 โดยจัดตั้งเพื่อเป็นอาชีพเสริมและช่วยเหลือครอบครัว หรือบางครอบครัวทำเป็นอาชีพหลัก ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน สามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

การจัดการภายในกลุ่ม กลุ่มจะลงทุนให้ก่อน โดยเป็นทุนส่วนตัวของคุณพัชรินทร์ สมาชิกมารับ กระจุคจากกลุ่ม รวมถึงตัวอย่างสินค้าที่ลูกค้าสั่ง ไปทำที่บ้านแล้วนัดวันมาส่ง ทุกๆ วันพุธก็จะมีมารวมกันที่ศูนย์หุงข้าวกินด้วยกัน ซึ่งใช้ทุนของกลุ่มสร้างเอง

การทำผลิตภัณฑ์เสื้อกระจุคเป็นรายได้เสริมช่วยเหลือครอบครัวยามที่ออกทะเลไม่ได้ ยิ่งปัจจุบันของในทะเลลดจำนวนลง ถ้าพึ่งรายได้จากการออกทะเลไม่เพียงพอ รายได้จากกระจุคช่วยจุนเจือครอบครัวได้ เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ สามีจะออกทะเลที่บ้านบั้ง ที่มาเลย์เซียบ้าง

กลุ่มแม่บ้านกระจุคจะมีในทุกหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้านของบ้านทอน ซึ่งจะรวมกลุ่มเป็นเอกเทศต่อกัน แต่จะมีโครงสร้างและตลาดหลักคือส่วนจิตรลดา แดกต่างบ้างตรงลูกค้ารายย่อยที่คิดคือเป็นการส่วนตัว ส่วนแม่บ้านปักผ้าคลุมหม เป็นการประกอบอาชีพแนวปัจเจก แต่มีตลาดหลักแหล่งเดียวกันคือ ตากใบ โดยเจ้าแก้วไปขายมาเลย์เซีย